

Muodostuuko sponsorin ja urheilijan välille työsuhde?

Katsaus sponsoroitavan urheilijan työoikeudelliseen asemaan

Samuel Brusila

Moderni urheiluoikeus

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

12.6.2020

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Oikeustieteellinen tiedekunta

BRUSILA, SAMUEL: Muodostuuko sponsorin ja urheilijan välille työsuhde? Katsaus sponsoroitavan urheilijan työoikeudelliseen asemaan

Pro gradu -tutkielma, XV + 90s.

Urheilu-oikeus

Kesäkuu 2020

Turun yliopiston laaturjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Tutkielmassa tarkastellaan ongelmakeskeisen lainopin keinoin sponsoroidun urheilijan ja sponsoroivan yrityksen välistä suhdetta. Tutkielma pyrkii selvittämään, olisiko sponsorin ja urheilijan välinen oikeussuhde luokiteltavissa työsuhteeksi. Tutkimusta innoittavana tekijänä ovat toimineet muun muassa urheilun oikeudellistuminen ja kaupallistuminen sekä modernin työelämän läpikäymä murros, jota ilmentävät esimerkiksi vaikeudet määrittellä tiettyjä työnsuorittajia perinteisesti joko työntekijöiksi tai yrittäjiksi. Tutkimusaineistona on käytetty etupäässä kotimaista ja ulkomaista oikeuskirjallisuutta sekä kotimaista oikeuskäytäntöä.

Sponsorointi on eräs urheilun rahoitusmalleista. Sponsorioiva yritys pyrkii käyttämään hyväkseen yleisön urheilijaan ja urheiluun liittämiä positiivisia mielikuvia tuotteidensa markkinoinnissa ja yrityskuvansa kohentamisessa. Perinteisesti sponsorisopimukset on hahmotettu immateriaalioikeuksien siirtoa koskevin sopimuksina, joilla urheilija luovuttaa persoonallisuuselementtejään sponsorin kaupalliseen käyttöön. Työlainsäädäntö on luonteeltaan indispositiivista oikeutta. Työlainsäädännön soveltuminen ja työn suorittajan työntekijäasema määräytyvät pääasiassa työsopimuslain soveltamisalamäärittelmän mukaisesti eli työsuhteen tunnusmerkkejä tarkastelemalla. Työsuhteen olemassaolo kulminoituu usein direktiotunnuksen täyttymiseen tai täyttymättä jäämiseen. Koska työsuhteen tunnusmerkit voivat täytyä sekä työsuhteisessa työssä että yrittäjämuotoisesti tehdyssä työssä, joudutaan erityisesti vaikeissa soveltamisalakysymyksissä arvioimaan kaikkia oikeussuhteeseen liittyviä tosiseikkoja kokonaisuutena.

Työntekijäaseman määrittämisellä on merkittäviä vaikutuksia osapuolten oikeusasemiin. Mikäli sponsoroitava urheilija on työsuhteessa, on häneen sovellettava työlainsäädäntöä kokonaisuudessaan. Vastaavasti sponsorin on vastattava kaikista työnantajavelvoitteista. Työsuhteen tunnusmerkkeihin kiinnittyvään tarkasteluun pohjautuen on perusteita väittää, että sponsoroitava urheilija voisi sopivien tosiseikkojen vallitessa olla työsuhteessa sponsoroivaan yritykseen. Ennen aihepiiriä koskevaa oikeuskäytäntöä oikeustilaa voitaisiin selventää esimerkiksi työnantaja-käsitteen tarkemmalla määrittelyllä sekä urheilun erityispiirteet huomioon ottavalla lainsäädännöllä.

Asiasanat: kokonaisarviointi, sponsorisopimus, sponsorointi, urheilun oikeudellistuminen, urheilu-oikeus, työsopimuslain soveltamisala, työsuhde

SISÄLLYS

Tiivistelmä	II
Sisällys	III
Lähteet	V
Lyhenteet	XIV
1 JOHDANTO	1
1.1 Urheilu dynaamisena osana yhteiskuntaa	1
1.1.1 Urheilun oikeudellistuminen, ammattimaistuminen sekä kaupallistuminen	1
1.1.2 Työoikeuden esiinmarssi	5
1.1.3 Urheilun sponsoroinnin kasvu osana urheilun oikeudellistumista	7
1.2 Työn tekemisen muodot.....	9
1.3 Kysymyksenasettelu ja metodi.....	13
1.4 Aihepiirin rajausta ja tutkielman rakenne	15
2 SPONSORISOPIMUKSET URHEILUSSA	18
2.1 Urheilun sponsorointi.....	18
2.2 Sponsorisopimuksen käsite	20
2.3 Sponsorisopimuksille tyypillisiä piirteitä ja tavoitteita.....	22
2.3.1 Sponsorisopimusten ominaispiirteitä.....	22
2.3.2 Yritysten motiivit sponsoriyhteistyöhön	23
2.3.3 Sponsorisopimukset urheilijan näkökulmasta	25
2.3.4 Sponsorointiin liittyvät riskit ja niiden hallinta	26
2.4 Perinteinen käsitys sponsorisopimuksista – immateriaalioikeuksien siirto	30
2.4.1 Yleistä.....	30
2.4.2 Sponsorin yksinoikeus urheilijan persoonaan	32
2.4.3 Urheilijan nimen kaupallinen hyödyntäminen	34
2.4.4 Urheilijan kuvan ja äänen kaupallinen hyödyntäminen	35
3 TYÖNTEKIJÄASEMAN MÄÄRITTÄMINEN	37
3.1 Sovellettava lainsäädäntö	37
3.1.1 Työsopimuslain soveltamisala.....	37
3.1.2 Muu työlainsäädäntö	41
3.2 Sopimus työsuhteen perustana	43
3.3 Työn tekeminen henkilökohtaisesti	46
3.4 Työn tekeminen työnantajan lukuun.....	47
3.5 Työn vastikkeellisuus.....	49
3.6 Työn tekeminen työnantajan johdon ja valvonnan alaisena	52
4 TYÖNTEKIJÄ VAI YRITTÄJÄ?	56
4.1 Työntekijän ja yrittäjän välinen rajanveto Suomen oikeudessa.....	56
4.1.1 Tarkastelun perusteista	56
4.1.2 Yrittäjyyden eri muodot	58
4.1.3 Työn tekeminen murroksessa	59
4.1.4 Urheilijoiden asema muuttuvalla pelikentällä	62
4.2 Yrittäjyyden tunnusmerkit	64
4.3 Kokonaisarviointi.....	69
4.3.1 Kokonaisarvioinnin määrittelmä ja kannanottoja sen soveltamisalasta	69
4.3.2 Kokonaisarvioinnin sisältö	72

4.3.3	Kokonaisarviointia koskevaa oikeuskäytäntöä.....	76
5	YHTEENVETO	78
5.1	Työsuhteen tunnusmerkkien soveltuminen sponsoroituun urheilijaan	78
5.2	Täyttääkö sponsoroitu urheilija yrittäjän vai työntekijän tunnusmerkit?.....	80
5.3	Sponsoroitavan urheilijan työsuhteisuus ratkeaa kokonaisarvion turvin	83
5.4	Apukysymyksiä sponsorisuhteen oikeudellisen luonteen selvittämiseksi	84
5.5	Sponsorisuhteen oikeudellisen luokittelun vaikutukset osapuolten oikeusasemiin	87

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Aalto, Seppo, Jokerit liukkaalla jäällä – 25 vuotta Jokeri-kiekkoa. Team-Erica Oy 1992.
- Aarnio, Aulis, Oikeussäntöjen tulkinnasta. Helsingin yliopiston monistuspalvelu, painatusjaos 1982.
- Aarnio, Aulis, Oikeussäntöjen systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Minun metodini. Häyhä, Juha (toim.). Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.
- Aine, Antti, Urheilu oikeuden kantavat periaatteet. Oikeustiede-Jurisprudentia 2011:XLIV, s. 1–60.
- Alaja, Erkki, Arpapelä? Urheilumarkkinoinnin käsikirja. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja n:o 22 2000. Suomen Urheilumuseosäätiö 2000.
- Alaja, Erkki, Summapelä! Sponsorointiyhteistyön käsikirja – Käytännön toimintaohjelma urheilumarkkinoijalle. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja n:o 25 2001. Suomen Urheilumuseosäätiö 2001.
- Alén-Savikko, Anette, Urheilijan liikkuvasta kuvasta – tekijänoikeudellinen näkökulma. Urheilu ja oikeus 2014, s. 21–61. Bookwell Oy 2014.
- Anttila, Rainer, Liikunta- ja urheiluseura työnantajana. Teoksessa Urheilun ja liikunnan oikeus käytännössä. Aaltonen, Kimmo (toim.). 2., uudistettu laitos. Tietosanoma Oy 2004.
- Atkin, Charles – Block, Martin, Effectiveness of celebrity endorsers. Journal of Advertising Research 23(1) 1983, s. 57–61.
- Aurejärvi, Erkki, Urakkasopimus: Työnsuoritus sopimuksia koskevan teorian arviointia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 116. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1976.
- Autio, Salla, Urheilijan nimen ja kuvan luvaton käyttö markkinoinnissa. Urheilu ja oikeus 2017, s. 54–88. Bookwell Oy 2017.
- Barnard, Catherine, EU Employment Law. Fourth Edition. Oxford University Press 2012.
- Barry, Michael – Skinner, James – Engelberg, Terry, Research Handbook of Employment Relations in Sport. Edward Elgar Publishing Limited 2016.
- Blackshaw, Ian, Sports Marketing Agreements: Legal, Fiscal and Practical Aspects. T.M.C. Asser Press 2012.
- Bruun, Niklas, Työntekijän oikeudesta pidättäytyä työstä. Helsingin yliopiston Yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja 1975.
- Bruun, Niklas, New Developments in Labour Law – towards a Hybrid Type of Labour Law? Scandinavian Studies in Law 58/2013, s. 63–74. Stockholm Institute for Scandinavian Law 2013.

- Bruun, Niklas – von Koskull, Anders, Työoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2012.
- Champion, Jr. Walter T., Sports Law in a Nutshell. West Group 2000.
- Corbett, Susan – Van Roy, Yvonne, Events management in New Zealand: one law to rule them all? Journal of Business Law 4/2010, s. 338–362.
- Cozzillio, Michael J. – Levinstein, Mark S., Sports Law: Cases and Materials. Carolina Academic Press 1997.
- Erma, Reino, Työurakka Suomen velvoiteoikeuden mukaisena sopimustyyppinä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 69. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1955.
- Evald, Jens – Graae, Bjørn – Gangsted-Rasmussen, Niels – Lauridsen, Preben Stuer – Pedersen, Jan – Verner, Jørgen, Idræt & Jura. Nyt Juridisk Forlag 1997.
- Grayson, Edward, Sport and the Law. Third Edition. Butterworths 2000.
- Hakulinen, Y.J. (Yrjö Juho), Velvoiteoikeus I. Yleiset opit. 2., laajennettu painos. Kirjayhtymä 1965.
- Halila, Heikki, Oikeudellistuva urheilu. Talentum Media Oy 2006.
- Halila, Heikki, Urheilutoiminnan kovaa ja pehmeää sääntelyä. Teoksessa Sopimus, vastuu, velvoite: juhlaulkaisu, Ari Saarnilehto 1947-21/11-2007. Tuomisto, Jarmo (toim.). Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2007.
- Halila, Heikki, Urheilu-oikeuden yhdistys 1994–2014. Urheilu ja oikeus 2014, s. 123–144. Bookwell Oy 2014.
- Halila, Heikki – Hemmo, Mika, Sopimustyyppit. 2., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2008.
- Halila, Heikki – Norros, Olli, Urheilu-oikeus. Alma Talent Oy 2017.
- Halme, Eerika, Liigayhtiön tulonjako. Urheilu ja oikeus 2013, s. 46–78. Bookwell Oy 2013.
- Heikkala, Juha – Vuolle, Pauli, Suomalaisen huippu-urheilijan maailmankuvasta ja huippu-urheilun ideologiasta: filosofis-painotteinen ja diskurssi-analyttinen peruskuvaus. Jyväskylän yliopisto 1990.
- Hemmo, Mika, Sopimusoikeus I. 2., uudistettu painos. Talentum Oyj 2007.
- Hiekkaranta, Juha-Veikko, Toimeksisaajan velvollisuuksista eräissä kaupallisissa toimeksiantosopimuksissa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 149. Väitöskirja, Turun yliopisto. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1969.
- Hietala, Harri – Hurmalainen, Mikko – Kaivanto, Keijo, Työsopimus ja ehdot erityistilanteissa. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.

- Huttunen, Mikko, Joukkueurheilu ja työlainsäädäntö – Tutkimus ns. pelaajasopimussuhteen ja työlainsäädännön välisestä jännitteestä. Helsingin yliopisto, yksityisoikeuden laitos. Licensiaatintutkielma 1993.
- Häyhä, Juha, Johdanto. Teoksessa Minun metodini. Häyhä, Juha (toim.). Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.
- Jones, Michael E., Sports Law. Prentice-Hall, Inc. 1999.
- Kairinen, Martti, Työnantajan käsite ja yritystoiminnan dynamiikka. Teoksessa Omistus, sopimus, vaihdanta: juhlaKirja Leena Kartiolle. Eva Tammi-Salminen (toim.). Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2004.
- Kairinen, Martti, Työoikeus perusteineen. Muutettu, uudistettu ja tarkistettu 2. painos. Työelämän Tietopalvelu Oy 2009.
- Kairinen, Martti – Koskinen, Seppo, Laitinen, Ahti – Niemelä, Jukka – Uhmavaara, Heikki, Työelämän muutossuunnat – Työsopimuslain seurantalutkimuksen I osaraportti. Työpoliittinen tutkimus Nro 252. Työministeriö 2003.
- Kaisanlahti, Timo, Tilinpäätös ja tilintarkastus. Teoksessa Yritysoikeus. Airaksinen, Manne – Bärlund, Johan – Jauhiainen, Jyrki – Kaisanlahti, Timo – Knuts, Märten – Kuoppamäki, Petri – Kymäläinen, Seppo – Mähönen, Jukka – Pihlajarinne, Taina – Raitio, Juha – Rissanen, Kirsti – Viitanen, Klaus – Wilhelmsson, Thomas. Alma Talent Oy. Päivittyvä sähköinen versio, päivitetty syyskuussa 2019, <https://fokus.almatalent.fi/teos/JAIBCXJTBF> (vierailtu 15.1.2020).
- Kaisto, Janne – Kallio, Ilari, Työsopimuksen tunnusmerkit. Helsingin Kamari Oy 2011.
- Kangas, Urpo, Minun metodini. Teoksessa Minun metodini. Häyhä, Juha (toim.). Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.
- Karppanen, Mira, Kuljettajien työoikeudellinen asema jakamistalouden kyydinjakopalveluissa – oikeuskäytäntöä Uberista. Defensor Legis N:o 1/2018, s. 116–134.
- Kinnunen, Essi, Rangaistava toisen vahingoittaminen urheilussa. Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta. Licensiaatintutkielma 1999.
- Kinnunen, Essi, Dopingrikos urheilun ja rikosoikeuden leikkauspisteessä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 305. Väitöskirja, Turun yliopisto. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2012.
- Kivi-Koskinen, Timo, Brändijuridiikan pääpiirteet. Teoksessa Luovuus, oikeus ja muuttuvat markkinat: juhlaKirja Keijo Heinonen 1923-26/11-2003. Mansala, Marja-Leena (toim.). Talentum 2003.
- Knuutila, Heidi, Työsopimuslain soveltuminen ja tavanomainen harrastustoiminta kolmannella sektorilla, erityisesti urheiluseuroissa. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2004, <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/2395.pdf> (vierailtu 14.3.2020).
- Koskinen, Seppo, Työntekijä vai yrittäjä – Konkreettisten rajanvetojen esittelyä ja arviointia. Edilex 2007/32, www.edilex.fi/artikkelit/4873 (vierailtu 31.1.2020).

- Koskinen, Seppo, Työosuuskunnan kautta työtä suorittavan status työttömyysturvassa. Edilex 2013/7, www.edilex.fi/artikkelit/9436.pdf (vierailtu 28.5.2020).
- Koskinen, Seppo, Konsultti – Työntekijä, yrittäjä vai jotakin näiden väliltä – Näkökohtia työn suorittamisen statuksen arvioinnin perusteista. Edilex 2016/17, www.edilex.fi/artikkelit/16656 (vierailtu 4.2.2020).
- Koskinen, Seppo – Mikkola, Hannu – Purola, Anu, Työntekijä vai yrittäjä – työoikeudessa vero-oikeudessa ja toimeentuloturvassa. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskus 1997.
- Koskinen, Seppo – Mikkola, Hannu, The new work and labour law. Sitra Reports series 13. The Finnish National Fund for Research and Development 2001.
- Koskivirta, Joonas, Urheilutapahtumat ja väijytysmarkkinointi – brändin immateriaalioikeussuoja yleisen edun näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018, <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/19426> (vierailtu 20.2.2020).
- Lindholm, Johan, Idrottsjuridik. Norstedts Juridik AB 2014.
- Macleane, Alistair – Moorhouse, Karen, Sports Sponsorship. Teoksessa Sport: Law and Practice. Lewis, Adam – Taylor, Jonathan (toim.). Second Edition. Bloomsbury Professional 2008.
- Moilanen, Juha-Matti, Määräaikaiset ja osa-aikaiset työsopimukset. 2., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2013.
- Myrsky, Matti, Oliko konsulttisopimuksen perusteella maksettavaa korvausta pidettävä C:n toimitusjohtajan tehtävästä saamana palkkana? Ratkaisun KHO 2013:1 arviointia. Lakimies 2013/2, s. 303–330.
- Määttä, Kalle, Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Edita Publishing Oy 2005.
- Nafziger, James A.R., International Sports Law. Transnational Publishers, Inc. 1988.
- Norros, Olli, Urheiluliigan organistointi. WSOYpro Oy 2011.
- Oesch, Rainer, Urheilijan oikeudesta omaan kuvaan muuttuvassa sopimus- ja markkinointiympäristössä (*Über das Rechts eines Sportlers am eigenen Bild im wechselnden Vertrags- und Marketingumfeld*) Defensor Legis N:o 6/2011, s. 743–756.
- Opie, Hayden – Smith, Graham, The Withering of Individualism: Professional Team Sports and Employment Law. University of New South Wales Law Journal 15(2) 1992, s. 313–355.
- Oral, Tucge, Sport Sponsorship Contracts. Juridical Tribune 8(3) 2018, s. 823–834.
- Paanetoja, Jaana, Työlainsäädännön soveltamisalasta. Lakimiesliiton kustannus 1993.
- Paanetoja, Jaana, Talkootyö työoikeuden näkökulmasta. Edilex 2019/31. Edita Publishing Oy 2019, www.edilex.fi/artikkelit/19979 (vierailtu 22.4.2020). (Paanetoja 2019a)
- Paanetoja, Jaana, Työoikeus tutuksi – käsikirja. Edita Publishing Oy 2019. (Paanetoja 2019b)

- Palmgren, Mika, Sponsorisopimukset. Teoksessa Varallisuus oikeus. Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen, Mika (toim.). 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy 2012.
- Payne, Michael, Ambush Marketing: The Undeserved Advantage. *Psychology & Marketing* 15(4) 1998, s. 323–331.
- Pekkanen, Raimo, Sekatyöppinen työ sopimus. Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy 1966.
- Perulli, Adalberto, Subordinate, Autonomous and Economically Dependent Work: A Comparative Analysis of Selected European Countries. Teoksessa Employment Relationship – A Comparative Overview. Casale, Giuseppe (toim.). International Labour Office, Hart Publishing Ltd 2011.
- Pählsson, Robert, Sponsoring – Avdragsrätt vid inkomstbeskattningen. Iustus Förlag AB 2000.
- Pänkäläinen, Seppo, Suomalainen doping. Hanki ja Jää 1993.
- Pärnänen, Anna – Sutela, Hanna, Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013. Tilastokeskus 2014.
- Rautiainen, Hannu – Äimälä, Markus, Työsopimuslaki. 4., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy 2008.
- Rauste, Olli, Urheilu oikeus. Kauppakaari Oy 1997.
- Rissanen, Minka, Itsenäisen työsuorittajan oikeudellinen asema – tutkimus työsuhteen ja toimeksiantosuhteen rajapinnasta. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018, www.edilex.fi/opinnaytetyot/18747 (vierailtu 7.6.2020).
- Rosenbaum, Lauren, 140 Characters or Less: A Look at Morals Clauses in Athlete Endorsement Agreements. *DePaul Journal of Sports Law and Contemporary Problems* 11(1) 2015, s. 129-152.
- Saarinen, Mauri, Työsuhdeasioiden käsikirja I. 6., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2013.
- Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa, Sopimusoikeuden perusteet. 8., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018.
- Salmi, Harri – Häkkänen, Petteri – Oesch, Rainer – Tommila, Marja, Tavaramerkki. 2., uudistettu painos. Talentum 2008.
- Sarkko, Kaarlo, Työ oikeus, Yleinen Osa. 3., uudistettu painos. Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoiminta 1980.
- Schmitz, Jason K., Ambush Marketing: The Off-Field Competition at the Olympic Games. *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property* 3(2) 2005, s. 203–208.
- Schön, Esa, Joukkueurheilijan pelaajasopimus velvoiteoikeudellisena sopimustyyppinä. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu ja – Urheilu oikeuden sarja 25. Licensiaatintutkielma 2010.

- Spolander, Peik, Joukkueurheilijan ja urheiluseuran välinen oikeussuhde. Teoksessa Kirjoituksia työoikeudesta, Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Jalanko, Risto – Siiki, Marika (toim.). Helsingin hovioikeus 2009.
- Taponen, Eeva, Erityiskysymyksiä urheilun talkootyöstä. Urheilu ja oikeus 2011, s. 175–198. Bookwell Oy 2011.
- Tarasti, Lauri, Yhteiskunnan oikeudellistuminen. Defensor Legis N:o 4/2002, s. 575–585.
- Tiitinen, Kari-Pekka, Urheilijan oikeussuhteista. Kuvauksia ja mietteitä. Lakimies 2/1998 s. 211-221
- Tiitinen, Kari-Pekka – Kröger, Tarja, Työsopimusoikeus. 6., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2012.
- Virtanen, Martti, Työsopimuslaki pintaa syvemmmältä. PT-Työnantajapalvelut Oy 2001.
- Vuorio, Jorma, Työntekijän käsitteestä työoikeuden eri aloilla. Lakimies 1952, s. 690–721.
- Woxholth, Geir, Idrettens Sponsoravtaler. Juridisk Forlag AS 1993.
- Ylhäinen, Marjo, Työoikeus ja prekaari yhteiskunta. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Unigrafia Oy 2015.
- Äimälä, Markus – Kärkkäinen, Mika, Työsopimuslaki. 5., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2017.

Virallislähteet

- Ammattieurheilijoiden sosiaaliturvatyöryhmän raportti. Raportteja ja muistioita -julkaisusarja, STM 2013:41. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2013.
- Komission selvitys Eurooppa-neuvostolle nykyisten urheiluun liittyvien rakenteiden turvaamisesta ja urheilun yhteiskunnallisen tehtävän säilyttämisestä Euroopan yhteisössä, Urheilua koskeva selvitys Helsingissä kokoontuvalle Eurooppa-neuvostolle. 'The Helsinki Report on Sport'. KOM (1999) 644 lopullinen. Euroopan komissio 1999.
- Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Yhteistyötaloutta koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma. COM (2016) 356 final. Euroopan komissio 2016.
- Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti. Työ ja yrittäjyys -julkaisusarja 2/2015. Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.
- Yrittäjätöryhmän muistio. Valtiovarainministeriö, vero-osasto 1994. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita.

Oikeustapaukset

Euroopan unionin tuomioistuin

Asia C-415/93, Union royale belge des sociétés de football association ASBL vastaan Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA vastaan Jean-Marc Bosman ym. ja Union des associations européennes de football (UEFA) vastaan Jean-Marc Bosman. Kok. 1995 s. I-04921.

Korkein oikeus

KKO 1986-II-131

KKO 1987:4

KKO 1991:60

KKO 1992:100

KKO 1993:40

KKO 1993:42

KKO 1995:145

KKO 1997:38

KKO 1999:113

KKO 2000:50

KKO 2007:69 (ään.)

KKO 2008:99

KKO 2009:65

Työtuomioistuin

TT 2001-35

Vakuutusoikeus

VakO 90:87

VakO 7.5.2019/4473:2017

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kilpailuviraston päätös 11.11.2004, Diaarinumero 756/61/04

Liiketalautakunta

LTL 343/1970 (ennakkolausunto)

Työneuvosto

TN 1148-83

TN 1182-85

TN 1216-87

TN 1293-93

TN 1383-02

TN 1399-04

TN 1411-06

TN 1413-06

TN 1420-06

TN 1428-08

TN 1438-10

TN 1444-11 (ään.)

TN 1447-12 (ään.)

TN 1469-17

Muut julkaisut

Ammattiuurheilija voi päästä rahoihin kiinni somen ja videoiden kautta: "Olen todella onnekas".
Markkinointi & Mainonta 22.10.2018, <https://www.marmai.fi/uutiset/ammattiuurheilija-voi-paasta-rahoihin-kiinni-somen-ja-videoiden-kautta-olen-todella-onnekas/fbe4a4ef-c7da-38bc-acdc-af14ca5c482a> (vierailtu 12.4.2020).

Ben-Amor sai 3 500 euron sakot Peltosen pahoinpitelystä. Helsingin Sanomat 31.12.2012,
<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002603043.html> (vierailtu 1.11.2019).

Björn Borgista tuli osinkohirmu. Arvopaperi 1.9.2011, <https://www.arvopaperi.fi/uutiset/bjorn-borgista-tuli-osinkohirmu/26060c4d-3b13-3f6f-8d51-ecd9c6194797> (vierailtu 30.1.2020).

Gaius Maecenas – Roman Diplomat and Patron. Encyclopædia Britannica 9.8.2007,
<https://www.britannica.com/biography/Gaius-Maecenas> (vierailtu 28.4.2020).

- Jääkiekon SM-liiga Oy:n ja Suomen Jääkiekkoilijat ry:n välinen yleissopimus 2018–2020, <https://www.sjry.fi/media/uploads/yleissopimus-liiga-final-26.1.2018-paivitetty-6.8.19.pdf> (vierailtu 3.5.2020).
- KOFF Red Classics nappasi kolmoisvoiton Sponsorointi & Tapahtumat Awards 2020 - kilpailussa. Hasan Communications Oy:n blogi 7.2.2020, <https://hasancommunications.fi/2020/02/07/koff-red-classics-nappasi-kolmoisvoiton-sponsorointi-tapahtumat-awards-2020-kilpailussa/> (vierailtu 5.5.2020).
- Lance Armstrong menetti sponsorin ja irtisanoutui. Helsingin Sanomat 18.10.2012, <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002573093.html> (vierailtu 9.1.2020).
- LeBron James signs lifetime Nike deal. ESPN 7.12.2015, https://www.espn.com/nba/story/_/id/14314807/lebron-james-signs-life-deal-nike (vierailtu 29.1.2020).
- Liiga ei valita Tapparan ja Sebastian Revon oikeusväännöstä hoviin – muilla pelaajilla mahdollisuus vaatia lomarahoja. Aamulehti 20.3.2020, <https://www.aamulehti.fi/a/f099a651-76d3-4503-af32-50350fc81281> (vierailtu 29.4.2020).
- NFL-tähtipelaaja 23 kuukauden vankeuteen. Yle urheilu 10.12.2007, <https://yle.fi/urheilu/3-6023886> (vierailtu 15.1.2020).
- NHL-hyökkääjä Sebastian Repo ja Tappara kohtaavat toisensa käräjäoikeudessa helmikuussa 2020 – MTV: Kiista lomakorvauksista vei kaksikon leivättömän pöydän eteen. Tamperelainen 30.10.2019, <https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/814009-nhl-hyokkaaja-sebastian-repo-ja-tappara-kohtaavat-toisensa-karajaoikeudessa> (vierailtu 1.11.2019).
- Nike re-signs Vick 4 years after dumping him. CBS News 1.7.2011, <https://www.cbsnews.com/news/nike-re-signs-vick-4-years-after-dumping-him/> (vierailtu 15.1.2020).
- Kansainvälisen kauppakamarin ICC:n markkinointisäännöt 2018 – ”ICC Advertising and Marketing Communications Guide 2018”, <https://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2019/09/marketing-code-finnish-saannot-suomeksi-2019.pdf> (vierailtu 30.1.2020).
- Kellovalmistaja hyllyttää Woods-mainokset. Helsingin Sanomat 20.12.2009, <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004700469.html> (vierailtu 14.1.2020).
- Roman Eremenko sai kahden vuoden kilpailukiellon kokaiinin käytöstä. Helsingin Sanomat 18.11.2016, <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004875541.html> (vierailtu 29.4.2020).
- Sebastian Repo voitti Tapparan oikeudessa – seura joutuu maksamaan hyökkääjälle lomakorvaukset. Iltalehti 28.2.2020, <https://www.iltalehti.fi/smlliiga/a/41659dd5-8d0e-4a7a-bc77-17b74b0ae349> (vierailtu 29.4.2020).
- Sponsorointibarometri 2018. Sponsor Insight (Olson & Puskala Oy) Sponsorointi & Tapahtumamarkkinointi ry:n toimeksiannosta 2019,

http://sponsorointijatapahtumamarkkinointi.fi/wp-content/uploads/2018/11/Sponsorointibarometri-2018_pieni.pdf (vierailtu 13.7.2019).

Sponsorointibarometri 2019. Sponsor Insight (Olson & Puskala Oy) 2020. Saatu käyttöön yritykseltä pyytämällä 27.4.2020.

”Tutkimus: Jalkapallo ja ralli nousussa, jääkiekon asema vahvistui” Sponsor Insight (Olson & Puskala Oy). Lehdistötiedote 17.3.2020. http://www.sponsorinsight.fi/uploads/1/1/1/0/11102604/sponsor_insight_lehdistotiedote_17_03_2020_urheilulajit.pdf (vierailtu 2.6.2020).

”Tutkimus: Muut lajit kuroivat kiinni jääkiekon etumatkaa – eSports nousi nuorten miesten suosikkilajiksi.” Sponsor Insight (Olson & Puskala Oy). Lehdistötiedote 19.3.2019. Saatu käyttöön yritykseltä pyytämällä 27.4.2020.

Työtä ilman turvaa – SAK vaatii työsopimusten naamiointin lopettamista. SAK:n julkaisusarja 3/2019, <https://www.sak.fi/aineistot/julkaisut/tyota-ilman-turvaa-sak-vaatii-tyosopimusten-naamiointin-lopettamista> (vierailtu 22.4.2020).

Urheilun sponsorointi kasvaa vauhdilla, ikuiselta valitusvirreltä katoaa pian pohja: ”Takana on ihan huikea vuosi”. Helsingin Sanomat 14.11.2017, <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000005448641.html> (vierailtu 13.7.2019).

Uutta: Liigan ja Pelaajayhdistyksen sopimus umpeutuu keväällä – Pelaajat haluavat nyt itselleen yksilöurheilusta tuttuja ansaintakeinoja. Jatkoaika.com 9.1.2020, <https://www.jatkoaika.com/Uutiset/Uutta-Liigan-ja-Pelaajayhdistyksen-sopimus-umpeutuu-keväällä---Pelaajat-haluavat-nyt-itselleen-yksilöurheilusta-tuttuja-ansaintakeinoja/218942> (vierailtu 3.5.2020).

Vaikuttajamarkkinoinnin suosio kasvaa – mutta samalla kasvavat myös laatuvaatimukset. Kauppalehti 28.10.2019, <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/vaikuttajamarkkinoinnin-suosio-kasvaa-mutta-samalla-kasvat-myos-laatuvaatimukset/89b7df09-c1cd-4525-b23c-71c180ccec06> (vierailtu 10.6.2020).

Yksityinen elinkeinonharjoittaja. Patenti- ja rekisterihallituksen verkkosivut, <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yeh.html> (vierailtu 23.3.2020).

Yksityisen elinkeinonharjoittajan muutosilmoitus. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän verkkosivut, <https://www.ytj.fi/index/ilmoittaminen/muutosilmoitus/yksityinenelinkeinonharjoittaja.html> (vierailtu 29.4.2020).

LYHENTEET

COM	Euroopan unionin komission asiakirja
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus

ICC	International Chamber of Commerce (Kansainvälinen kauppakamari)
KKO	korkein oikeus
KKV	Kilpailu- ja kuluttajavirasto
KOM	Euroopan unionin komission asiakirja (aiempi kirjoitusmuoto)
LTL	liiketalouseläkelaitos
SopMenL	laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa
TN	työneuvosto
TSL	työsopimuslaki
TT	työtuomioistuin
VakO	vakuutuslaitos
VTSL	vanha työsopimuslaki 320/1970 (kumottu)

1 JOHDANTO

1.1 Urheilu dynaamisena osana yhteiskuntaa

1.1.1 Urheilun oikeudellistuminen, ammattimaistuminen sekä kaupallistuminen

Urheilu on perinteisesti nähty yhteiskunnassa autonomisena saarekkeena, jossa urheilutoimijoiden joukko itse asettaa norminsa, soveltaa niitä ja myös kontrolloi sanottuja normeja. Tämä on tapahtunut ilman, että normien kanssa toimivat osapuolet ovat edes mieltäneet olevansa tekemisissä juridisten normien kanssa.¹ Urheilun historiassa on pitkä ajanjakso, jolloin urheilu ja oikeus eivät juurikaan olleet vuorovaikutuksessa keskenään. Lain ja virkavallan kanssa jouduttiin tekemisiin lähinnä pelaajien tai yleisön väkivaltaisen käytöksen, henkilövahinkojen tai lukumääräisesti harvojen ammattilaisten riitojen vuoksi. Oikeudellisiin keinoihin turvautuminen nähtiin kuitenkin sivistymättömänä ja hyvän urheiluhengen vastaisena.² Urheilutoimijoiden keskuudessa on myös pelätty ulkopuolisten väliintulon heikentävän heidän omia vaikutusmahdollisuuksiaan.³

Urheilua on pidetty aatteellisena, leikinomaisena ja epäjuridisena toimintaympäristönä.⁴ Urheilu ei kuitenkaan ole viime aikoina pysynyt turvassa yhteiskunnan yleiseltä oikeudellistumiskehitykseltä.⁵ Yhteiskunnan oikeudellistumisella viitataan muun muassa sääntelyn ja sen merkityksen kasvuun tarkastellun yhteisön sisällä. Oikeudellistuminen voi

¹ Halila – Hemmo 2008, s. 278; Halila – Norros 2017, s.4. Urheilussa on aina ollut paljon sääntöjä: lajisääntöjä, järjestöjen sääntöjä sekä kurinpitosääntöjä. Niiden luonnetta ei kuitenkaan aiemmin pidetty oikeudellisena.

² Opie – Smith 1992, s. 313– 314. Tämä ei tosin tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi valtiovalta olisi valmis puuttumaan tarpeeksi räikeisiin urheilun piirissä esiintyviin ongelmiin. Kun tietty raja ylitetään, asiaa ei ole enää mahdollista hoitaa vain urheiluväen kesken. Esimerkiksi antiikin olympialaiset jouduttiin lopettamaan väärinkäytösten takia. Yleisön väkivaltaisuus taas on tuttua esimerkiksi brittiläisessä jalkapallossa. Brittein saarilla jalkapallo on jopa välillä kielletty väkivaltaisuuksien vuoksi kokonaan. Sekä brittijalkapallon että olympialaisten tapauksessa valtio on puuttunut urheilun ongelmiin. Molemmissa tapauksissa ongelmat on kuitenkin ratkottu ja urheiluilmiö on tehnyt paluun. Ks. tarkemmin Pänkäläinen 1993, s. 33.

³ Pänkäläinen 1993, s. 33. Halu pitää kontrolli urheilupiirien sisäpuolella on näkynyt esimerkiksi tavassa käsitellä urheilun dopingongelmaa. Kaikki siihen liittyvä hoidettaisiin mielellään urheilun sisäisesti. Pelko ulkopuolisten väliintulosta on siinä mielessä ollut aiheellinen, että esimerkiksi EU on puuttunut urheilun ylikansalliseen järjestelmään, mitä yksittäiset kansallisvaltiot eivät aiemmin uskaltaneet tehdä. Ks. Rauste 1997, s. 1. Aiemmin urheilutoimijat näkivät varsinkin urheilua koskevan sääntelyn loukkaavan heidän itsemääräämisoikeuttaan. Sitten on havaittu myös mahdollisuus sääntelyn suomaan positiiviseen erityiskohteluun. Ks. Halila – Norros 2017, s. 11.

⁴ Norros 2011, s. 1.

⁵ Halila – Norros 2017, s. 4.

ilmetä esimerkiksi sääntelyn määrällisenä kasvuna, sääntelyn vaikutuspiirissä olevien asioiden lisääntymisenä sekä juridisten ratkaisuperusteiden roolin kasvuna ongelma- ja riitatilanteissa.⁶ *Lauri Tarasti* esittää esimerkkeinä viimeaikaisista uusista sääntelykohteista ympäristön, sairaanhoidon ja urheilun.⁷ Urheiluun liittyviä tapauksia ratkaistaan tänä päivänä kärjäsaleissa ja välitystuomioistuimissa, halusivatpa urheilun autonomiaa kannattavat urheilutoimijat sitä tai eivät.⁸

Urheiluoikeudessa tarkastelu keskittyy usein ammattimaiseen huippu-urheiluun ja sitä ympäröiviin toimintoihin. Tämä onkin luonnollista, sillä visaisimmat juridiset kysymykset liittyvät usein urheilun kaupallistuneeseen ja ammattimaistuneeseen osaan.⁹ Eräs mahdollinen tarkastelukulma on hahmottaa urheilun oikeudellinen kehityskaari osana huippu-urheilun yhteiskunnallisen aseman muutosta. Lienee todennäköistä, että Suomessakin ympäröivä todellisuus on muuttunut ensin, minkä jälkeen sääntely, tässä tapauksessa urheiluun liittyvä normisto, on reagoinut.¹⁰ *Seppo Pänkäläinen* on hahmotellut huippu-urheilun yhteiskunnallisen aseman muutosta 1960-luvulta 1990-luvulle. *Pänkäläisen* mukaan huippu-urheilijoista on tullut julkisuuden moniroolihenkilöitä, joiden on mahdollista hyödyntää tunnettuuttaan lukuisin tavoin. Urheilusta on mahdollista hyötyä aiempaa runsaammin ja monipuolisemmin taloudellisesti. Lisäksi urheilun merkitys kulttuurissa on laajentunut pelkästä ruumiillisesta suorituksesta osaksi laajempaa hyvinvointitrendiä, jolla yritysten on mahdollista tehdä

⁶ Tarasti 2002, s. 575; Kinnunen 2012, s. 26. Nyky-yhteiskunnassa ei voida turvautua pelkästään moraalिसääntöihin käyttäytymisnormeina, sillä ne eivät pluralistisessa ajassamme ole enää tarpeeksi yhdenmukaisia. Pelisäännöt ja perusrakenteet on siis sementoitava lakien ja asetusten avulla. Monimutkaisia oikeusriitoja ei myöskään voida ratkoa moraalin avulla valtiossa, jonka hallinto perustuu lakiin. Riitojenratkaisun lopputulos ei saisi olla riippuvainen osapuolten varallisuusasemasta. Ks. Tarasti 2002, s. 576, 583. Yleisemmällä tasolla oikeudellistumiskehitys nivoutuu yhteen hyvinvointivaltion kehittymisen kanssa. Ks. Kinnunen 2012, s. 35.

⁷ Tarasti 2002, s. 577. Syitä oikeudellistumiselle voi hakea esimerkiksi yleisen ilmapiirin muutoksesta yhteiskunnassa sekä yksilönvapauksien korostamisesta. Perus- ja ihmisoikeuksien esiinmarssi on heijastunut myös oikeudellistumiseen. Kehitys on ollut kansainvälistä. Uudet sääntelykohteet ovat synnyttäneet tarpeita myös uudensuomalaisille lakimiehille ja lisänneet erikoistumista entisestään. Tarastin mainitsemiin aloihin erikoistuneiden oikeudellisten asiantuntijoiden (muun muassa urheilulakimiesten) määrä on oikeudellistumiskehityksen myötä kasvanut. Ks. Tarasti 2002, s. 581, 583–584.

⁸ Rauste 1997, s. 1; Tiitinen 1998, s. 211–212. Yksittäiset urheilijat voivat käynnistää prosesseja, joilla on hyvin laaja-alaisia ja perustavanlaatuisia vaikutuksia. Rauste antaa esimerkkinä niin kutsutun *Bosman*-tapauksen, jonka seurauksena eurooppalaisten jalkapalloseurojen välillä käytössä ollut siirtokorvausjärjestelmä tuli tiensä päähän. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi järjestelmän rajoittavan työntekijöiden vapaata liikkuvuutta. Samassa tuomiossa kiellettiin ulkomaalaiskiintiöiden soveltaminen EU-kansalaisiin. Ks. tarkemmin Rauste 1997, s. 1–3.

⁹ Halila – Norros 2017, s. 27. Urheiluoikeus käsittelee toki myös harrasteturheiluun liittyviä oikeudellisia kysymyksiä. Ks. Halila – Norros 2017, s. 27–32.

¹⁰ Näin on ainakin muualla maailmassa tapahtunut. Ks. tästä tarkemmin esimerkiksi Opie – Smith 1992, s. 315.

voittoa.¹¹ Monipuolistuneet mahdollisuudet hyödyntää urheilijoiden persoonallisuuselementtejä markkinoinnissa ovat houkutelleet sponsoreita kasvattamaan panostuksiaan urheiluun ja keksimään lukuisia tapoja välittää markkinointiviestejään.¹²

Urheilu oikeuden saralla merkittävää oikeudellistumiskehitystä tapahtui Suomessa 1990-luvulla.¹³ Kehitys on johtunut pitkälti urheilun kaupallistumisesta ja ammattimaistumisesta.¹⁴ Kansainvälisen olympiakomitean ja muun kansainvälisen urheilun on esimerkiksi sanottu toimineen jo pitkään pääasiassa kaupallisten ajureiden ohjaamana.¹⁵ Kaupallistumista on myös vastustettu aatteellisista syistä – Suomen urheiluhistoriassa on ajanjakso, jolloin urheiluun ei haluttu liittyvän kaupallisia intressejä.¹⁶ Urheilua on kaupallistumisensa myötä kasvavissa määrin tuoteistettu ja eräiden arvioiden mukaan urheilu onkin toimialan ominaispiirteiden

¹¹ Pänkäläinen 1993, s. 83. Ks. myös Grayson 2000, s. 445. Urheilulla ja urheilijoilla on suuri vaikutus esimerkiksi kauneuden, muodin ja terveyden aloilla. Urheilullinen menestys suosituissa yleisölajeissa ilman mediajulkisuutta tuskin on enää edes mahdollista. Moniroolisuudesta on muitakin esimerkkejä: jotkut urheilijoista ovat myös lähteneet politiikkaan (esimerkiksi seiväshyppääjä Eeles Landström *ponnisti* eduskuntaan jo 1960-luvulla). Ks. Pänkäläinen 1993, s. 66, 71, 84. Urheilijoiden mietteistä moniroolisuudestaan sekä kasvaneesta julkisuudesta ks. Heikkala – Vuolle 1990, s. 135–139.

¹² Sponsoroinnin kasvusta ks. Sponsor Insight 2019 ja Sponsor Insight 2020, joihin viitataan jäljempänä tutkielmassa. Sponsorien tapoja hyödyntää urheilijan henkilöä käsitellään pääluvussa [2](#).

¹³ Halila 2006, s. 21. Urheilun oikeusturvalautakunta perustettiin vuonna 1991, urheilu oikeuden yhdistys 1994. Vuonna 1997 aloitettiin urheilu oikeuden opetus yliopistossa. Ruotsissa urheilun oikeudellistumiskehitys nytkähti voimallisesti liikkeelle hieman aiemmin, 1980-luvun lopulla. Ks. Halila 2014, s. 123; Lindholm 2014, s. 142.

¹⁴ Kinnunen 2012, s. 50–51; Halila – Norros 2017 s. 5. Opie ja Smith ovat esittäneet kaupallistumisen osatekijänä oikeusoppineiden kasvaneen kiinnostuksen vapaata taloudellista kilpailua kohtaan. Vapaa taloudellinen kilpailu vaatii selkänajakseen sääntelyä, mikä on urheilun osalta johtanut urheilun ja oikeuden kasvaneeseen vuorovaikutukseen. Rauste kuvailee hieman kärjistäen muutosta loikkana suunnitelmataloudesta markkinatalouteen. Urheiluseurat ja yksittäiset urheilijat ovat saaneet lisää toimintavapauksia, kun lajiliittojen autonomiaa on kavennettu säädöksiin ja oikeuskäytännön kautta. Ks. laajemmin Opie – Smith 1992, s. 314 sekä Rauste 1997, s. 2. Suomessa joukkueurheilun ammattimaistuminen on jäljitettävissä 1960-luvun lopulle, jolloin HIFK:n jääkiekkoilijoiden katsotaan ensimmäistä kertaa saaneen ammattilaisstatuksen tarjoavaa korvausta pelaamisesta. Joukkueurheilun ammattimaistumista vauhditti voimakas kaupungistuminen. Ks. Aalto 1992, s. 23–24 sekä Huttunen 1993, s. 1–3.

¹⁵ Nafziger 1988, s. 156. Atlantan olympialaisten vuonna 1996 on kirjoitettu olleen ensimmäiset olympialaiset, joissa olympialaisista tuli merkittävä mainos- ja markkinointityökalu suuryrityksille. Osa katsojista kritisoi kisoja ylikaupallistuneiksi. Kriitikkojen näkemysten mukaan kisoista oli tullut vain Fortune 500 -listan yhtiöiden markkinointitikikka. Vuonna 2012 urheilutoimiala vastasi kolmesta prosentista maailmankaupan kokonaisarvosta. Ks. tarkemmin Jones 1999, s. 37–40; Blackshaw 2012, s. 122.

¹⁶ Halila – Norros 2017, s. 432. On esimerkiksi saatettu kieltää seuran nimeäminen sponsorin nimeä mukailleen. Kuvatun laisia nimiä on kuitenkin esiintynyt suomalaisessa urheilussa. Esimerkkeinä Halila ja Norros nostavat esiin Rosenlewin Urheilijat sekä Scotch-Teamin. Oma tarinansa on, että tiedotusvälineillä on tiettyä pelivaraa päättäessään, käyttävätkö ne sponsorin nimen sisältävää ilmausta urheilujoukkueesta tai sen kotiarenasta. Esimerkiksi Yleisradio käytti mainitusta Scotch-Teamistä nimitystä ST-Espoo ja Hartwall Arenasta Helsingin Areenaa. YLE ei verorahoitteisena halunnut tukea tuotemerkkinointia. Ks. Halila – Norros 2017, s. 432–433.

osalta jatkuvasti lähentynyt viihdeteollisuutta.¹⁷ Urheilukilpailuista on tullut sosiaalisia tapahtumia, joihin ihmiset saattavat osallistua jopa ilman erityistä kiinnostusta urheilua kohtaan.¹⁸ Kaupallistumisen myötä itsesääntely ei enää riitä urheilun eri toimijoiden sitouttamiseen, vaan tarvitaan spesifimpää lainsäädäntöä sekä yksityiskohtaisempia sopimuksia.¹⁹ Oikeudellistumiskehityksen hitauden syyksi on kansainvälisesti esitetty muun muassa sitä, ettei ihmisten mielikuva urheilun kaupallistumisen asteesta ole pysynyt kaupallistumisen todellisen tahdin perässä.²⁰ Oma osansa oikeudellistumisessa on ollut myös Suomen liittymisellä Euroopan unioniin. EU on muuttanut urheilun pelikenttää koko Euroopassa, myös Suomessa, esimerkiksi kilpailuoikeudellisilla tuomioistuinratkaisullaan.²¹

Olli Norros huomauttaa, ettei mikään elinkeinotoiminnan muoto pysty toimimaan ilman oikeudellisia kehyksiä. Kipeimmin juridista kehikkoa kaipaavat esimerkiksi antidopingtyö, kurinpito, televisiointi sekä arvokisoja koskeva valintamenettely.²² Monia mainituista urheiluoikeuden osa-alueista yhdistää se, että sääntelyllä pyritään takaamaan yksittäisen urheilijan oikeusturva. Toisaalta on myös esitetty väitteitä, että oikeudellistuminen on osittain johtunut kaupallistumisesta sinänsä, sillä kaupallistumisen myötä urheilun piiriin on tullut yritysmaailmasta tuttuja vastoinkäymisiä, jotka vaativat oikeudellista interventioita. Esimerkkeinä voidaan mainita vaikkapa urheiluseurojen likviditeettiin liittyvät ongelmat ja konkurssit.²³ Urheilun kaupallistumisen voidaan täten nähdä supistaneen urheilun autonomiaa

¹⁷ Rauste 1997, s. 59; Halila – Hemmo 2008, s. 278; Lindholm 2014, s. 241. Suomalaisessa kirjallisuudessa on todettu muun muassa, että huippu-urheilun on pystyttävä muovaamaan ideologiaansa kaupallistumisen, ammattimaistumisen ja kasvaneen julkisuuden ristipaineessa, mikäli se pyrkii säilyttämään ideologisen asemansa. Angloamerikkalaisissa maissa urheiluoikeus niputetaan yhteen viihteen oikeuden kanssa. Käytetään esimerkiksi termiä ”Sports and Entertainment”. Ks. tarkemmin Heikkala – Vuolle 1990, s. 106–107 sekä Halila – Norros 2017, s. 31. Urheilijoiden vertailusta esiintyviin viihdetaitelijoihin ks. esimerkiksi Huttunen 1993, s. 91.

¹⁸ Pänkäläinen 1993, s. 62. Vähemmän urheilusta kiinnostuneiden katsojien saavuttamiseksi urheilutapahtumasta on tehtävä mahdollisimman jännittävä ja mielenkiintoinen. Pänkäläinen onkin kuvannut nykyurheilun muistuttavan teatterin ja sirkuksen yhdistelmää. Hän tosin huomauttaa myös, ettei kuvatun laisessa kehityksessä ole syytä mennä liian pitkälle. Se saattaisi karkottaa urheilussa pitkään mukana olleet. Ks. tarkemmin Pänkäläinen 1993, s. 61–63.

¹⁹ Halila – Hemmo 2008, s. 280.

²⁰ Opie – Smith 1992, s. 315; Huttunen 1993, s. 96. Lisäksi Opie ja Smith vertaavat urheilun oikeudellistumisen hitautta avoliittojen (*de facto* relationships) sääntelyn hitaaseen kehitykseen. Mikäli oikeuden ammattilaiset mieltävät tietyn sosiaalisen kanssakäymisen luonteeltaan korostetun yksityiseksi, sääntelyn kehitys etenee usein hitaasti. Ainakin aikaisemmin myös urheilun sääntelyjärjestelmällä on ollut vaikeuksia pysyä kaupallistumisen todellisen tahdin perässä. Ks. tarkemmin Rauste 1997, s. 60.

²¹ Halila 2006, s. 7. Ks. myös KOM (1999) 644 lopullinen. Euroopassa sääntely on kuitenkin Yhdysvaltoja vähäisempää. Halila on ennustanut yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisen mallin lähentyvän. Ks. Halila 2007, s. 75.

²² Norros 2011, s. 1.

²³ Huttunen 1993, s. 144; Tiitinen 1998, s. 212.

ja urheilun piirissä tulee yhä useammin soveltaa itsesääntelyn sijaan puhtaita oikeusnormeja.²⁴ Olisi luonnotonta ajatella, että urheilutoimintaan, joka on avoimen kaupallista ja ammattimaista, ei sovellettaisi ollenkaan vaikkapa vero-, kauppa- tai työoikeutta.²⁵ *Heikki Halilan* arvion mukaan urheilu olisi oikeudellistunut myös ilman kaupallistumis- ja ammattimaistumisaaltoa, joskin hitaammin ja rajoitetummin.²⁶

1.1.2 Työoikeuden esiinmarssi

Suomalainen työoikeus on kehittynyt toisen maailmansodan jälkeen. Mallityöntekijänä pidettiin miespuolista tehdastyöläistä. Varhainen sääntely keskittyi suojelemaan juuri teollisuudessa työskenteleviä, mutta sittemmin työsuhteen määritelmä on laaventunut. Ennen jo pelkästä ammattinimikkeestä on voinut päätellä, millä oikeudellisella statuksella työ suoritetaan. Nykyään näin ei ole: esimerkiksi putkiasentaja voi tehdä työtään joko työntekijänä tai yrittäjänä.²⁷ Työntekijän suojelun periaate on myös nykyaikaisen työoikeudellisen normiston taustalla vaikuttava oikeuspoliittinen motiivi. Lisäksi se vaikuttaa käytännön ratkaisutoimintaan niin, että epäselvissä rajatapauksissa tulisi valita työntekijälle edullinen vaihtoehto.²⁸ Perinteiseen tapaan hahmottaa työsuhte on kuulunut niin kutsuttu normaalityösuhte. Normaalityösuhteen ominaisuuksiin kuuluu, että työntekijä tekee työtään vastiketta vastaan, työnantajan johdon ja valvonnan alaisena, täysiaikaisesti ja vakinaisesti, vain yhden työnantajan lukuun, kotinsa ulkopuolella sijaitsevassa työpaikassa sekä tarkoin määriteltyä toimenkuvaa noudattaen. Normaalityösuhteelle annetaan edelleen työoikeudessa merkitystä, vaikka normaalityösuhteeseen verrattuna epätyypilliset työsuhteet ovatkin koko ajan yleistyneet.²⁹ Silti ei liene väärin todeta, että ympäröivä yhteiskunta pyörii ennen kaikkea palkkatyön avulla.³⁰

Osuva esimerkki urheilun autonomian osittaisesta murtumisesta on joukkueurheilijoiden aseman muutos suhteessa heidän edustamaansa urheiluseuraan. Pelaajasopimusta voidaan pitää

²⁴ Norros 2011, s. 18.

²⁵ Halila – Norros 2017, s. 5.

²⁶ Halila 2006, s. 1.

²⁷ Koskinen 2007, s. 1; Koskinen 2016, s. 1.

²⁸ Paanetoja 2019a, s. 3. Tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, että yleensä työntekijäasema on työntekijälle yrittäjästatusta edullisempi vaihtoehto nimenomaan työlainsäädännön tarjoaman suojan vuoksi.

²⁹ Aurejärvi 1976, s. 124; Koskinen – Mikkola 2001, s. 11–15; COM (2016) 356 final, s. 11; Koskinen 2016, s. 1.

³⁰ Kairinen 2009, s. 63.

tärkeimpänä urheilun piirissä esiintyvänä sopimuksena.³¹ Silti sen kategorisointi – onko kyseessä työsopimus, voiko urheilija olla työsuhteessa seuraansa – muuttui perinpohjaisesti 1990-luvulla. *Kari-Pekka Tiitinen* toteaa kuvaavasti, että urheilujärjestöt toimivat pelaajasopimusten suhteen pitkään pikkulapsen toiveajattelun kaltaisesti: "*kun peität silmäsi etkä näe sinua ympäröiviä ihmisiä, eivät hekään voi nähdä sinua.*"³² Urheilujärjestöjen puolelta urheilijoiden työsuhteisuus hyväksyttiin vasta korkeimman oikeuden asiaa koskevan ratkaisukäytännön myötä 1990-luvun alkupuolella.³³ Nyttemmin työsuhteisuuteen on myönnytty, mutta rajanvetoa ammattilaisuuden ja amatööriyden välillä joudutaan käymään jatkuvasti. Esimerkiksi monissa palloilulajeissa on tarjolla amatööri- ja ammattilaislisenssi, joista urheilijalle on valittava jompikumpi. On hyvä muistaa, ettei urheilun sisäisellä, vaikkapa lisenssiin liittyvällä luokittelulla, ole ratkaisevaa merkitystä asiaa lain tasolla tarkasteltaessa.³⁴ Urheilijan tekemän työn luonne ei ole ollut kärkiteemoja urheiluoikeudellisen tai työoikeudellisen kansainvälisen tutkimuksen saralla.³⁵

Työtä koskevan oikeussuhteen luonne tulee usein ratkaistavaksi vasta työnteon päättyessä, esimerkiksi palkanmaksua tai erilaisia työntekoon liittyviä korvauksia (kuten lomakorvauksia) kanneteitse vaadittaessa. Tyypillisessä asetelmassa työntekijäosapuoli vaatii saatavia, joiden katsoo perustuvan työsuhteeksi luokiteltavaan oikeussuhteeseen.³⁶ Esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1993:40 ja KKO 1993:42 tunnustettiin ammattilaiskoripalloilijoiden pelaajasopimukset

³¹ Halila 2006, s. 188. Ks. pelaajasopimuksista kattavasti esimerkiksi Schön 2010.

³² Tiitinen 1998, s. 212. Vertailun vuoksi Tanskassa jalkapallon pelaaminen on käynyt pelaajille kokoaikaisesta työstä 1980-luvun lopulta lähtien. Amatööristatuksella Tanskassa pelattiin vuoteen 1978 asti. Väliaikana pelaajat olivat puoliammattilaisia ja tarjolla oli osa-aikaista työtä. Saman kehityskaaren ovat Tanskassa käyneet myöhemmin läpi käsipallo ja jääkiekko. Ks. tarkemmin Evald et al. 1997, s. 108.

³³ Halila – Hemmo 2008, s. 286; Halila – Norros 2017, s. 182-183. Halila ja Norros ovat kuvanneet urheiluoikeuden kehityksen tapahtuneen aalloissa. Ensimmäinen aalto oli sopimusoikeudellistuminen. Eräs näistä aalloista oli myös työoikeudellistuminen. Ks. Halila – Norros 2017, s. 29–32. Aikanaan työoikeudellistumiseen ja sopimusoikeudellistumiseen oltiin seuroissa valmistauduttu huonosti. Ks. Halila – Hemmo 2008, s. 286–287.

³⁴ Rauste 1997, s. 109, 171–172; Lindholm 2014, s. 143.

³⁵ Barry – Skinner – Engelberg 2016, s. 2. Barry, Skinner ja Engelberg mainitsevat urheilun työoikeudellisen tarkastelun keskittyneen maailmalla esimerkiksi sen tutkimiseen, kuinka suuren osuuden urheilun tuotoista pelaajat saavat ja miten tuotto jaetaan pelaajien kesken. Tulonjaosta suomalaisessa ammattilaisurheilusta yleisesti ks. Halme 2013.

³⁶ Paanetoja 2019b, s. 30. Kysymykseen voi tulla vaikkapa tilanne, jossa työn suorittaja pitää oikeussuhdetta työsuhteena ja vaatii täten siihen perustuvia saataviaan – esimerkiksi vuosilomakorvauksia. Työnantaja ei ole maksanut niitä työnteon aikana, sillä ei ole pitänyt työskentelyä työsuhteessa tehtävänä työnä. Riitatilanteissa huomionarvoista on työnantajan tulkintaetuoikeus. Sen mukaan työnantajan tulkintaa työoikeudellisten normien noudattamisesta noudatetaan, kunnes riitaisuus on ratkaistu asianmukaisesti esimerkiksi tuomioistuimessa. Tulkintaetuoikeus johdetaan pääasiassa työnantajan direktio-oikeudesta. Ks. Paanetoja 2019b, s. 12.

työsopimuksiksi.³⁷ Toisin sanoen pelaajan tekemä pelaajasopimus täytti työsuhteen tunnusmerkistön, jota käsitellään jäljempänä. *Olli Rausteen* mukaan kuvatus laisten oikeudellisten ongelmien juurisyy on urheilun aatteellisten perusarvojen³⁸ sekä rajusti kaupallistuneen huippu-urheilun välisessä jännitteessä.³⁹ Joukkueurheilijoiden työntekijästatuksen vahvistuttua tarkastelu on siirtynyt eritellympiin kysymyksiin, kuten yksilö-, maajoukkue- tai talliurheilijoiden mahdollisiin työsuhteisiin.⁴⁰

1.1.3 Urheilun sponsoroinnin kasvu osana urheilun oikeudellistumista

Urheilun sponsorointiin liittyvät oikeuskysymykset kiinnittyvät tiukasti urheilun kaupallistumiseen ja oikeudellistumiskehitykseen. Kaupallistumisen ja oikeudellistumisen myötä on kehitetty monenlaisia malleja, joiden avulla urheilun synnyttämää arvoa päästään hyödyntämään ja jakamaan urheilun toimijoiden kesken. Tunnettuja arvontuontimalleja ovat esimerkiksi lippujen myyminen urheilutapahtumiin, tv-oikeuksien myynti sekä sponsorisopimusten solmiminen. Arvontuontimallit kuitenkin muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti, sillä niitä on suojeltava sekä urheilun sisäisiltä että ulkoisilta uhilta.⁴¹ Esimerkiksi sponsorisopimusten menestyksekkäs laatiminen ja tulkinta ovat tehtäviä, joissa vaaditaan oikeudellista osaamista – käytännössä oikeuden ammattilaista.⁴² Ennen kaupallistumista, amatööriurheilun aikakautena, urheilun itsesääntely ei sallinut urheilijoiden ottavan vastaan

³⁷ Jalkapallon osalta ks. KKO 2000:50.

³⁸ Muun muassa rehellisyys, toisen kunnioittaminen, toverillisuus ja reilu peli ovat arvoja, jotka ovat nousseet esiin urheilun piirissä toimivia ihmisiä haastatteleamalla. Lapsen on ajateltu urheillessaan oppivan noudattamaan sääntöjä, ottamaan muut ihmiset huomioon sekä asettamaan tavoitteita ja toimimaan niiden saavuttamiseksi. Aikuisen taas on nähty kilvoittelevan muiden kanssa tavalla, joka kehittää ihmistä urheilun ulkopuolellakin ja on hyväksi yhteiskuntaelämän kannalta. Ks. tarkemmin Pänkäläinen 1993, s. 31 ja haastatteluiden osalta s. 121–123.

³⁹ Rauste 1997, s. 1. Edellisen alaviitteen myönteisten luonnehdintojen lisäksi urheiluun suhtaudutaan tietysti myös skeptisesti. On esitetty myös näkökantoja, joiden mukaan nykymuotoisessa ammattilaisurheilussa aatteellisilla ja ideologisilla arvoilla ei juurikaan ole merkitystä. Ks. tarkemmin Pänkäläinen 1993, s. 32.

⁴⁰ Halila – Norros 2017, s. 183. Ruotsissa niin kutsutussa *Benny Westblom* -tuomioissa linjattiin vuonna 1985, että urheilijat voivat olla työntekijöitä. Westblom on ruotsalainen entinen jääkiekkomaalivahti. Ruotsissa työsuhteelle asetettavat vaatimukset muistuttavat jokseenkin Suomessa käytettäviä työsuhteen tunnusmerkkejä. Ruotsissa on tehtävä töitä toiselle korvausta vastaan. Ks. tarkemmin Huttunen 1993, s. 92 sekä Lindholm 2014, s. 146.

⁴¹ Lindholm 2014, s. 242. Urheilun sisäisillä uhilla tarkoitetaan urheilun eri toimijoiden keskinäistä kamppailua urheilun piirissä liikkuvan rahan allokoinnista. Urheilun ulkopuolisena uhkana voidaan nähdä esimerkiksi viihdeteollisuuden laaja tarjonta. Jalkapallo-ottelu voi hyvin kilpailla esimerkiksi samaan aikaan alkavan konsertin kanssa ihmisten huomiosta ja täten myös rahoista.

⁴² Cozzillio – Levinstein 1997, s. 7–8; Maclean – Moorhouse 2008, s. 1242; Oesch 2011, s. 755. Maclean ja Moorhouse ovat koonneet listan asioista, jotka sponsorisopimusta solmittaessa tulisi vähintään ottaa huomioon. Lista on koottu enemmän tapahtumasponsoroinnin kuin yksittäisen urheilijan sponsoroinnin näkökulmasta, mutta monet listan kohdista ovat silti sovellettavissa myös urheilijan sponsorisopimuksiin. Ks. Maclean – Moorhouse 2008, s. 1275–1277. Ks. myös Blackshaw 2012, s. 3–16 sekä s. 126–127.

rahallisia palkkioita. Yritykset saattoivat vastikkeetta tukea urheilua lahjoittamalla esimerkiksi seuroille varoja, mutta urheilun immateriaalioikeuksien kaupallinen hyödyntäminen (vastikkeen saaminen urheilun tukemisesta) ei ollut mahdollista.⁴³ Amatööriurheilun aikakauden loppupuolella tilanne oli tosin sellainen, että osa urheilijoista urheili muodollisesti amatööreinä, mutta käytännössä vastaanotti palkkioita.⁴⁴ Urheilun vastikkeeton tukeminen on toki urheilun kokeman oikeudellisen murroksenkin jälkeen mahdollista, mutta kyseiset transaktiot ovat mesenaattitoimintaa⁴⁵ eivätkä sponsorointia.⁴⁶

Urheilun kaupallistuttua sponsoroinnista on tullut sallittua ja varsin yleistä.⁴⁷ Nykyisin urheilutoiminnan taustalla on usein joko yksittäinen yhteistyösopimus tai kokonainen yhteistyösopimusten verkosto.⁴⁸ Sponsorisopimusten tuoma tulovirta edustaa kasvavaa osaa urheilutoimijoiden, kuten seurojen ja urheilijoiden varainhankinnasta.⁴⁹ Joidenkin urheilulajien piirissä sponsorisopimukset ovat suurin yksittäinen tulonlähde.⁵⁰ Maailmalla on esitetty käsityksiä, joiden mukaan urheilun kaupallistumisen ja ammattimaistumisen myötä nykymuotoisten urheilutapahtumien järjestäminen ei olisi lainkaan mahdollista ilman sponsorirahoitusta.⁵¹ Myös yritysten Suomessa urheilun sponsorointiin tekemien investointien

⁴³ Halila 2006, s. 207; Halila – Hemmo 2008, s. 294–295.

⁴⁴ Halila – Hemmo 2008, s. 295; Lindholm 2014, s. 142. Suomen osalta Tiitinen mainitsee rahapalkkioiden, ”ruskeiden kirjekuorten”, olleen todellisuutta ainakin 1930-luvulta eteenpäin. Urheilun itsesääntely oli kuitenkin ankaraa. Jo perusteltu väite vastaanotetuista palkkioista saattoi johtaa kilpailukielttoon. Ks. tarkemmin Tiitinen 1998, s. 211. Jaottelusta amatööreihin ja ammattilaisiin ks. esimerkiksi Huttunen 1993, s. 3–4 sekä Woxholth 1993, s. 15–17.

⁴⁵ Mesenaattitoiminta juontaa juurensa Antiikin Roomaan, jossa Gaius Cilnius Maecenas (n. 70 eaa. – 8 eaa.), aatelinen ja keisari Augustuksen neuvonantaja, halusi mahdollistaa muun muassa aikansa suurten runoilijoiden Vergiliuksen ja Horatiuksen taloudellisesti huolettoman elämän. Ks. muun muassa Woxholth 1993, s. 33; Alaja 2000, s. 103 sekä *Encyclopædia Britannica* 2007.

⁴⁶ Woxholth 1993, s. 33–34; Grayson 2000, s. 452–455; Halila 2006, s. 207; Halila – Hemmo 2008, s. 294. Osassa oikeusjärjestelmistä rajanveto mesenaattitoiminnan ja sponsoroinnin välillä on oikeudellisesti merkittävä, sillä täysin ilman vastinetta annettuja tukia voi vähentää verotuksessa. Oiva esimerkki tästä on niin kutsuttu *Procordia*-tapaus, jossa Procordia AB:n 9 miljoonan kruunun tuki Ruotsin kuninkaalliselle oopperalle katsottiin vastikkeelliseksi ja täten verovähennyskelvottomaksi. Ks. tarkemmin Lindholm 2014, s. 267–268.

⁴⁷ Halila 2006, s. 208.

⁴⁸ Oesch 2011, s. 755. Sponsorisopimuksia voidaan kutsua myös yhteistyösopimuksiksi. Toisaalta kaikissa yhteistyösopimuksissa ei ole kysymys sponsoroinnista. Myös kumppanuussopimus-termiä käytetään ajoittain. Ks. Halila – Norros 2017, s. 423–424.

⁴⁹ Rauste 1997, s. 475. Ks. myös Alaja 2000 s. 103, jossa Alaja kuvaa urheilusponsoroinnin varsinaisesti syntyneen ilmiönä 1800-luvulla. Vuonna 1861 pitopalvelu Spiers & Pond kustansi englantilaisen krikettijoukkueen Australiaan suuntautuvan kiertueen kaikki kulut. Urheilusponsoroinnin nykyinen loisto sai alkunsa 1960- ja 1970-luvun Yhdysvalloissa.

⁵⁰ Evald et al. 1997, s. 2.

⁵¹ Woxholth 1993, s. 38; Grayson 2000, s. 445; Corbett – Van Roy 2010, s. 338; Kinnunen 2012, s. 53.

määrä on kasvanut tasaisesti lähes koko 2010-luvun. Vuonna 2019 niiden kokonaismäärä oli 162 miljoonaa euroa.⁵² Pohjoismaisessa vertailussa Suomi jää kuitenkin edelleen peränpitäjäksi urheilusponsoroinnin kokonaisarvossa.⁵³ *Robert Pahlsson* kuvailee urheilun sponsoroinnin olleen Ruotsissa jo pitkään laaja sekä vakiintunut ilmiö.⁵⁴ Hän mainitsee yritysten harjoittaman sponsoroinnin kasvun voivan johtaa ajan myötä myös siihen, että ihmiset ovat vähemmän halukkaita käyttämään julkisia varoja urheilun ja kulttuurin tukemiseen.⁵⁵ Näin on *Halilan* mukaan jo tapahtunutkin ja sponsoroinnin kasvu on hänen mukaansa johtunut urheilun muiden tulolähteiden tuoman rahoituksen ehtymisestä.⁵⁶

1.2 Työn tekemisen muodot

Ihmistyön muodot voidaan hahmottaa kokonaisluokituksen avulla. Ihmistyö jaetaan kahteen osaan: ansiotyöhön ja ei-ansiotyöhön, joista jälkimmäinen sisältää esimerkiksi harrastustoiminnan. Ansiotyö jakautuu edelleen kahteen osaan: epäitsenäiseen sekä itsenäiseen ansiotyöhön. Epäitsenäistä ansiotyötä tehdään työsuhteessa ja virkasuhteessa. Itsenäinen ansiotyö puolestaan koostuu yrittäjätystä (henkilöyrittäjät ja yhtiöyrittäjät), organiteyöstä (esimerkiksi toimitusjohtajana toimiminen) ja korvaustyöstä (esimerkiksi perheoikeudellinen työ).⁵⁷ Keskeisimmät nykyiset tavat hahmottaa työnteko oikeudellisesti ovat työsuhde, yrittäminen ja virkasuhde.⁵⁸ Muiden ihmistyön muotojen laajamittainen käsittely ei tässä

⁵² Sponsorointibarometri 2019; Sponsor Insight 2020. Kasvua oli vuoteen 2018 verrattuna 4,5%. Urheilukentän sisällä sponsorirahan kohdistumista määrittää ihmisten kiinnostus eri lajeihin. Vuonna 2019 suomalaisia kiinnostivat Sponsor Insightin tekemän tutkimuksen mukaan eniten jääkiekko, yleisurheilu, hiihto, ampumahiihto ja jalkapallo. Mielenkiintoisena poimintana vuodelta 2018 voidaan puolestaan nostaa esiin elektronisen urheilun nousu. Se nousi 18-29 vuotiaissa miehissä ensimmäistä kertaa kaikkein kiinnostavimmaksi lajiksi ohi jääkiekon.

⁵³ Vuonna 2017 urheilun sponsoritulot olivat Ruotsissa 550 miljoonaa euroa ja Norjassa 350 miljoonaa euroa. Suomen sponsorimarkkina on lähestynyt euromääräisesti mitattuna Tanskan vastaavaa markkinaa, joka vuonna 2017 oli 180 miljoonaa euroa. Ks. tarkemmin "Urheilun sponsorointi kasvaa vauhdilla, ikuiselta valitusvirreltä katoaa pian pohja: "Takana on ihan huikea vuosi"" HS 14.11.2017.

⁵⁴ Pahlsson 2000, s. 15. Samalla Pahlsson huomauttaa, että monilla ruotsalaisen kulttuurin keskeisillä osa-alueilla sponsorointi on ottanut jo hallitsevan rahoittajan aseman. Esimerkkeinä Pahlsson mainitsee Göteborgin sinfoniaorkesterin ja Göteborgin oopperan, joilla on sponsoreina isoja pörssiyrityksiä. Ks. tarkemmin Pahlsson 2000, s. 15.

⁵⁵ Pahlsson 2000, s. 16. Ks. myös Woxholth 1993, s. 520–521.

⁵⁶ Halila 2006, s. 208.

⁵⁷ Kairinen 2009, s. 64. Ks. myös Huttunen 1993, s. 18–19.

⁵⁸ Koskinen 2007, s. 3.

kontekstissa ole tarpeellista.⁵⁹ Sponsorisopimusten nojalla tehtävä työ on perinteisesti kategorisoitu itsenäiseksi ansiotyöksi.⁶⁰

Urheilutoiminnassa on mukana paljon vapaaehtoisia, jotka käyttävät omaa vapaa-aikaansa hyväksi katsomansa tarkoituksensa edistämiseen. Vapaaehtoistyön keskeinen merkitys urheilun piirissä on tunnustettu myös EU:n tasolla useassa eri yhteydessä.⁶¹ Vapaaehtoistyöhön, esimerkiksi tavanomaiseen harrastustoimintaan, ei liity ansiotarkoitusta eikä se siten ole työsuhteessa tehtävää työtä.⁶² Hallituksen esityksessä työsuhteeksi on mainittu esimerkkeinä työsuhteen ulkopuolisesta vapaaehtoistoiminnasta muun muassa urheiluseurassa tapahtuva lasten ja nuorten ohjaustyö, varainhankinta yhdistysmuotoiselle urheiluseuralle sekä erilaiset luottamustoimet urheiluseuroissa.⁶³ Virkasuhde puolestaan on julkisoikeudellinen palvelussuhde, joka syntyy yksipuolisella määräyksellä.⁶⁴ Sekä vapaaehtoistyön että virkasuhteen osalta työsuhtelakiin on otettu nimenomainen säädos, jolla lain soveltaminen on suljettu pois.⁶⁵

⁵⁹ Esimerkinomaisesti voidaan mainita julkisoikeudellisen palvelusvelvollisuuden täyttäminen: vaikkapa varusmiespalveluksessa ja siviilipalveluksessa suoritettava työ tai yhdyskuntapalvelussa tehty työ. Luottamustoimen hoitaminen muistuttaa hieman vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyön tapaan se on työn tekemisen muoto, joka perinteisesti on kategorisoitu puuttuvan ansiotarkoituksen vuoksi työsuhteessa tehtävän työn ulkopuoliseksi työksi. Luottamustointia ei useinkaan hoideta sopimusperusteisesti, vaan kyse on toimeen valitsemisesta tai ottamisesta. Luottamustoimista maksetaan usein kulukorvauksia ja palkkioita, joten kyse ei ole täysin vastikkeettomasta työstä. Tehtäviä hoidetaan yleensä osa-aikaisesti. Ks. tarkemmin Kairinen 2009 s. 67–68 sekä Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 27–28.

⁶⁰ Perinteistä tapaa hahmottaa sponsorisopimuksia tarkastellaan luvussa [2.4](#).

⁶¹ Halila – Norros 2017, s. 133. Esimerkiksi vuoden 1999 loppupuolella julkaistussa Euroopan komission Helsinki-raportissa korostetaan vapaaehtoisten merkitystä eurooppalaiselle urheilukentälle. Vapaaehtoisten vapaa-ajallaan antamaa panosta korostetaan eurooppalaista koheesiota ylläpitävänä tekijänä. Ks. tarkemmin KOM (1999) 644 lopullinen, s. 3. Ks. talkootyöstä urheilun parissa myös Taponen 2011.

⁶² Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 26. Ks. myös Huttunen 1993, s. 73. Käytäessä rajanvetoa työsuhteen työn ja harrastustoiminnan välillä voidaan kiinnittää huomiota siihen, tekeekö työn suorittaja työtään harrastustoiminnan järjestäjän lukuun ja hyötyykö järjestäjä toiminnasta taloudellisesti. Näiden kriteerien täyttymättä jääminen ei kuitenkaan estä työsuhtelain soveltumista. TSL:n soveltuminen ratkeaa TSL 1:1:n perusteella. Ks. rajanvedosta tarkemmin esimerkiksi Tiitinen – Kröger 2012, s. 41–45.

⁶³ HE 157/2000 vp., s. 59. Urheilun lisäksi kyseisessä perustelujen kohdassa mainitaan esimerkiksi tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta. Talkootöitä on tehty yhdistyksen hyväksi esimerkiksi siten, että työn tilaaja maksaa korvauksen suoraan urheiluseuralle työn suorittajien sijaan, jotka eivät saa työpanoksestaan palkkioita. Vapaaehtoiset eivät tee työtä vastikkeen toivossa vaan yhteisen hyvän eteen. Ks. Paanetoja 2019a, s. 18, 23.

⁶⁴ Koskinen 2007, s. 3; Kairinen 2009, s. 72. Virkasuhde perustuu julkisoikeudelliseen hallintotoimeen, jota kutsutaan virkaan nimittämiseksi tai virkaan ottamiseksi. Ks. Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 21. Jälkimmäistä nimitystä käytetään kunnissa ja kirkoissa.

⁶⁵ TSL 1:2 1 kohta sekä TSL 1:2 2 kohta.

Urheiluseuroissa suoritettava työ ei tietenkään ole automaattisesti vapaaehtoistyötä, vaan urheiluseuroissa esiintyy myös työsuhteessa tehtävää työtä.⁶⁶ Arviointi sen suhteen, tehdäänkö työtä työsuhteessa vai sen ulkopuolella selviää tarkastelemalla työnteon olosuhteita kokonaisuutena. Ohjenuorana tarkastelussa käytetään työsuhteen tunnusmerkkejä.⁶⁷ Tämä tutkielma pyrkii osoittamaan, että urheiluseurojen piirissä tehtävän työn tapaan myöskään sponsoroidun urheilijan sponsorin hyväksi tekemä työ ei kategorisesti kuulu tiettyyn kokonaisluokituksen kategoriaan, vaan työsopimuslain soveltuminen sponsorin ja urheilijan väliseen oikeussuhteeseen on yksittäistapauksissa ratkaistava työsuhteen tunnusmerkkien avulla.

Yleiskielessä käsitteet työsuhde ja työsopimus esiintyvät usein synonyymeinä. Oikeustieteellisessä tekstissä ero on kuitenkin tehtävä.⁶⁸ Työsuhteen käsite jäsentää työntekijän ja työnantajan väliseen suhteeseen vaikuttavien normien kokonaisuutta. Työsopimus puolestaan on yksi työsuhteen normilähteistä.⁶⁹ Työsopimus on sopijapuolten välinen yksityisoikeudellinen kaksipuolinen oikeustoimi.⁷⁰ Ero on tärkeä ymmärtää, mutta usein käsitteitä voidaan käyttää ristiin, ellei kyse ole nimenomaan työsuhteen normilähteistä. Työsopimus liittyy kiinteästi työsuhteen sopimustunnusmerkkiin.⁷¹

Työnteko, palveluiden tarjoaminen ja tuotteiden valmistus ovat tärkeä osa modernia taloutta ja yhteiskuntaelämän selkärankaa. Työtä koskevilla sopimuksilla on paitsi yksilön myös yhteiskunnan kannalta erittäin suuri merkitys.⁷² Yhteiskunnallinen merkitys heijastuu esimerkiksi työtä koskevia sopimuksia käsittelevänä lainsäädäntönä. Työsopimus ymmärretään nykyisin Suomessa siten, että työsopimuksella viitataan työsopimuslain alaiseen sopimukseen. Kysymys on epäitsenäisestä työnantajalle tehdystä työstä tämän johdon ja valvonnan alaisena vastiketta vastaan.⁷³ Työsuhdetta säädellään Suomessa työsopimuslain lisäksi muillakin oikeuslähteillä, esimerkiksi muilla laeilla, asetuksilla, työsopimuksilla, työehtosopimuksilla,

⁶⁶ Anttila 2004, s. 98; Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 29.

⁶⁷ Työsuhteen tunnusmerkkejä käsitellään yksityiskohtaisesti pääluvussa [3](#).

⁶⁸ Samalla on kuitenkin todettava hieman kontradiktorisesti, että lainsäädännössämme erottelua ei näiden kahden käsitteen välille enää tehdä. Ks. esimerkiksi Määttä 2005, s. 381.

⁶⁹ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 18.

⁷⁰ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 21.

⁷¹ Sopimustunnusmerkkiä käsitellään jäljempänä jaksossa [3.2](#).

⁷² Kaisto – Kallio 2011, s. 7. Ks. myös Ylhäinen 2015, s. 54–58.

⁷³ Kaisto – Kallio 2011, s. 9.

työnantajan käskyillä (direktio), työsäännöillä sekä vakiintuneilla tavoilla.⁷⁴ Työsuhteen normilähteitä sovelletaan oikeussuhteeseen, mikäli henkilön katsotaan olevan työntekijäasemassa.⁷⁵

Sopimussuhteen osapuolille ei kuitenkaan perinteisesti ole annettu valtaa määrittellä sitä, onko kyseessä työsuhte. Työsopimuksen lisäksi on paljon muitakin sopimustyyppisiä, joiden perustalta voi syntyä työsuhteeksi luokiteltava oikeussuhde. Esimerkiksi toimeksiantosopimukseen, urakkasopimukseen tai sponsorisopimukseen voi työoikeudellinen sääntely tulla sovellettavaksi, vaikka tämä ei alun perin olisi ollut sopimuksen osapuolten tarkoitus. Sopimuksen tyyppille tai otsikolle ei oikeussuhteen luokittelussa anneta ratkaisevaa merkitystä. Työoikeudellisen tarkastelun ja työoikeudellisten normien soveltamisen kannalta on olennaista varmistaa, vastaako todellinen asiointi työn suoritusmuodosta solmittua sopimusta. Usein rajanveto työntekijän ja yrittäjän välillä on ongelmallista. Ongelmattomuus perustuu pitkälti Suomen työoikeuden historian aikana vakiintuneisiin käytäntöihin.⁷⁶ Työsuorituksen oikeudellinen muoto eli se, onko työn suorittaja tehnyt työn työntekijänä vai itsenäisenä yrittäjänä on kuitenkin lukuisten työoikeudellisten riitaisuuksien ytimessä.⁷⁷ Vakiintuneita käytänteitä ei sponsorisopimusten kontekstissa tule tulkita niin, että koska sponsorisopimuksia on pääosin urheilun piirissä pidetty immateriaalioikeuksien luovutusta koskevinä sopimuksina, ratkaistaisiin asia tuomioistuimissakin urheiluväen kohtuullisen vakiintunutta käsitystä mukailleen.⁷⁸ Lopullinen vastaus siihen, onko jokin tietty työsuoritus tehty työsuhteessa vai jossakin muussa oikeussuhteessa voi tulla viideltä eri taholta: korkeimmalta oikeudelta, työneuvostolta, työtuomioistuimelta, vakuutuslainsäädännöllä tai korkeimmalta hallinto-oikeudelta.⁷⁹ Sponsorioivan yrityksen ja sponsoroitavan urheilijan välisen oikeussuhteen työoikeudellista luokittelua koskevaa oikeuskäytäntöä ei toistaiseksi Suomen sääntely-ympäristöstä ole saatavilla.

⁷⁴ Koskinen 2007, s. 6.

⁷⁵ Koskinen 2016, s. 1.

⁷⁶ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 5; Koskinen 2007, s. 3; Kairinen 2009, s. 72.

⁷⁷ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 41.

⁷⁸ 1990-lukuun asti urheilun pelaajasopimuksia pidettiin sopimuksina, jotka eivät muodostaneet työsuhdetta. Kun tämä käsitys 90-luvulla haastettiin tuomioistuinprosesseissa, jouduttiin käsitystä pelaajasopimusten työoikeudellisesta luonteesta muuttamaan.

⁷⁹ Kairinen 2009, s. 65. Kairisen mukaan kuvattu monitahoinen ratkaisujärjestelmä johtaa siihen, että samantyyppiset asiat saatetaan joskus ratkaista eri tavoin. Erityisesti eroja saattaa syntyä eri oikeudenalojen säännösten tulkinnassa. Työsuhteisuudella on merkitystä esimerkiksi monissa vero-oikeutta ja sosiaaliturvaa koskevissa asioissa.

1.3 Kysymyksenasettelu ja metodi

Tutkielma hahmottelee sponsoroivan yrityksen ja sponsoroitavan urheilijan välille muodostuvan oikeussuhteen luonnetta työoikeudellisen normiston kontekstissa. Tutkielma pyrkii vastaamaan kysymykseen, voisiko työlainsäädäntö – etenkin työsopimuslaki – soveltua sponsorin ja sponsoroitavan tekemään sponsorisopimukseen ja mitä oikeusvaikutuksia lain soveltamisella olisi. Kysymyksenasettelua koskevana virikkeenä on toiminut *Rausteen* ja *Tiitisen* 1990-luvun loppupuolella käymä lyhyehkö "keskustelu" ammattilaisurheilijan ja sponsorin oikeussuhteen luonteesta. *Rauste* on todennut, että urheilijan ja liikeyrityksen välille on vaikea nähdä syntyvän työsuhdetta. Hänen mukaansa urheilijan aktiivinen toiminta liikeyrityksen hyväksi on varsin vähäistä eikä sponsorisopimuksen pääasiallinen tavoite ole urheilijan työsuoritus vaan urheilijan henkilökohtaisen mainosarvon luovutus sponsorin käyttöön. *Rauste* katsoo, ettei työsuhteelta edellytettävä johto- ja valvontaoikeus pääse täyttymään irrallisten ja lyhytkestoisten työsuoritusten aikana. Sponsorisopimus olisi näin ollen ennemminkin immateriaalioikeudellinen käyttöoikeuden luovutussopimus kuin työsopimus.⁸⁰ *Tiitinen* puolestaan on päätenyt vastakkaiseen kantaan. Hän nostaa esiin muun muassa taiteilijan mallina istumisen, jota on pidetty työsopimuslaissa tarkoitettuna työnä ja vertaa sitä urheilukilpailuissa yhteistyökumppanin näkyvässä logossa esiintymiseen. *Tiitinen* toteaa myös, ettei työsuorituksen lyhyt kesto itsessään ole työsopimuslain soveltamisen kannalta merkityksellinen seikka. Työnantajan johto- ja valvontaoikeuden osalta hän lausuu, että esimerkiksi suksien nostaminen näkyville palkintojenjakotilaisuudessa voisi hyvinkin täyttää puhutun direktio-oikeuden kriteerit.⁸¹ Näiden vastakkaisten näkökantojen esittämisen jälkeen yhteistyökumppanien näkyvyyttä on monissa lajeissa lisätty sekä palkintojenjaon yhteydessä että muutenkin. Siltikään sponsorin ja sponsoroitavan urheilijan välisestä mahdollisesta työsuhteesta ei ole keskusteltu Suomessa mainittujen puheenvuorojen jälkeen.⁸²

Mainittujen oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kantojen lisäksi virikkeenä tutkimukselle on toiminut yhteiskunnallisessa keskustelussa viime aikoina esillä ollut työelämän murros. Muun muassa digitalisaatio ja alustatalouden tarjoamat mahdollisuudet haastavat jatkuvasti käsitystämme työsuhteisesta työstä ja toisaalta myös koettelevat voimassa olevan

⁸⁰ Rauste 1997, s. 168.

⁸¹ Tiitinen 1998, s. 221.

⁸² Halila – Norros 2017, s. 425.

työoikeudellisen normiston rajoja.⁸³ Urheilun pelaajasopimusten oikeudellisen luonteen uudelleenkategorisointi työsopimuksiksi 1990-luvulla on toiminut tutkimuskysymyksen kannalta käytännön osoituksena siitä, etteivät urheilun piirissä vakiintuneet käytännöt aina vastaa ympäröivän oikeusjärjestyksen tapaa hahmottaa sopimussuhteita. Tätä taustaa vasten on nähdäkseni aiheellista kysyä, voisiko sponsoroitava urheilija olla työsuhteessa sponsoroivaan yritykseen ja millä edellytyksin työsuhte osapuolten välille syntyisi.

Tutkielma liikkuu urheilu-, työ- ja velvoiteoikeuden leikkauspisteissä. Perinteisesti sponsorisopimukset on nähty sääntelemättöminä sopimuksina, jolloin niiden sisältö määräytyisi pääasiassa muodostuneen sopimuskäytännön mukaan. Myös yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet sekä tietyt erityislait voisivat tulla sovellettaviksi riippuen sponsorisopimuksen tarkasta sisällöstä.⁸⁴ Mikäli työlaainsäädännön katsottaisiin soveltuvan sponsorisopimukseen, sovellettaisiin niihin työoikeudellista normistoa kokonaisuudessaan.

Tutkimuksen ote on lainopillinen. Lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus tulkitsee ja systematisoi voimassa olevaa oikeutta sekä pyrkii esittämään perusteltuja tulkintakannanottoja tarkasteltaviksi valittuihin oikeudellisiin ongelmiin.⁸⁵ Lainopillinen tutkimus mahdollistaa lähtökohtaisesti kaksi lähestymistapaa: normikeskeisen tutkimusasetelman, jossa tutkija valitsee tietyn kielellisen ilmaisun (yleensä lakitekstin lauseen) ja pyrkii perustelemaan oman tulkintansa oikeellisuuden sekä ongelmakeskeisen tutkimusasetelman, jossa tutkija tarkastelee joko konkreettista tai hypoteettista oikeudellista ongelmaa. Ongelmakeskeistä lähestymistapaa käytettäessä keskeistä on valittuun oikeudelliseen ongelmaan mahdollisesti sovellettavien normien identifiointi.⁸⁶ Sponsorisopimuksia koskevaa erityislainsäädäntöä ei Suomessa tai EU:n tasolla ole säädetty, joten sovellettavat normit on ongelmakeskeiselle lähestymistavalle tunnusomaisesti tullut ensin tunnistaa.⁸⁷ Toisaalta osana sponsoroidun urheilijan

⁸³ Työelämän murrosta ja sen vaikutuksia työn suorittajien oikeusasemaan tarkastellaan jäljempänä luvussa [4.1.3](#). Työelämän murroksen taustalla vaikuttaneista tekijöistä voidaan mainita esimerkiksi globalisaatio, pääoman vapaa liikkuvuus sekä yksittäisten yritysten tasolla keskittyminen ydintoimintoihin. Ks. Bruun 2013, s. 64; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, s. 13. Ks. myös Ylhäinen 2015, s. 59–71.

⁸⁴ Halila 2006, s. 206–214; Palmgren 2012, s. 1303–1304. Halila mainitsee eräänä sovellettavaksi mahdollisesti tulevana lakina lain sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa. Sen soveltuvuutta sponsorisopimukseen käsitellään jaksossa [2.4](#), jossa tarkastellaan perinteistä käsitystä sponsorisopimuksista immateriaalioikeuksien luovutuksena. Myöskään ulkomailla sponsorointia ei useasti säädellä lainsäädännöllä. Ks. Grayson 2000, s. 446.

⁸⁵ Aarnio 1982, s. 61–62.

⁸⁶ Schön 2010, s. 5.

⁸⁷ Palmgren 2012, s. 1304.

työoikeudellisen aseman tarkastelua tulkitaan TSL 1:1n kielellistä ilmaisua. Vaikka työsuhtesopimuslain soveltamisala on tutkielman kannalta hyvin keskeinen seikka, on tutkimusasetelma kokonaisuudessaan laajempi.⁸⁸

Tutkimusteemaa siis käsitellään ongelmakeskeisen lainopin keinoin. Ongelmakeskeinen lähestyminen on nähty urheilu-oikeudelle tunnusomaisena.⁸⁹ *Norroksen* mukaan esimerkiksi yksittäisen urheiluun liittyvän sopimustyyppin käsittely ongelmakeskeisesti on luontevaa, sillä urheilu-oikeus ei usein jäsenny perinteisten oikeudenalojen käsitteistön ja systematiikan mukaisesti vaan urheiluun liitännäisten tosiallisten ilmiöiden kautta.⁹⁰ Ongelmakeskeisen lähestymistavan kautta urheilu-oikeudellinen tutkimus pyrkii vastaamaan käytännöllisiin tiedonintresseihin.⁹¹ *Esa Schön* on perustellut ongelmakeskeistä lähestymistä urheilu-oikeudellisiin kysymyksiin sillä, että urheilu-oikeudellisella tutkimuksella on usein tiivis yhteys käytännön urheiluelämään.⁹² Tutkielman argumentaatiota on mahdollista hahmottaa lainopillisen argumentaatioteorian avulla. Tutkielman tavoitteena on esittää perusteltu tulkintakannanotto sponsoroidun urheilijan työoikeudellisesta asemasta sekä samalla herättää keskustelua aihepiirin ympärille.⁹³

1.4 Aihepiirin rajausta ja tutkielman rakenne

Tutkielmassa keskitytään hahmottelemaan, voisiko ja jos voisi, millä edellytyksin sponsorisopimus muodostaa työsuhteen sponsoroivan yrityksen ja sponsoroitavan urheilijan välille. Täten tarkastelun ulkopuolelle jäävät ne lukumääräisesti useat tapaukset, joissa sponsorisopimus on solmittu sponsorin ja urheiluseuran välille. Seuran ja sponsorin välisessä oikeudellisessa relaatiossa on selvästi kysymys jostain muusta kuin työsuhteesta. Urheilija ei yleensä ole sopimusosapuolena sponsorin ja lajiliiton tai urheiluseuran välisessä sponsorisopimuksessa, vaikka urheilijan panos kyseisen sopimuksen täyttämisen kannalta

⁸⁸ Normikeskeinen ja ongelmakeskeinen tutkimusasetelma eivät käsitteen tasollakaan ole täysin erotettavissa toisistaan, sillä myös ongelmakeskeisen tutkimuksen tavoitteena on usein tietyn ilmaisun merkityksen tulkinta valitun oikeudellisen ongelman kontekstissa. Ks. Aarnio 1982, s. 62–63 sekä Schön 2010, s. 5.

⁸⁹ Halila 2006, s. 19.

⁹⁰ Norros 2011, s. 5.

⁹¹ Aine 2011, s. 5. Ongelmakeskeinen lainoppi voi pyrkiä esittämään lainsäätäjälle keinoja tiettyjen lainsäädännöllisten epäkohtien korjaamiseksi. Ks. Kangas 1997, s. 94.

⁹² Schön 2010, s. 5. Ongelmakeskeinen lainoppi ei perinteisen lainopin tavoin sitoudu yhtäläisesti oikeusjärjestyksen sisäiseen näkökulmaan. Ks. Kangas 1997, s. 94.

⁹³ Aarnio 1997, s. 51–52; Häyhä 1997, s. 31.

voikin olla oleellinen.⁹⁴ Sponsori on yleensä yritys, mutta myös julkinen toimija, kuten esimerkiksi valtion liikelaitos, voi sponsoroida urheilijaa.⁹⁵ Lienee turvallista todeta, että valtaosassa tapauksista sponsori on elinkeinoelämän edustaja. Tutkimuskysymyksen kannalta erottelu ei ole merkityksellinen, sillä myös julkiseen toimijaan voi olla työsuhteessa.

Rauste on katsonut, että joukkueurheilija voi olla työsuhteessa lajiliittoonsa maajoukkue toiminnan kautta, mutta yksilöurheilija ei.⁹⁶ Joka tapauksessa sekä yksilö- että joukkueurheilijat pyritään sitouttamaan lajiliittojen sponsorisopimukseen lajiliiton ja urheilijan tai urheiluseuran ja urheilijan välisin sopimuksin eikä suoraan relaatiossa sponsori–urheilija.⁹⁷ Näissä tapauksissa urheilijat eivät siis ole sponsorisopimuksen osapuolia eikä työsuhteen muodostuminen ole mahdollista. Kuvatut sopimusketjut jäävät enemmän tarkastelun ulkopuolelle. Sponsorisopimuksia esiintyy myös urheilun ulkopuolella, esimerkiksi kulttuurin piirissä.⁹⁸ Tutkielman fokus on urheiluoikeudellinen, joten urheilun ulkopuoliset sponsorisopimukset rajautuvat tarkemman tarkastelun ulkopuolelle ja niitä esitetään lähinnä satunnaisina vertailukohtina urheilun piirissä esiintyville vastaaville järjestelyille.

Tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta on keskeistä ymmärtää olennaisilta osiltaan sponsorointia ja työsuhteen muodostumista. Pääluvut 2 ja 3 luovat yleisluontoisen katsauksen sponsorisopimukseen sekä työsopimuksen syntyyn. Tämän jälkeen on edellytyksiä ryhtyä etsimään leikkauspintoja näiden kahden oikeudellisen konstruktion väliltä. Pääluvussa 4 tarkastellaan, tapahtuuko sponsoroitavan urheilijan sponsorin hyväksi tekemä työ työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa vai yrittäjänä. Viimeisessä pääluvussa vedetään tarkastelua yhteen, suunnataan varovasti katsetta tulevaisuuteen sekä esitetään joukko apukysymyksiä, joiden avulla sponsoroitavan urheilijan työoikeudellista statusta on oikeuskäytännön puuttuessa mahdollista selvittää.

Vaikka työlainsäädäntö periaatteessa soveltuu tai on soveltumatta kokonaisuudessaan työn suorittajaan, on eri oikeudenlohkojen parissa omaksuttu hieman eriäviä käytäntöjä. Työntekijän ja yrittäjän välinen rajanveto perustuu eri lähtökohtiin esimerkiksi työ- ja vero-oikeudessa sekä

⁹⁴ Halila – Norros 2017, s. 427.

⁹⁵ Woxholth 1993, s. 14; Palmgren 2012, s. 1304.

⁹⁶ Rauste 1997, s. 111, 164.

⁹⁷ Halila – Norros 2017, s. 427

⁹⁸ Halila 2006, s. 209.

toimeentuloturvaa koskevassa lainsäädännössä. Eri oikeudenaloilla lakien taustalla vaikuttavat oppijärjestelmät eriävät jonkin verran toisistaan. Silti perinteinen näkökanta on ollut, että rajanveto on periaatteessa samanlainen kaikilla oikeudenaloilla.⁹⁹ Tästä yleisestä lähtökohdasta huolimatta käytännön ratkaisutilanteissa voidaan työn suorittajan oikeusaseman luokittelun osalta päätyä keskenään eriäviin lopputuloksiin esimerkiksi verotuksessa ja sosiaaliturvassa.¹⁰⁰ Vero- ja työttömyyslainsäädäntöön on muodostettu työntekijän ja yrittäjän välimuotoja, joita ei työoikeudessa tunneta.¹⁰¹ Työoikeudellinen arvio työn suorittamiseen liittyvän oikeussuhteen luonteesta ei perustu eikä edes voisi perustua esimerkiksi verottajan ratkaisuun. Työoikeudellinen arvio tehdään työoikeudellisten normien soveltamisalasäännösten pohjalta.¹⁰² Tämä tutkielma keskittyy työn suorittajan luokittelun työoikeudelliseen puoleen ja muiden oikeudenlohkojen spesifit ongelmat jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkimuskysymyksen kannalta keskeisintä aineistoa ovat kotimainen oikeuskirjallisuus sekä oikeuskäytäntö, sillä työn suorittajan työntekijäasema määräytyy puhtaasti työsopimuslain soveltamisalan mukaan. Kansainvälistä kirjallisuutta on käytetty rikastuttamaan tutkielmaa erityisesti sponsorisopimusten ominaispiirteitä luonnehdittaessa. Sponsorisopimukset eivät pohjautu sääntelyyn vaan sopimuskäytäntöön. Kyseessä ei kuitenkaan ole oikeusvertaileva tutkimus. Tutkielman kirjoittamisessa on hyödynnetty myös lehtiartikkeleita ja muuta avoimista lähteistä saatavilla olevaa materiaalia tarkoituksena elävöittää tekstiä käytännön esimerkein.¹⁰³

⁹⁹ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 2. Vaikka tutkielman tarkastelu ei ulotukaan verotukseen ja sosiaaliturvaan, on syytä hahmottaa, että näiden oikeudenalojen piirissä tapahtuvalla rajanvedolla on suuri merkitys työn suorittajan oikeusasemaan. Esimerkiksi työsuhteen työntekijän ja yrittäjän työttömyysturvan määräytymisessä on ratkaisevia eroja. Ks. Koskinen 2013, s. 2. Myös yrittäjyyteen sinänsä liittyy runsaasti esimerkiksi yritys- ja sopimusoikeudellisia аспектеja. Näiden tarkastelulle ei kuitenkaan ole tarvetta keskityttäessä sponsorin ja sponsoroitavan välisen oikeudellisen suhteen työoikeudelliseen luokitteluun.

¹⁰⁰ Moilanen 2013, s. 95.

¹⁰¹ Koskinen 2016, s. 15.

¹⁰² Paanetoja 2019a, s. 19. Samalla tavoin työoikeudellisen sääntelyn pohjalta tehdyt työoikeudelliset ratkaisut eivät sido verottajaa, jonka arvio perustu puhtaasti verolainsäädännön soveltamiseen. Esimerkinomaisesti voidaan mainita, että vero-oikeudessa palkan käsite eroaa työoikeuden vastaavasta. Verotuksessa tarkastellaan muun muassa sitä, kohdellaanko työsuorituksesta maksettavaa korvausta työkorvauksena, joka perustuu toimeksiantosopimukseen vai työsuhteen perusteella maksettavana palkkana. Ks. esimerkiksi Myrsky 2013, joka on tapaukseen KHO 2013:1 kohdistuva oikeustapauskommentti. Kysymys oli konsulttisopimuksen perusteella maksettavasta palkkiosta, joka kyseisessä ennakkoratkaisussa tulkittiin konsulttiyhtiön toimitusjohtajan saamaksi palkaksi.

¹⁰³ Uutiset ja muut urheiluelämästä kertovat ei-oikeudelliset tekstityypit ovat usein ainoa suurelle yleisölle tarjolla oleva ”kurkistussikkuna” urheilun sopimuksiin.

2 SPONSORISOPIMUKSET URHEILUSSA

2.1 Urheilun sponsorointi

Sponsorointia harjoitettiin varsin pitkään urheilun itsesääntelyn ohjaamana. Sponsoroitavat urheilijat tyytyivät siihen, mitä lajiliitosta määrättiin. Urheilun oikeudellistumiskehityksen myötä tämä perinteinen tapa toimia on vahvasti kyseenalaistettu ja asiointi on muuttunut: urheilijoiden ja lajiliittojen kaupallisista oikeuksista päättäminen ei säännönmukaisesti olekaan yhdistysautonomian piirissä. Itsesääntelyn sijaan sponsoritoimintaa hallinnoidaan nykyään sopimuksin.¹⁰⁴ Sponsorisopimukset ovat yhteistyösopimuksia, joista ei ole säädetty erityistä lainsäädäntöä.¹⁰⁵ Sponsorointi on eräs lukuisista tavoista rahoittaa urheilua. Oikeudelliselta kantilta urheilun sponsoroinnin keskiössä on kysymys siitä, kuka urheilemalla luotua arvoa saa kaupallisesti hyödyntää.¹⁰⁶ Sponsoroinnin osuus urheilun kokonaisrahoituksesta on ollut jatkuvassa kasvussa.¹⁰⁷ Urheilemalla tuotettua arvoa on jakamassa monimuotoinen joukko urheilun parissa toimivia tahoja, kuten esimerkiksi yrityksiä, seuroja, valmentajia, agenteja sekä urheilijoita organisaatioineen.¹⁰⁸ On tyypillistä, että urheilussa luotu arvo jakautuu hyvin epätasaisesti: parhaat urheilijat saavat merkittävän osan jaettavissa olevasta rahamäärästä.¹⁰⁹

Arvon hyödyntämistä voidaan hahmottaa myös rajaten ”hyödyntämisoikeudet” suojattuihin ja suojaamattomiin. Urheilun toimijat, kuten seurat ja urheilijat, voivat taloudellisesti hyötyä vain sellaisten etujen tarjoamisesta sponsorien käyttöön, joiden luvatonta käyttöä vastaan on tarjolla oikeudellista suojaa.¹¹⁰ Sponsorien kanssa kilpailevien liikeyritysten mahdollisuus hyödyntää urheilun mainosarvoa korvauksetta ja sponsorisopimuksia solmimatta vähentää suojattujen

¹⁰⁴ Halila 2006, s. 208.

¹⁰⁵ Oesch 2011, s. 743; Palmgren 2012, s. 1304. Tämän vuoksi esimerkiksi sponsorisopimusten kohtuullisuutta on arvioitava aina tapauskohtaisesti. Ks. Oesch 2011, s. 744.

¹⁰⁶ Rauste 1997, s. 475; Lindholm 2014, s. 267. Urheilun luoman arvon laajamittainen hyödyntäminen on moderni ilmiö, mutta urheilun luomien mielikuvien kaupallinen arvo on tunnistettu jo aikaisemmin. Halila mainitsee esimerkkinä 1930-luvulla myydyin Gee-Bee -nimisen suklaapatukan, joka ratsasti Gunnar Bärlundin maineella. Bärlundille ei maksettu nimen käytöstä korvausta eikä asiaan myöskään puututtu. Ks. tarkemmin Halila 2006, s. 207.

¹⁰⁷ Halila 2006, s. 208.

¹⁰⁸ Oesch 2011, s. 744.

¹⁰⁹ Barry – Skinner – Engelberg 2016, s. 3. Vastavoimana epätasaiselle arvon jakautumiselle ovat toimineet joukkueurheilun saralla pelaajayhdistykset. Niiden toimesta on ajettu esimerkiksi pelaajan senioriteettiin perustuvia palkkamalleja.

¹¹⁰ Rauste 1997, s. 475; Palmgren 2012, s. 1304.

oikeuksien arvoa sekä on uhka nykyiselle urheilun kaupallistamismallille.¹¹¹ Rehtinä pidetäänkin vain sellaista markkinointia, joka tapahtuu markkinointimateriaaleissa esiintyvän urheilutahon myötävaikutuksella ja suostumuksella.¹¹² Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisääntöjen B3 artiklan mukaan yritysten tulee välttää muiden yritysten harjoittaman sponsoroinnin jäljittelyä.¹¹³ Samojen sääntöjen B4 artiklan mukaan yrityksen ei tule myöskään luoda vaikutelmaa, että se olisi sponsori, mikäli näin ei ole.¹¹⁴ Toisaalta urheilun mainosarvon luvaton tai harmaalla alueella liikkuva hyödyntäminen myös auttaa määrittämään suojattujen oikeuksien todellista arvoa.¹¹⁵ Oikeudellisesti suojaamatonta osaa urheilun kaupallisesta arvosta ja urheiluun liittyvistä mielikuvista saa kuka tahansa hyödyntää elinkeinotoiminnassaan.¹¹⁶ Myytyjen hyödyntämisoikeuksien suojaaminen ylläpitää sponsorien halukkuutta tukea urheilua jatkossakin.¹¹⁷ Suojaustoimenpiteiden tulee kuitenkin olla oikeasuhtaisia eikä niiden tule vahingoittaa sponsoroinnin kohdetta tai kohtuuttomasti vaikuttaa urheilua seuraavaan yleisöön.¹¹⁸

Urheilun luomaa arvoa hyödyntävien sponsorioikeuksien suojaamiskelpoisuus vaikuttaa urheilun sisäiseen tulonjakoon. Urheilun toimijoilla, kuten urheiluseuroilla, urheilijoilla ja

¹¹¹ Woxholth 1993, s. 120; Rauste 1997, s. 476; Lindholm 2014, s. 269. Ilmiöstä, joka tunnetaan parhaiten englanninkielisellä nimellään ”ambush marketing” on keskusteltu oikeustieteen alalla laajasti. Ks. esim. Schmitz 2005 ja Payne 1998. Ilmiön kriitikot ovat arvostelleet luvattomia mainostajia muun muassa siitä, että väijytysmarkkinointia harjoittavat yritykset saattavat tulevaisuudessa estää olympiakisojen järjestämisen nykyisessä muodossaan, mikäli potentiaaliset tukijat (isot yritykset) eivät koe saavansa rahoilleen tarpeeksi vastinetta. Väijytysmarkkinointia pyritään taklaamaan esimerkiksi Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisääntöjen artikloilla 15, 16, B3 ja B4. Ks. tarkemmin International Chamber of Commerce 2018, s. 12, 26. Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisäännöt ovat itsesääntelymääräyksiä. Lain tasolla kuvatun laiseen menettelyyn on Suomessa mahdollista puuttua sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain turvin. Ks. tarkemmin Halila – Norros 2017, s. 438, 452–453.

¹¹² Halila – Norros 2017, s. 433. Jokaisella, myös urheilun toimijoilla, on oikeus päättää itse mihin tahoon kaupallisesti yhdistää tai on yhdistämättä oman imagoonsa.

¹¹³ Jäljittely saattaa aiheuttaa sekaantumisvaaraa, jonka tuloksena kuluttajissa on epätietoisuutta sponsorin identiteetistä. International Chamber of Commerce 2018, s. 26.

¹¹⁴ International Chamber of Commerce 2018, s. 26. B4 artikla ja koko B luku koskee nimenomaisesti sponsorointia. Yleisemmällä tasolla säännöissä on artikla 15, joka käsittelee norkkimista. Sen mukaan markkinoinnissa ei tule käyttää toisen yrityksen tai yhteisön tunnusmerkkejä eikä sopimattomasti hyödyntää toisen tahon goodwillia. B4 artiklan ’ambush marketingiksi’ kutsuttua ilmiötä nimitetään ICC:n markkinointisäännöissä *väijymarkkinoinniksi*, mutta laajemmin suomenkielisessä keskustelussa on puhuttu väijytysmarkkinoinnista. Ks. esimerkiksi Koskivirta 2018. Väijytysmarkkinoija yrittää hyötyä urheilun goodwillista antamatta mitään takaisin. Ks. Lindholm 2014, s. 269 (vrt. ICC:n markkinointisäännöt 15 artikla).

¹¹⁵ Schmitz 2005, s. 208.

¹¹⁶ Rauste 1997, s. 475.

¹¹⁷ Halila – Norros 2017, s. 430–431.

¹¹⁸ Väijytysmarkkinoinnin torjunnan oikeasuhtaisuuden osalta ks. esimerkiksi International Chamber of Commerce 2018, artikla B4, s. 26.

erilaisilla järjestöillä on kullakin omat oikeutensa, joita voidaan suojata. Lähtökohtaisesti urheilutoimija voi saada korvausta vain sellaisten oikeuksien käytöstä, jotka se omistaa tai joita se hallinnoi.¹¹⁹ Sponsorin kannalta oikeuksien suojaaminen tarkoittaa sitä, että suojattuja oikeuksia voi hyödyntää kaupallisesti vain, mikäli sponsori saa tähän suostumuksen oikeudenhaltijalta.¹²⁰ Suostumus hankitaan yleensä korvausta vastaan.¹²¹

2.2 Sponsorisopimuksen käsite

Sponsorisopimus on urheilutoiminnassa esiintyvä yhdistelmäsojimus, jonka oikeusvaikutukset ja keskeinen sisältö kumpuavat sopimuskäytännöstä eivätkä lainsäädännöstä.¹²² Toisin sanoen sponsorisopimusten sisällölle, muodolle tai tyyppille ei juuri ole asetettu rajoitteita.¹²³ Joissakin yhteyksissä sponsorisopimusta on luonnehdittu myös sekamuotoiseksi sopimukseksi. Sekamuotoisella sopimuksella tarkoitetaan sopimusta, joka sisältää useamman sopimustyyppin piirteitä.¹²⁴ *Halilan* mukaan sponsorisopimukset voidaan nähdä joukkueurheilun pelaajasopimusten ohella urheilun sopimuksista tärkeimpinä.¹²⁵ Sponsorisopimusten sisältö vaihtelee suuresti: pelkkä otsikko 'sponsorisopimus' ei vielä paljasta sopimuksen yleisiä oikeusvaikutuksia.¹²⁶ Sponsorisopimusten, kuten muidenkin urheilun sopimusten sisältö on jokseenkin vakiintumaton. Vertailua ja tulkintaohjeita voidaan tässä tilanteessa hakea vakiintuneempien sopimustyyppien sisällöistä, oikeusvaikutuksista ja tunnusmerkistöistä. Sponsorisopimusten osalta voi olla relevanttia tarkastella esimerkiksi työ- ja toimeksiantosopimuksia.¹²⁷

¹¹⁹ Rauste 1997, s. 476; Palmgren 2012, s. 1304.

¹²⁰ Schön 2010, s. 124.

¹²¹ Lyhyesti summaten voidaan todeta, että kyse on siitä, mitä kukin taho voi mainostajille ja yhteistyökumppaneille myydä. Ks. Rauste 1997, s. 476.

¹²² Halila 2006, s. 206; Halila – Hemmo 2008, s. 294; Palmgren 2012, s. 1303. Sääntelemättömyys on tyyppillistä urheilusopimuksille. Merkittävä poikkeus tähän ovat sopimukset, jotka täyttävät työsuhteen tunnusmerkit. Ks. Halila – Hemmo 2008, s. 280–281. Ks. myös Grayson 2000, s. 446.

¹²³ Palmgren 2012, s. 1310.

¹²⁴ Halila – Hemmo 2008, s. 281, 23

¹²⁵ Halila 2006, s. 208. Blackshaw on kuvaillut sponsorisopimusta urheilumarkkinointisopimusten ”peruskallioksi”. Ks. Blackshaw 2012, s. 121.

¹²⁶ Halila 2006, s. 206-207.

¹²⁷ Halila – Hemmo 2008, s. 281.

Yleensä sponsorisopimuksen velvoittama sponsoroitava urheilija täyttää sopimusvelvoitteensa sponsoroivan yrityksen tarjoamaa vastiketta vastaan.¹²⁸ Urheilija on velvollinen täyttämään sponsorisopimuksessa sovitut, esimerkiksi markkinointiin liittyvät velvoitteet, joiden täyttämistä vastaan sponsori antaa urheilijalle rahaa, tavaroita tai palveluita.¹²⁹ Vastikkeen maksaminen on sponsoroivan yrityksen päävelvollisuus. Mikäli sponsori ei maksa sovittua vastiketta, sponsoroitava voi puolestaan käyttää detentio-oikeuttaan eli pidättäytyä vastasuorituksestaan. Vastikkeen suuruus on mahdollista sitoa urheilijan menestykseen harjoittamassaan lajissa. Mikäli näin ei kuitenkaan tehdä, sponsori ei voi vedota sponsoroitavan menestymättömyyteen. *Halila* ja *Norros* kuvailevat sponsorisopimusten olevan usein dynaamisia sopimuksia: niihin liitetään sopeutuslausekkeitä. Sopeutuslausekkeilla varaudutaan tilanteisiin, joissa sponsorin saama näkyvyys heikkenee esimerkiksi urheilutapahtuman siirtämisen vuoksi.¹³⁰ Urheilijan alisuoriutuminen (sponsorisopimuksen solmimishetken aikaisiin odotuksiin nähden) ja esimerkiksi arvokisojen ulkopuolelle jääminen ei ole sponsorisopimuksen irtisanomiseen tai hinnanalennukseen oikeuttava suoritushäiriö, ellei sponsorisopimukseen ole otettu kyseiset tilanteet kattavia lausekkeitä. Urheilu-uran päättäminen kesken sponsorisopimuksen keston sen sijaan yleensä muodostaa sopimusrikkomuksen. Urheilijan loukkaantumista sponsorisopimuksen voimassaolon aikana on arvioitava tapauskohtaisesti, ellei siihen ole varauduttu sopimuslausekkein.¹³¹

Sponsorisopimus on klassisesti mielletty immateriaalioikeuksien lisensoinniksi, jossa urheilija luovuttaa esimerkiksi oikeudet nimensä ja kuvansa kaupalliseen käyttöön sponsorille.¹³² *Schönin* mukaan urheilusponsoroinnissa sponsori tavoittelee sponsorisopimuksella välitöntä tai välillistä taloudellista hyötyä tukemalla urheilijaa rahallisesti tai tavara- tai palveluvastikkein. Sponsori saa usein käyttöönsä sponsoroitavan urheilijan suojattuja immateriaalioikeuksia.

¹²⁸ Woxholth 1993, s. 3; Blackshaw 2012, s. 124–125; Halila – Norros 2017, s. 423.

¹²⁹ Halila – Hemmo 2008, s. 294; Schön 2010, s. 124–125; Palmgren 2012, s. 1303. Urheilijan saamat tavarat voivat olla esimerkiksi urheiluvälineitä tai -asusteita. Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisäännöissä velvoitteiden täyttäminen on vähän oudostikin asetettu sponsoroitavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen edellytykseksi. Eli sponsoroitavan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa vain, jos tämä täyttää sponsorisopimuksesta kumpuavat velvoitteensa. Voisi kuvitella, että itsemääräämisoikeus on luonteeltaan niin perustavanlaatuinen, ettei erityisedellytyksiä sen kunnioittamiselle olisi tarpeen asettaa. Ks. International Chamber of Commerce 2018, B2 artikla, s. 26.

¹³⁰ Halila – Norros 2017, s. 426–427. Ks. myös Halila – Hemmo 2008, s. 298 sekä Maclean – Moorhouse 2008, s. 1260.

¹³¹ Halila – Norros 2017, s. 427.

¹³² Rauste 1997, s. 483–490; Halila – Norros 2017, s. 423, 431, 434. Ks. ulkomaisesta kirjallisuudesta esimerkiksi Grayson 2000, s. 468–469.

Urheilija puolestaan saattaa esimerkiksi liittää asuunsa tai muualle sponsorin tunnisteeseen.¹³³ Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisääntöjen sponsorointia koskevassa B-luvussa sponsorointi on määritelty seuraavasti:

”Sponsorointi tarkoittaa sitä, että sponsori ja sponsoroitava tekevät kummankin etuja turvaavan kaupallisen sopimuksen. Sponsori antaa sopimuksen perusteella sponsoroitavalle rahaa tai muuta tukea. Sopimuksen tarkoituksena on luoda myönteinen miellelyhtymä sponsorin imagon, tuotetunnuksen tai tuotteen ja sponsorointikohteen välille. Sponsori saa vastineeksi hyödyntää tätä myönteistä miellelyhtymää tai muuta etua omassa toiminnassaan.”¹³⁴

2.3 Sponsorisopimuksille tyypillisiä piirteitä ja tavoitteita

2.3.1 Sponsorisopimusten ominaispiirteitä

Sponsorisopimus voidaan tehdä toistaiseksi voimassaolevana. Tavallisesti se tehdään kuitenkin määräaikaiseksi, kuten urheilun sopimukset yleensä muutenkin.¹³⁵ Pelaajasopimusten tapaan myös sponsorisopimuksissa voi olla jatkokauden mahdollistava optiolauseke.¹³⁶ Urheilun piirissä tehtävistä työsopimuksista kenties yleisimpiä ovat juuri pelaajasopimukset. Ne tehdään sekä kansallisen että kansainvälisen käytännön mukaisesti säännönmukaisesti määräaikaisiksi.¹³⁷ Pelaajasopimusten määräaikaisuus on niille luonteenomainen erityispiirre, jota Schön on pitänyt vakiintuneena, poikkeuksettomana ja kaiketi kaikkien urheilutoimijoiden tuntemana käytäntönä.¹³⁸ Käytäntö poikkeaa urheilun ulkopuolisista työmarkkinoista, joissa toistaiseksi voimassa oleva sopimus on lakisääteinen oletama.¹³⁹ Määräaikaista sponsorisopimusta osapuolet eivät voi pätevästi irtisanoa, ellei muusta ole sovittu. Sopimuksen

¹³³ Maclean – Moorhouse 2008, s. 1245; Schön 2010, s. 124–125; Palmgren 2012, s. 1304. Sponsorisopimuksen kansainvälisistä määritelmistä ks. esimerkiksi Oral 2018, s. 826. Tuce Oral mainitsee kaksi vaihtoehtoista lähestymistapaa. Joko sponsorisopimus nähdään sekatyypisenä sopimuksena tai sui generis -tyyppisenä sopimuksena.

¹³⁴ International Chamber of Commerce 2018, s. 25.

¹³⁵ Halila 2006, s. 213. Yhteiskunnassa on ainakin toistaiseksi vallinnut sellainen käsitys, että huippu-urheilijoiden kanssa peräkkäisten määräaikaisten sopimusten solmiminen on hyväksyttävä käytäntö. Valmentajien osalta käytäntö voi tehtävistä riippuen vaihdella. Ks. Huttunen 1993, s. 98–101; Anttila 2004, s. 105.

¹³⁶ Blackshaw 2012, s. 129; Halila – Norros 2017, s. 425.

¹³⁷ Halila – Norros 2017, s. 190. Pelaajasopimusten määräaikaisuutta puoltaa usea urheiluliiketoiminnan luonteeseen liittyvä seikka. Urheiluseura ei esimerkiksi avointen sarjojen Euroopassa välttämättä tiedä, millä sarjatasolla työnantajana toimiva seura vuosien päästä pelaa. Myös tulevien kausien pelaajatarpeiden luonne saattaa olla vaikeasti ennustettavissa. Urheilijan kannalta pelaajasopimusten määräaikaisuus on keppi ja porkkana: pelaajan markkina-arvo mitataan aina uutta sopimusta neuvoteltaessa. Markkina-arvo taas perustuu viimeaikaisiin suorituksiin pelikentillä. Ks. Huttunen 1993, s. 98–101; Halila – Norros 2017, s. 190–191.

¹³⁸ Schön 2010, s. 88.

¹³⁹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 115.

purku taas on tietyissä tilanteissa mahdollista sopimukseen otetun lausekkeen tai yleisten periaatteiden avulla. Esimerkiksi sponsoroidun urheilijan jäädessä kiinni dopingin käytöstä, on sponsorilla mahdollisuus sponsorisopimuksen purkuun.¹⁴⁰

Sponsorisopimukset tehdään nykyään varsin seikkaperäisiksi.¹⁴¹ Seikkaperäisyydellä on haluttu varautua esimerkiksi erilaisiin osapuolten suoritushäiriöihin. Sponsorisopimusten sopimusehtojen tulisi olla selkeitä ja ottaa huomioon kaikkien sponsorointiin liittyvien tahojen odotukset sponsorointiin liittyen. Sponsorisopimusten seikkaperäisyys ilmenee esimerkiksi sopimukseen kirjattavien urheilijoiden velvollisuuksien runsautena ja yksityiskohtaisuutena. Sponsorisopimuksissa ei ole juurikaan vakiosopimus oikeudellisia piirteitä, sillä suurin osa sponsorisopimuksista neuvotellaan yksittäistapauksittain.¹⁴² Sponsorointi on sopimuksin syytä järjestää niin, että se on tunnistettavissa sponsoroinniksi.¹⁴³ Voidaan olettaa, että mitä kyvykkäämpi ja suositumpi urheilija on kyseessä, sitä parempi hänen neuvotteluasemansa on (sponsorisopimuksen yksityiskohdista neuvotellessa).¹⁴⁴ Sponsorisopimukseen voidaan kirjata esimerkiksi urheilijan velvollisuus osallistua sponsorin tapahtumiin, sponsorille allokoitava pääsylippukiintiö sekä menetelmät ylläpitää urheilun integriteettiä ja ehkäistä vilppiä. Sponsorin voi myös neuvotella itselleen oikeuden vaikuttaa urheilutapahtuman sisällölliseen puoleen.¹⁴⁵

2.3.2 Yritysten motiivit sponsoriyhteistyöhön

Sponsorisopimuksen tarkoituksena on sponsorin näkökulmasta käyttää urheiluun ja urheilijaan liittyviä positiivisia mielikuvia hyväksi erilaisten hyödykkeiden markkinoinnissa.¹⁴⁶ Tietty

¹⁴⁰ Halila 2006, s. 213–214.

¹⁴¹ Halila – Norros 2017, s. 424. Syynä tälle voidaan nähdä esimerkiksi tutkielman johdannossa lyhyesti käsitelty urheilun ammattimaistumis- ja kaupallistumiskehitys.

¹⁴² Grayson 2000, s. 451; Blackshaw 2012, s. 11; Halila – Norros 2017, s. 424–425. Suurimmilla sponsorointia harjoittavilla yrityksillä on toki omat vakiosopimus pohjansa.

¹⁴³ International Chamber of Commerce 2018, B1 artikla, s. 26.

¹⁴⁴ Champion, Jr. 2000, s. 3–4. Käänteisesti on oletettavissa, että mitä suuremmalla summalla sponsori on urheilijaa valmis tukemaan, sitä parempi on sponsorin yrityksen neuvotteluasema. Champion, Jr. puhuu pelaajien neuvotteluvoimasta ja pelaajan kyvystä neuvotella muutoksia yhdysvaltalaisiin vakiomuotoisiin pelaajasopimuksiin (Standard Player's Contract). Pelaajasopimusten osalta tällainen neuvotteluvoiman ilmentymä voi olla esimerkiksi pelaajan neuvottelema siirron estävä pykälä. Neuvotteluvoimaa on sitä enemmän, mitä uniikimpia erikoistaitoja pelaajalla on tai mitä suurempaa suosiota pelaaja nauttii urheilua seuraavan yleisön keskuudessa. En näe mitään syytä, miksei sama neuvotteluvoima ja -dynamiikka siirtyisi myös pöytiin, joissa käydään sponsorisopimusneuvotteluita.

¹⁴⁵ Halila – Norros 2017, s. 424–425.

¹⁴⁶ Rauste 1997, s. 475; Alaja 2001, s. 26. Vaikka tämä onkin ylivoimaisesti yleisin skenaario, voidaan sponsoroinnilla edistää myös esimerkiksi poliittisia tarkoituksia. Ks. Woxholth 1993, s. 518.

urheilija voidaan valita sponsoroinnin kohteeksi esimerkiksi siksi, että urheilija edustaa mielikuvaa, ideaa tai konseptia, jonka sponsoroiva yritys haluaa kuluttajien yhdistävän tuotteeseensa ja yritykseensä.¹⁴⁷ Urheilijaan liittyviä positiivisia attribuutteja käytetään siirtämään ja synnyttämään yritykselle liikearvoa.¹⁴⁸ Kuluttajien yritykseen liittämiä mielikuvia voidaan kutsua brändiksi¹⁴⁹. *Timo Kivi-Koskinen* on kuvaillut brändiä yrityksen henkisen omaisuuden sinettinä. Se on vetovoimainen tunnus, jolla on yrityksen tietystä tuotteesta tai palvelusta itsenäinen arvo.¹⁵⁰ *Rainer Oesch* taas hahmottaa brändin yrityksen omana ydintunnuksena.¹⁵¹ Yritykseen liitettävien positiivisten mielikuvien puolestaan odotetaan luonnollisesti näkyvän myönteisesti sen liiketuloksessa.¹⁵²

Urheilun sponsorointi on yritykselle tehokas keino rakentaa brändiään. Sponsorointi voikin olla hyvin keskeinen osa sponsorointia harjoittavan yrityksen markkinointistrategiaa.¹⁵³ Sponsoroinnilla on perinteisesti tavoitettu tietty sponsorin tavoittelema kohderyhmä tarkasti ja kustannustehokkaasti.¹⁵⁴ Urheilijan kanssa tehtävällä sponsoriyhteistyöllä on yritysten näkökulmasta ainakin kaksiosainen tarkoitus: ensinnäkin urheilijan yleisössä herättämät positiiviset mielikuvat houkuttelevat potentiaalisia asiakkaita ostamaan yrityksen tuotteita ja toiseksi kuluttajat oppivat mielikuvissaan yhdistämään urheilijan sekä tätä sponsoroivan yrityksen, mikä vahvistaa yrityksen myönteistä yrityskuvaa.¹⁵⁵ Kuluttajien on myös todettu arvostavan sponsorointia tekona – yleisö arvostaa urheilun rahoittamista.¹⁵⁶ Yritykselle luodaan lisäarvoa, *goodwillia*. Goodwill on liiketaloudesta oikeuteen adoptoitu käsite, jolla on alkuaan

¹⁴⁷ Woxholth 1993, s. 34, 37; Maclean – Moorhouse 2008, s. 1241; Rosenbaum 2015, s. 134.

¹⁴⁸ Schön 2010, s. 123; Oesch 2011, s. 743; Blackshaw 2012, s. 131.

¹⁴⁹ Brändi ei ole alkuaan oikeudellinen termi, mutta sen käyttö on oikeudellisissa teksteissä lisääntynyt, joten määrittely on paikallaan. Ks. tarkemmin sanan luonteesta juridiikassa esim. Salmi et al. 2008, s. 45.

¹⁵⁰ Kivi-Koskinen 2003, s. 106. Brändiä ei *Kivi-Koskisen* mukaan kuitenkaan voi kukaan yksinään omistaa, sillä se ei ole esine eikä tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos. Brändi on monien elementtien summa, joka lisäksi koko ajan muuttuu sekä brändinhaltijan että muiden toimien vuoksi. Kivi-Koskinen 2003, s. 111.

¹⁵¹ Oesch 2011, s. 743.

¹⁵² Pahlsson 2000, s. 16.

¹⁵³ Rosenbaum 2015, s. 134. Alaja on kuvannut sponsorointia sponsoroivan yrityksen ”salaiseksi aseeksi”, jolla voidaan edistää myös hankkeita, jolla on laajempaa merkitystä. Ks. Alaja 2000, s. 147.

¹⁵⁴ Maclean – Moorhouse 2008, s. 1241; Blackshaw 2012, s. 124. Sponsorointi näyttäytyy erityisen kustannustehokkaana verrattuna esimerkiksi perinteiseen televisio- ja radiomainontaan. Ks. Maclean – Moorhouse 2008, s. 1241–1242.

¹⁵⁵ Woxholth 1993, s. 34, 37; Blackshaw 2012, s. 131; Autio 2017, s. 54.

¹⁵⁶ Payne 1998, s. 326.

tarkoitettu yrityksen kykyä luoda sellaista liikearvoa, joka ylittää alalla tavanomaisen tuoton.¹⁵⁷ *Charles Atkin* ja *Martin Block* totesivat tutkimuksissaan jo 1980-luvulla, että kuluttajat mieltävät julkisuuden henkilöiden mainostamat tuotteet muita tuotteita paremmiksi.¹⁵⁸ Urheilijoiden osalta goodwill perustuu urheilusuorituksiin ja maineeseen sekä näiden kahden elementin vaikutuksesta viriäviin mielikuviiin.¹⁵⁹ Sponsorointi avaa yrityksille myös oivan väylän vaikuttaa myönteisesti sidosryhmiinsä. Sponsorioiva yritys voi (sponsorisopimuksessa sovituissa rajoissa) vastikkeeksi tuestaan tarjota asiakkailleen, henkilöstölleen, poliitikoille, tai vaikkapa julkisuuden henkilöille eksklusiivisia urheiluun liittyviä kokemuksia. Samaten sponsorointi voi auttaa yrityksen rekrytointikampanjoita.¹⁶⁰ Yritysten onkin todettu saavan sponsoroinnista merkittävää liiketaloudellista hyötyä.¹⁶¹

2.3.3 Sponsorisopimukset urheilijan näkökulmasta

Urheilijan intressissä sponsorisopimuksia solmiessa on saada tasaista ja pitkäaikaista taloudellista tukea urheilu-uralle. Hän haluaa hyödyntää urheilusuorituksillaan luomaansa imagoa uransa aikana ja mahdollisesti myös sen päätyttyä.¹⁶² Urheilijan kannalta sponsorisopimuksen solmimisen tausta-ajatuksena voi olla erinäisiä täysipainoisen harjoittelun mahdollistavia tavoitteita. Mahdollisina käyttökohteina näyttäytyvät yksilöurheilijoiden osalta esimerkiksi ulkomaanleiritysten rahoitus sekä henkilökohtaisen valmentajan palkkion maksaminen. Yksilöurheilijan toimeentulon kannalta henkilökohtaisilla sponsorisopimuksilla voi olla ratkaiseva merkitys.¹⁶³ Joukkueurheilijoiden osalta mahdolliset leiritykset ja ainakin joukkueen yhteisessä käytössä olevien valmentajien palkkiot katetaan tavanomaisesti urheiluseuran budjetista. Joukkueurheilijat voivatkin käyttää sponsorituloja varallisuusasemastaan tai "ammattilaisuuden asteestaan" riippuen joko toimeentulonsa

¹⁵⁷ Oesch 2011, s. 743. Goodwillin määritelmästä ks. myös Kaisanlahti 2019 kohdassa "Liikearvon hankintamenon aktivointi".

¹⁵⁸ Atkin – Block 1983, s. 57. Atkinin ja Blockin tutkimuksessa julkisuuden henkilö miellettiin vaihtoehtoisesti mainoksessa esiintynyttä tuntematonta henkilöä ammattitaitoisemmaksi ja luotettavammaksi. Erityisen suuri vaikutus oli teini-ikäisten joukossa. Tähän tosin saattoi vaikuttaa myös tutkimuksen kohteena ollut tuote – Atkin ja Block tutkivat alkoholituotteita ja -brändejä. Ks. myös Blackshaw 2012, s. 131.

¹⁵⁹ Oesch 2011, s. 746.

¹⁶⁰ Alaja 2000, s. 110. Eksklusiivinen kokemus voi olla esimerkiksi VIP-liput urheilutapahtumaan tai sponsoroidun urheilijan puhujakeikka yrityksen henkilöstöpäivillä.

¹⁶¹ Payne 1998, s. 323.

¹⁶² Oesch 2011, s. 756.

¹⁶³ Rauste 1997, s. 511.

täydentämiseen tai varallisuutensa kartuttamiseen. Urheilu-uran kesto on kuitenkin lähes kaikilla urheilijoilla keskiverto työuraa lyhyempi.¹⁶⁴ Huippu-urheilijan kyky suorittaa vaaditulla tasolla heikkenee yleensä viimeistään neljänkymmenen ikävuoden paikkeilla.¹⁶⁵

Toisaalta urheiliijaan yhdistettävän tuotteen tai kokonaisen tuoteperheen kaupallinen menestys voi taata urheilijan toimeentulon esimerkiksi yllättävän loukkaantumisen sattuessa tai sapattivapaan aikana. Urheilijan imagoa hyödyntävien tuotteiden menekki voi myös jatkua pitkälle urheilu-uran jälkeiseen aikaan, mikä voi taata toimeentulon, kun uran päätyttyä itse urheilusta saatavien palkkioiden tulo ehtyy.¹⁶⁶ Useat urheilijoiden mainostamat tuotesarjat ovat niin laajasti tunnettuja, että kuluttajat erehtyvät luulemaan tuotteita urheilijan omaksi tuotemerkeksi, jolloin tuotteiden tosiasiallinen valmistaja ja sponsori jäävät taustarooliin.¹⁶⁷ Mikäli urheilija pyrkii saavuttamaan parhaan mahdollisen taloudellisen hyödyn oman tunnettuutensa kaupallistamisesta, on turhia välikäsiä syytä välttää.¹⁶⁸

2.3.4 Sponsorointiin liittyvät riskit ja niiden hallinta

Sponsorointi harvoin kohtaa uhkia lainsäätäjän taholta. Tiettyjen toimialojen markkinointitoimenpiteitä on kuitenkin viime aikoina rajoitettu huomattavasti lainsäädännöllä. Sponsoroinnin tulee olla lakien ja hyvien tapojen mukaista. Sponsoriyhteistyönä toimeenpantu markkinointi ei täten voi olla esimerkiksi kuluttajansuojalain tai lain sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa vastaista.¹⁶⁹ Urheilijan kannattaakin arvioida asiaa monelta kantilta ennen kuin ryhtyy yhteistyöhön vaikkapa alkoholi-, tupakka- tai vedonlyöntiyhtiöiden

¹⁶⁴ Ammattiurheilijoiden sosiaaliturvayöryhmän raportti 2013, s. 24. Raportissa on lueteltu myös muita urheilun erityispiirteitä (verrattuna normaaliin työuraan), joilla on perusteltu muun muassa urheilijan tapaturmaturvaan liittyvää erillisjärjestelmää. Esimerkkeinä raportissa luetelluista syistä voidaan mainita vaikkapa ansioiden epätasainen kertyminen sekä huomattavan korkea vammariski. Erityisesti kontaktilajeissa keskimääräisen ammattilaisuran pituus on lyhyt. Ks. Cozzillio – Levinstein 1997, s. 643 Ks. myös Oesch 2011, s. 744.

¹⁶⁵ Rauste 1997, s. 114. Suorituskyvyn lasku on toki vahvasti lajisidonnaista. Tietyissä lajeissa suorituksen huipputaso ajoittuu huomattavan aikaiseen vaiheeseen ihmiselämää. Rauste toteaa osuvasti, ettei huippu-urheilu ole eläkevirka. On tietysti mahdollista, että entiselle huippu-urheilijalle löytyy urheilun parista jokin muu rooli aktiiviuran jälkeen.

¹⁶⁶ Oesch 2011, s. 744; Autio 2017, s. 56. Oesch mainitsee esimerkkinä eläköityneen urheilijan imagoa hyödyntävästä tuotesarjasta ruotsalaisen tennispelaajan Björn Borgin persoonaan perustuvat tuotteet. Björn Borg AB on nykyään Tukholman pörssissä listattu yhtiö. Ks. ”Björn Borgista tuli osinkohirvu” Arvopaperi 1.9.2011.

¹⁶⁷ Autio 2017, s. 56. Autio mainitsee esimerkkeinä esimerkiksi Kevin Durantin, Roger Federerin ja Tiger Woodsin, joiden urheilutuotteet ovat tosiasiasiaa Niken valmistamia, mutta jotka suuri yleisö mieltää urheilijoiden omien brändien valmistamiksi.

¹⁶⁸ Oesch 2011, s. 756.

¹⁶⁹ Halila – Hemmo 2008, s. 295; Halila – Norros 2017, s. 428.

kanssa.¹⁷⁰ Yhteistyö ulkomaisten rahapeliyhtiöiden kanssa on Suomessa ongelmallista Veikkaus Oy:n kansallisen monopolin takia. Tupakkamainonta on Suomessa kokonaan kielletty ja alkoholimainonta puolestaan rajoitettua. Mikäli sponsorin harjoittama markkinointi on vastoin vallitsevaa lainsäädäntöä, sponsorisopimus menettää merkityksensä, sillä sponsori ei saa tavoittelemansa markkinointihyötyä.¹⁷¹ Epäeettinen tai laitton markkinointi voi vahingoittaa myös sponsoroidun urheilijan julkisuuskuva. Lainvastaiset markkinointitoimet voivat ajaa osapuolet moninaisiin vahingonkorvaus- ja pätemättömyystilanteisiin. Tilanteen lopputulema riippuu siitä, miten riskit kuvatus tilanteen osalta on jaettu sponsorisopimusta solmittaessa tai miten niiden on tarkoitettu jakautuvan. Osansa on myös sillä, minkälaisen prosessin jälkeen markkinointitoimenpiteisiin on ryhdytty.¹⁷²

Sponsoroiva yritys odottaa, että urheilija on edustuskelpoinen lajissaan, mielellään menestyy ja käyttäytyy muutenkin ihanteellisesti.¹⁷³ Vaikka valtaosa urheilijoiden herättämistä mielikuvista on positiivisia, sortuvat hekin välillä tekoihin, joita ympäröivä yhteiskunta paheksuu.¹⁷⁴ Tämä voi aiheuttaa luottamuspulaa sponsorin ja sponsoroitavan urheilijan välille. Parttien välinen luottamus on erittäin tärkeä elementti kaikessa sopimisessa – eivätkä sponsorisopimukset muodosta poikkeusta.¹⁷⁵ Sponsorisopimukseen sisällytetään usein osapuolten lojaalisuutta koskevia velvoitteita.¹⁷⁶ Sponsoroiva yritys ottaa urheilijaa sponsoroidessaan riskin: mikäli urheilija tekee jotakin, joka herättää yleisössä negatiivisia tunteita ja paheksuntaa, ulottuu

¹⁷⁰ Lindholm 2014, s. 269.

¹⁷¹ Halila – Norros 2017, s. 428–429. Veikkauksen monopoliasemaa on koeteltu moneen kertaan myös EU-tuomioistuimessa. Toistaiseksi EU on hyväksynyt Suomen perustelut kansallisen monopolin ylläpitämiseksi. Alkoholilla ja suomalaisella urheilulla on myös monisyinen suhde. Voidaan esimerkiksi pitää nykyisessä sääntely-ympäristössä selvänä, ettei lapsi voi urheilla olutmainos peliasussaan. On perusteita väittää myös, ettei alkoholinkäytön ihannoiti sovi ollenkaan yhteen urheilun terveyttä vaalivien arvojen kanssa. Silti monet panimoyhtiöt ovat sekä Suomessa että kansainvälisesti urheilujoukkueiden merkittäviä sponsoreita. Esimerkiksi Sinebrychoff on sponsoroinut Helsingin IFK:ta jo 35 vuoden ajan. Ks. ”KOFF Red Classics nappasi kolmoisvoiton Sponsorointi & Tapahtumat Awards 2020 -kilpailussa.” Hasan Communications 7.2.2020. Ulkomaisesta keskustelusta aiheen tiimoilta ks. Maclean – Moorhouse 2008, s. 1268–1275.

¹⁷² Halila – Norros 2017, s. 428.

¹⁷³ Pänkäläinen 1993, s. 35.

¹⁷⁴ Dopingin käyttö lienee eräs tavallisimmista ympäröivän yhteiskunnan paheksumista asioista, joista urheilija voi jäädä kiinni. Ks. esimerkiksi aikanaan runsaasti julkisuutta saanut Lance Armstrongin doping-tapaus, joka johti urheilijan osalta monen muun kielteisen seuraamuksen ohella sponsorisopimusten (mm. Nike, Trek Bicycle ja Easton-Bell Sports) irtisanomisiin. ”Lance Armstrong menetti sponsorin ja irtisanoutui” HS 18.10.2012.

¹⁷⁵ Oesch 2011, s. 746. Vahva keskinäinen luottamus on lähtökohtana myös Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisäännöissä. Sääntöjen B1 artiklassa mainitaan, että sekä sponsoroinnin että sponsorisopimuksen ehtojen on perustuttava osapuolten väliseen luottamukseen. Ks. tarkemmin International Chamber of Commerce 2018, s. 26.

¹⁷⁶ Palmgren 2012, s. 1305.

mielikuvien tahriintuminen usein urheilijan itsensä lisäksi myös sponsoroivaan yritykseen.¹⁷⁷ Yksittäisten urheilijoiden sponsorointi on urheilijan henkilöön liittyvien riskien vuoksi perinteisesti nähty riskialttiimpana kuin esimerkiksi urheilutapahtumien tai urheiluseurojen sponsorointi.¹⁷⁸ Sponsorisopimuksen osapuolten onkin syytä kartoittaa mahdolliset riskit ja laatia sopimus riskit huomioiden.¹⁷⁹

Sponsoroiva yritys voi pyrkiä varautumaan maineriskiiin ottamalla sponsorisopimukseen ehdon, joka mahdollistaa sopimuksen yksipuolisen päättämisen tilanteissa, joissa urheilijan käytös on vahingoittanut sponsorin julkisuuskuvaa.¹⁸⁰ Perinteisesti on ajateltu sponsorisopimuksen irtisanomisen tai purun olevan luonteeltaan täysin sopimusoikeudellisia asioita, jotka tulee ratkaista sopimusoikeudellisten sääntöjen ja periaatteiden mukaan.¹⁸¹ *Halilan ja Norroksen* mukaan urheilijan syyllistymisen dopingiin on niin vakava sopimusrikkomus, että sponsori voi ilman nimenomaista sopimuslausekettakin purkaa sponsorisopimuksen nojaten yleisiin sopimusoikeudellisiin periaatteisiin.¹⁸² Dopingin ja muiden suoraan urheiluun liittyvien epäeettisten tekojen lisäksi urheilijat voivat kuitenkin vahingoittaa sponsorinsa imagoa myös vapaa-ajan käyttäytymisellään.¹⁸³ Eräs viime vuosien tunnetuimmista tapauksista lienee golfinpelaaja *Tiger Woodsin* yksityiselämäään liittynyt tapahtumasarja, joka johti useamman merkittävän sponsorisopimuksen irtisanomiseen.¹⁸⁴ Irtisanomalla tai purkamalla

¹⁷⁷ Rosenbaum 2015, s. 131.

¹⁷⁸ Maclean – Moorhouse 2008, s. 1246.

¹⁷⁹ Alaja 2000, s. 147.

¹⁸⁰ Lindholm 2014, s. 274; Rosenbaum 2015, s. 131. Englanninkielisessä oikeuskirjallisuudessa urheilijan käyttäytymistä ohjaaviin sopimusehtoihin viitataan vakiintuneesti ilmaisulla 'morals clause'. Vapaasti suomennettuna suomalaisessa kirjallisuudessa voitaisiin siis käyttää termiä *moraalilauseke*. Moraalilausekkeiden käyttö on viime aikoina yleistynyt samalla, kun sponsorirahan kokonaismäärä on jatkuvasti kasvanut. Yleistymiselle voidaan nähdä syinä esimerkiksi sponsoroitavien urheilijoiden kypsyiden puute sekä sponsoroitavan urheilijan puhtaan julkisuuskuvan tärkeys. Ks. tarkemmin Maclean – Moorhouse 2008, s. 1246 sekä Rosenbaum 2015, s. 131.

¹⁸¹ Oesch 2011, s. 746. Oesch huomauttaa myös, että aihepiirin tapaukset harvoin ovat yksinkertaisia. Niitä lienee siis mahdotonta ratkoa kaavamaisesti. Sen sijaan huomio kiinnittyy itse sopimustekstiin eli siihen, miten sopimukset on kirjoitettu. Ks. tarkemmin Oesch 2011, s. 746. Sanottu näyttäytyy tietysti aivan eri valossa, mikäli todetaan, että yksittäiseen sponsorisopimukseen tulee soveltaa työoikeudellista normistoa.

¹⁸² Halila – Norros 2017, s. 426. Ks. myös Halila – Hemmo 2008, s. 298.

¹⁸³ Maclean – Moorhouse 2008, s. 1246. Urheilijoiden korostuneen vapaa-ajan käyttäytymisveloitteen voidaan nähdä juontuvan heidän roolistaan julkisuuden moniroolihenkilöinä. Heidän elämänsä seurataan laajasti myös urheilunäyttämöiden ulkopuolella. Ihmisten mielikuvat urheilijoista eivät muodostu vain urheilusuoritusten perusteella.

¹⁸⁴ Skandaalin keskiössä olivat syytteet syrjähyppyistä, jotka Woods myöhemmin myönsi tapahtuneiksi. Ks. "Kellovalmistaja hyllyttää Woods-mainokset" HS 20.12.2009.

sponsorisopimuksen sekä irtisanoutumalla urheilijan tekemisistä yritys voi viestiä yleisölle, ettei urheilijan toiminta edusta sen linjaa tai arvoja. Joskus urheilijan pitkään jatkunut ura säilyttää urheilijan statuksen tunnettuna urheilijana yksittäisestä erehdyksestä huolimatta.¹⁸⁵

Maineriskiä kontrolloivilla lausekkeilla on myös sopimusrikkomuksia ennaltaehkäisevä vaikutus.¹⁸⁶ Lauseke voi kattaa esimerkiksi laittomien päihteiden käytön, rikollisen toiminnan sekä julkisen kritiikin sponsoria kohtaan. Yleisemmällä tasolla kuvattuna kyse on siis usein käytöksestä, joka 1) ei ole linjassa yleisen moraalin ja yhteiskunnan sosiaalisten normien kanssa, 2) loukkaa ympäröivää yhteisöä, tai 3) asettaa joko sponsoroidun urheilijan tai sopimuksen muut sidosryhmät huonoon valoon.¹⁸⁷ Negatiivisella velvoitteella urheilijalta voidaan kieltää esimerkiksi sponsorin kilpailijan tuotteiden käyttö. Sponsorilla on tähän selvä sopimusintressi, joten sponsoroitava voidaan sitoa tiukasti yrityksen brändiin.¹⁸⁸ Sponsoroitavan urheilijan toimintavapautta rajoitettaessa on kuitenkin syytä punnita rajoitteiden suhdetta urheilijan itsemääräämisoikeuteen. Sponsoroinnissa nimittäin tulisi kunnioittaa sponsoroitavan urheilijan itsemääräämisoikeutta, kunhan urheilija täyttää sponsorisopimuksessa hänelle asetetut velvoitteet.¹⁸⁹

Mikäli urheilija toimii sopimuksen vastaisesti (syyllistymällä vaikkapa rattijuopumukseen tai kilpailijan tuotteen käyttöön), ei sponsori tietenkään ole velvoitettu irtisanomaan sopimusta. Sponsorin on tällöin tehtävä liiketoiminnallinen arvio siitä, mikä tarjolla olevista vaihtoehdoista johtaa sen kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Vaihtoehto sopimuksen irtisanomiselle voi olla esimerkiksi julkinen lausunto, jolla etäännytetään yritystä sponsoroitavan urheilijan tekemästä teosta.¹⁹⁰ Irtisanomisen lisäksi tai sen sijaan sponsorisopimuksessa voidaan sopia myös vaihtoehtoisista seuraamuksista, kuten esimerkiksi

¹⁸⁵ Oesch 2011, s. 746.

¹⁸⁶ Rosenbaum 2015, s. 131.

¹⁸⁷ Rosenbaum 2015, s. 132. Moraalilausekkeet on usein kirjoitettu määrittelyiltään varsin laveiksi, jotta niiden käyttämistä voidaan harkita tapauskohtaisesti. Määritelmien tarkkarajaisuus voi tietysti olla myös sponsorisopimusta valmisteltaessa osapuolten neuvottelujen kohteena. Ks. tarkemmin Maclean – Moorhouse 2008, s. 1246 sekä Rosenbaum 2015, s. 132–133.

¹⁸⁸ Halila – Norros 2017, s. 426.

¹⁸⁹ International Chamber of Commerce 2018, B2 Artikla, s. 26.

¹⁹⁰ Rosenbaum 2015, s. 132–133. Toki myös urheilijoiden moitittavat teot ovat keskenään erilaisia. Osa teoista herättää yleisössä vahvempia negatiivisia reaktioita kuin toiset. 2000-luvulla suurta mediahuomiota ja tyrmäävän reaktion urheilua seuraavalta yleisöltä sai esimerkiksi amerikkalaisen jalkapallon pelaaja Michael Vickin osallisuus laittomien koiratappeluiden järjestämiseen. Vick joutui tekonsa vuoksi vankilaan ja menetti sponsorinsa Niken. Ks. ”NFL-tähtipelaaja 23 kuukauden vankeuteen” Yle urheilu 10.12.2007.

rahallisesta korvauksesta hinnanalennuksen tai vahingonkorvauksen muodossa.¹⁹¹ Mikäli sponsori irtisanoo sponsorisopimuksen urheilijan sopimattoman käytöksen takia, on uuden sopimuksen syntyminen myöhemmin samojen osapuolten välille epätodennäköistä, muttei tavatonta.¹⁹²

2.4 Perinteinen käsitys sponsorisopimuksista – immateriaalioikeuksien siirto

2.4.1 Yleistä

Sponsoroinnin avulla saavutetut positiiviset mielikuvat liittyvät yleensä urheilijan persoonaan liitännäisiin elementteihin.¹⁹³ Urheilussa luotuja positiivisia mielikuvia ja tiettyyn urheilijaan liittyvää goodwillia hallinnoidaan ja siirretään sponsorisopimusten avulla.¹⁹⁴ Asetelman vuoksi on keskeistä, että näkyvyyttä tarjoavia immateriaalioikeuksia voidaan luovuttaa.¹⁹⁵ Oikeuskirjallisuudessa on sponsorisopimusten osalta nimetty luovutustoimi *immateriaalioikeuden luovutukseksi* tai joskus tarkemmin *käyttöoikeuden luovutukseksi*.¹⁹⁶ Immateriaalioikeuksien luovutus voi tapahtua joko niin, että sponsoroitava toimija itse disponoi immateriaalioikeuksiaan koskevissa asioissa tai niin, että joku kolmas immateriaalioikeuksia hallinnoiva taho suostuu järjestelyyn.¹⁹⁷

Sponsorin maksama taloudellinen korvaus voidaan oikeudellisesti nähdä korvauksena siitä, että sponsori loukkaa urheilijan suojattua oikeutta, kuten esimerkiksi oikeutta urheilijan oman kuvan kaupalliseen hyödyntämiseen. Järjestelyn avulla urheilija luopuu oikeudestaan vaatia suojatun oikeuden loukkaajalta enää muuta kompensatiota mainitusta kaupallisesta hyödyntämisestä.¹⁹⁸ *Oeschin* mukaan malli muistuttaa lisenssisopimuksia, joissa käyttöoikeus

¹⁹¹ Rosenbaum 2015, s. 133; Halila – Norros 2017, s. 426.

¹⁹² Ks. alaviite 190. Koiratappeluiden vuoksi sponsorisopimuksensa Niken kanssa menettänyt NFL-pelaaja Michael Vick solmi yrityksen kanssa uuden sopimuksen vuonna 2011. Se oli tiettävästi ensimmäinen kerta, kun aiemmin irtisanottu sponsoroitava on saanut myöhemmin saman brändin kanssa uuden sopimuksen. Ks. tarkemmin ”Nike re-signs Vick 4 years after dumping him” CBS News 1.7.2011.

¹⁹³ Woxholth 1993, s. 3; Oesch 2011, s. 743.

¹⁹⁴ Oesch 2011, s. 746.

¹⁹⁵ Halila – Hemmo 2008, s. 296; Maclean – Moorhouse 2008, s. 1245; Palmgren 2012, s. 1304, 1308; Halila – Norros 2017, s. 430.

¹⁹⁶ Käyttöoikeuden luovutuksesta ks. esim Rauste 1997, s. 494. Immateriaalioikeuden luovutuksesta ks. puolestaan Halila 2006, s. 214 sekä Halila – Norros 2017, s. 430.

¹⁹⁷ Halila 2006, s. 214; Halila – Norros 2017, s. 430.

¹⁹⁸ Rauste 1997, s. 494. Urheilijan kuvan kaupallisesta hyödyntämisestä ks. tarkemmin luku [2.4.4](#).

tiettyyn immateriaalioikeuteen luovutetaan.¹⁹⁹ Sopimusteitse hankkimiaan tiettyyn urheiliijaan liittyviä immateriaalioikeuksia sponsori voi hyödyntää esimerkiksi yksittäisten tuotteiden mainonnassa tai yleisemmin imagomainonnassa.²⁰⁰ Kyseeseen voivat tulla kertasopimukset esimerkiksi tietyn nimen tai kuvan käytöstä, mutta usein sekä urheilija että sponsorioiva yritys tavoittelevat pitempiäaikaista kumppanuutta.²⁰¹ Pitkäkestoisessa yhteistyössä sponsorioitava urheilija usein sidotaan tiettyyn tuotteeseen tai tuoteryhmään pidemmäksi aikaa.²⁰²

Urheilusponsorin näkökulmasta kiinnostavia luovutuksen kohteita ovat esimerkiksi urheilijan nimen käyttäminen markkinointiviestinnässä, oikeus urheilijan äänen, valokuvien ja liikkuvan kuvan käyttöön sekä virallisen yhteistyökumppanin status. Immateriaalioikeuden termein voitaisiin puhua nimi- ja toiminimioikeudesta, tavaramerkkioikeudesta, valokuvaajanoikeudesta, jonka ohella oikeudesta omaan kuvaan sekä televisiointioikeudesta.²⁰³ Immateriaalioikeuden luovutuksia koskevissa sopimuksissa, eli tässä tapauksessa sponsorisopimuksissa, määritellään usein yksityiskohtaisesti, mitä urheilijan suojattuja oikeuksia sponsori saa käyttää, mihin tuoteryhmiin käyttöoikeus ulottuu sekä kuinka pitkään käyttöoikeus kestää ajallisesti.

Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisääntöjen artiklan 14 mukaan urheiliijaan tai muuhun henkilöön viittaaminen yrityksen markkinoinnissa on suostumuksenvaraista.²⁰⁴ Hyödynnettäessä immateriaalioikeuksia kaupallisesti on kiinnitettävä huomiota myös siihen, miten ulkopuolisilta tahoilta voidaan estää urheilun toimijoiden kaupallisten oikeuksien luvaton hyödyntäminen.²⁰⁵ Urheilijan suuren mainosarvon vuoksi luvaton hyödyntäminen esiintyykin runsaasti. Luvaton käyttö voi olla haitallista sponsorin ostaman yksinoikeuden arvon

¹⁹⁹ Oesch 2011, s. 744. Näin siitäkin huolimatta, ettei kyse olekaan lakimääräisten immateriaalisten yksinoikeuksien luovutuksista perinteisessä mielessä. Ks. tarkemmin Oesch 2011, s. 744–745.

²⁰⁰ Rauste 1997, s. 518.

²⁰¹ Woxholth 1993, s. 3; Maclean – Moorhouse 2008, s. 1250, 1252; Oesch 2011, s. 743. Maclean ja Moorhouse mainitsevat esimerkkinä kertaluontoisesta sponsorisopimuksesta yhteistyömuodon, jossa sponsorina toimiva lentoyhtiö tarjoaa sponsorioitaville ilmaiset lennot ulkomaiseen kilpailutapahtumaan. Ks. Maclean – Moorhouse 2008, s. 1260.

²⁰² Autio 2017, s. 56.

²⁰³ Halila 2006, s. 214–215; Halila – Norros 2017, s. 431.

²⁰⁴ International Chamber of Commerce 2018, s. 11. Myös henkilön yksityisomaisuuteen viittaaminen tavalla, joka antaa kuvan, että kyseinen henkilö suosittelee tuotetta tai brändiä, jota markkinoidaan, on artiklassa kielletty. Lisäksi asiaa sivutaan sääntöjen B1 artiklassa, jonka mukaan sponsorioitavan on voitava päättää vapaasti, onko tietty sponsorioiva yritys hänelle sovelias. Ks. tarkemmin International Chamber of Commerce 2018, s. 26.

²⁰⁵ Halila – Norros, s. 431.

dilutoitumisen vuoksi, mutta myös siksi, että luvaton käyttö saattaa yhdistää urheilijan tuotteisiin, joihin tämä ei haluaisi omaa imagoaan liitettävän tai jotka ovat urheilun arvojen vastaisia.²⁰⁶

2.4.2 Sponsorin yksinoikeus urheilijan persoonaan

Sponsoroivan yrityksen kannalta keskeistä on myös se, saako yritys tuotekategorioissaan yksinoikeuden vai voiko urheilija luovuttaa käyttöoikeuksia myös sponsorin kanssa suoraan kilpaileville saman toimialan yrityksille.²⁰⁷ Sponsorisopimuksia solmittaessa on tavallista, että sponsori pyrkii neuvotteluissa saamaan yksinoikeuden toimialallaan. Usein sponsori sen myös saa.²⁰⁸ Urheilijan näkökulmasta on keskeistä yrittää välttää kaksoisluovutustilanteita. Kaksoisluovutuksessa urheilija tai tämän immateriaalioikeuksia hallinnoiva taho luovuttaa yksinoikeuden urheilijan persoonaan käyttöön kahdelle eri toimijalle. Urheilija voi syyllistyä sopimusrikkomukseen esimerkiksi siirtämällä ensin oikeuden käyttää omaa kuvaansa valmennustukisopimuksella lajiliitolle ja sen jälkeen itse myymällä vastaavan oikeuden henkilökohtaiselle sponsorilleen.²⁰⁹ Kuvatun laisissa skenaarioissa osapuolten todellinen sopimusvapaus voi kuitenkin vaarantua, sillä urheilijan on usein käytännössä luovutettava käyttöoikeus, mikäli hän mieli maajoukkueen toimintaan osallistua. Tilannetta ratkottaessa arvioitavaksi voi tulla sopimusehtojen kohtuullisuus, joka taas on sidoksissa luovutetun käyttöoikeuden laajuuteen ja ehdottomuuteen.²¹⁰

Ongelmallisiksi voivat urheilun sopimusverkossa nousta tilanteet, joissa pelaaja- ja maajoukkue- tai valmennustukisopimuksin pyritään rajoittamaan urheilijan sopimusvapautta.²¹¹ Urheilun kurinpitomääräykset ja edustusoikeyteen liittyvät järjestelmät voivat ajautua konfliktiin myös perustuslain 18 §:n elinkeinonvapauden kanssa. Perusoikeuksien suoja ulottuu sekä urheilun autonomiaan että urheilijoiden

²⁰⁶ Autio 2017, s. 59–60.

²⁰⁷ Rauste 1997, s. 519.

²⁰⁸ Halila 2006, s. 214.

²⁰⁹ Rauste 1997, s. 495. Urheilijan kykenemättömyys luovuttaa immateriaalioikeuksia sponsoroivalle yritykselle on suoritusvirhe, johon sponsori voi reagoida keinovalikoimassaan olevilla tavoilla. Sponsorin keinovalikoimaa on käyty läpi jaksoissa [2.2.](#) ja [2.3.4.](#)

²¹⁰ Palmgren 2012, s. 1307; Autio 2017, s. 57–58.

²¹¹ Autio 2017, s. 58.

toimintavapauteen.²¹² Lajiliitot ja seurat usein myyvät urheilijoiden kilpailuvälineisiin ja -asuihin omien sponsoriensa mainoksia ja rajoittavat urheilijan mahdollisuutta toimia samoin. Suomessa lajiliittojen ja seurojen on kohtuuden rajoissa katsottu voivan rajoittaa urheilijan mahdollisuutta henkilökohtaisten yhteistyökumppanien esille tuomiseen sikäli, kun ne kilpailevat lajiliiton tai seuran yhteistyökumppaneiden kanssa.²¹³ Linjaus on ilmaistu muun muassa KKV:n ratkaisussa 756/61/04, jossa oli kyse Matti ja Jussi Hautamäen väitteestä, että Hiihtoliitto käyttää väärin määräävää markkina-asemaansa asettamalla mäkihyppääjien henkilökohtaisille sponsoreille toimialarajoituksia. Hautamäet olivat hankkineet henkilökohtaisiksi sponsoreikseen saksalaisen autonvalmistajan ja olutpanimon sekä englantilaisen rahapeliyhtiön. Hiihtoliitolla oli samoilla toimialoilla toimivat yhteistyökumppanit, joten Hiihtoliitto uhkasi sulkea Hautamäet maajoukkue toiminnan ulkopuolelle sekä estää heidän pääsytensä kansainvälisiin mäkihyppykilpailuihin. Kilpailuvirasto katsoi, että toimialarajauksen poistaminen saattaisi vaarantaa koko mäkihyppyn varainhankintajärjestelmän ja että hyppääjillä oli käytössään rutkasti muita potentiaalisia sponsoreita. Täten Hiihtoliiton rajoitus oli KKV:n mukaan kohtuullinen eikä siihen liittynyt kilpailunrajoituslain kannalta ongelmallisia piirteitä, vaikka Hiihtoliitto olikin määräävässä markkina-asemassa.²¹⁴ Yleisemmällä tasolla *Rauste* on kommentoinut, ettei lajiliitto saisi käyttää osanotto-oikeuden määrittelyyn liittyvää määräävää markkina-asemaansa väärin

²¹² Halila – Hemmo 2008, s. 281.

²¹³ Autio 2017, s. 58. Rauste on nostanut jo vuonna 1997 esille urheilijan ja vastapuolella olevan urheiluseuran tai lajiliiton sopimussuhteessa vallitsevan epätasapainon. Monopoliasemassa operoiva lajiliitto saattaa helposti syyllistyä kilpailulainsäädännön rikkomuksiin. Rauste on ehdottanut mahdolliseksi ratkaisuksi vallitsevaan epätasapainoon siirtymistä kattavamman työehtosopimusmekanismin piiriin. Tällä tavoin on toimittu Pohjois-Amerikassa ammattilaisurheilun osalta. Siellä kipinä työehtosopimusmalliin siirtymiseen syntyi nimenomaan huolista kilpailulainsäädännön soveltamisesta monopoliasemassa toimiviin ammattilaisliigoihin (NBA, NFL, MLB, NHL ym.). Kilpailulainsäädäntö ei tulisi sovellettavaksi, mikäli työnantaja- ja työntekijäosapuoli olisivat yhdessä sopineet työnteon keskeisistä ehdoista. Mallissa olisi kuitenkin haasteensa yksilöurheilijoiden työsuhteisuuden suhteen. Rauste ehdottaa ratkaisuksi lajiliittojen ja urheilijoiden keskinäistä toimialasopimusta, joka puolestaan voisi osoittautua haastavaksi kilpailulainsäädännön kannalta. Ks. tarkemmin Rauste 1997, s. 61–66. Hautamäkien tapauksessa Kilpailu- ja kuluttajavirasto katsoi, ettei osapuolten välinen sopimussuhde ollut tarpeeksi epätasapainoinen.

²¹⁴ Hautamäkiä koskeva ratkaisu ei ole ylimmän asteen antama, mutta se valottaa silti vallitsevaa oikeustilaa. Myös Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n sponsorisopimustyöryhmä hyväksyi vuoden 2006 mietinnössään ratkaisun lopputuleman ja annetut perustelut, mikä tukevoittaa osaltaan ratkaisun oikeuslähdeopillista arvoa. Ks. Halila – Norros 2017, s. 440. Halila ja Norros huomauttavat myös, että ratkaisu on ollut merkittävä urheilun rahoituksen sekä urheilua ympäröivän kansanliikkeen jatkuvuuden ja toimintaedellytysten turvaamiseksi. Kilpailuoikeudellisessa ratkaisutoiminnassa on siis otettava huomioon myös reaalityökaloudellisia tekijöitä. Kilpailun rajoittavien sopimuslausekkeiden tulee olla tarkasti rajattuja sekä soveltamisalaltaan tarpeeksi suppeita, joita niitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Ks. tästä Halila – Norros 2017, s. 439–442.

”riistämällä” urheilijoilta heidän mahdollisuuttaan oman kaupallisen arvonsa hyödyntämiseen.²¹⁵

2.4.3 Urheilijan nimen kaupallinen hyödyntäminen

Urheilijan nimi voidaan kytkeä sponsorin tuotteisiin sponsorin kaupallisten intressien mukaisesti.²¹⁶ Monen menestyneen urheilijan nimestä onkin tullut arvokas tunnusmerkki erilaisten yritysten tuotteille.²¹⁷ Jokainen urheilija voi luonnollisena henkilönä joko tuotteistaa oman nimensä tai käänteisesti myös kieltää nimensä kaupallisen hyödyntämisen.²¹⁸ Joukkueurheilijan pelaajasopimuksessa oikeus nimen kaupallistamiseen on tosin saatettu siirtää työnantajalle.²¹⁹ Urheilijan nimen immateriaalioikeudellisessa suojaamisessa voidaan oikeudellisesti ainakin osittain nojata perustuslain 10 §:n yksityisyyden suojaan. Vaikka julkisuuden henkilön yksityisyyden suoja on tavalliseen ihmiseen verrattuna matalampi, kaupallinen käyttö edellyttää suostumusta. Perustuslain lisäksi nimen luvattonta käyttöä vastaan suojaavat tavaramerkkilaki sekä laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa.²²⁰ Tavaramerkkilaki paitsi suojaa nimen luvattomalta käytöltä, tarjoaa myös mahdollisuuden rekisteröidä tai vakiinnuttaa nimensä tavaramerkiksi tietyissä tuote- tai palveluluokissa. SopMenL:n osalta suoja perustuu pitkälti sen 1 §:n 1 momentin yleislausekkeeseen: ”Elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää hyvän liiketavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä”. Henkilön persoonan luvattoman hyödyntämisen ovat SopMenL yleislausekkeen vastaiseksi todenneet sekä markkinaoikeus että

²¹⁵ Rauste 1997, s. 520. Lajiliitto ja urheilijat toimivat yleensä samoilla sponsorimarkkinoilla ja kilpailevat samoista yhteistyökumppaneista. Lajiliitto voi tässä tilanteessa monopoliasemaansa hyödyntäen ja osallistumisoikeuden menettämällä uhaten usein pakottaa urheilijat mieleiseensä ratkaisuun. Ks. Rauste 1997, s. 520–526 sekä Palmgren 2012, s. 1306–1307.

²¹⁶ Palmgren 2012, s. 1308; Halila – Norros 2017, s. 431.

²¹⁷ Rauste 1997, s. 484. Esimerkiksi urheiluvälinevalmistaja Nike hyödyntää laajasti koripalloilijoita jalkineidensa nimeämisessä ja markkinoinnissa. Nykyisistä pelaajista LeBron Jamesilla on elinikäinen sopimus Niken kanssa. Lajiensa supertähdille sponsorisopimukset tarjoavat siis tuloa myös aktiiviuran päättymisen jälkeen. Michael Jordanin nimeen perustuvaa Niken Air Jordan -brändiä kantavia tuotteita myytiin yli 2,2 miljardilla Yhdysvaltain dollarilla vuonna 2015. Ks. tarkemmin ”LeBron James signs lifetime Nike deal” ESPN 7.12.2015.

²¹⁸ Halila – Hemmo 2008, s. 296; Autio 2017, s. 54. Vain elossa olevat urheilijat nauttivat mainittua suojaa. Ks. Halila – Norros 2017, s. 431–432, jossa mainitaan, että Paavo Nurmen nimeä kantavan urheilutapahtuman saa järjestää ilman lupaa hänen oikeudenomistajiltaan, kun taas elossa olevalta Lasse Viréniltä vastaava lupa tarvittaisiin. Tutkielman aiheen kannalta vain elävät urheilijat ovat relevantteja, joten aiheeseen ei syvennytä enemmälti.

²¹⁹ Halila – Norros 2017, s. 431. Samoin toimitaan Ruotsissa, ks. Lindholm 2014, s. 153.

²²⁰ Halila – Norros 2017, s. 432–433.

liiketapalautakunta.²²¹ Myös alan itsesääntelynormit tukevat urheilijan persoonan suojelua: Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisääntöjen 15 artiklan mukaan toisen henkilön maineen ja goodwill-arvon hyödyntämistä ilman henkilön etukäteistä suostumusta on vältettävä.²²²

2.4.4 Urheilijan kuvan ja äänen kaupallinen hyödyntäminen

Urheilijalla on nimensä lisäksi immateriaalioikeus myös kuvansa kaupalliseen hyödyntämiseen.²²³ Kuvan käyttö edellyttää aina kuvassa esiintyvän henkilön myöntämän luvan.²²⁴ Suomessa ei ole henkilökuvan käyttöä markkinoinnissa koskevaa erityislainsäädäntöä toisin kuin Ruotsissa. Tilanne on samankaltainen koskien ylipäänsä yksilön oikeutta disponoida valokuvastaan tai persoonastaan julkisuudessa: kiteytyneitä linjoja löytyy lainsäädännön sijaan oikeuskäytännöstä.²²⁵ Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä ilmenee oikeusperiaate, jonka mukaan jokaisella henkilöllä, ei siis vain urheilijoilla, on oikeus joko sallia tai kieltää kuvansa kaupallinen käyttö. Suomessa lainsäädännön tarjoamaa kehikkoa ja oikeuskäytäntöä täydentävät Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisäännöt.²²⁶ Sääntöjen 14 artiklan mukaan markkinoinnissa ei tule käyttää tunnetun tai tuntemattoman henkilön kuvaa ilman etukäteistä suostumusta.²²⁷

Urheilijoiden ja muiden julkisuuden henkilöiden kohdalla törmätään ristiriitaisiin tavallisia yksityishenkilöitä useammin, sillä heidän kuvillaan on mainosarvoa. Julkisuudessa esiintyvät henkilöt ja huippu-urheilijat ovat työskennelleet usein vuosia rakentaen kaupallista

²²¹ Autio 2017, s. 61–62. Säännösten sisällöstä ja tulkinnasta ks. tarkemmin esimerkiksi Autio 2017, s. 61–65.

²²² International Chamber of Commerce 2018, s. 11–12.

²²³ Halila – Hemmo 2008, s. 296; Halila – Norros 2017, s. 434.

²²⁴ Rauste 1997, s. 485–486; Palmgren 2012, s. 1308. Edellytyksenä tosin on, että henkilö on tunnistettavissa. Jos henkilö ei ole tunnistettavissa, suojaa ei ole. Urheilijan ollessa kyseessä tunnistettavuus on tietenkin tärkeää, jotta urheilijan mainosarvoa päästään täysimääräisesti hyödyntämään. Urheilijan antaman suostumuksen tulee luonnollisesti olla myös voimassa. Suostumuksen tulisi lisäksi olla selkeästi ja tarkkarajaisena annettu. Ks. tarkemmin Oesch 2011, s. 747, 755.

²²⁵ Oesch 2011, s. 745. Oikeus omaan kuvaan on ulkomaisista oikeusjärjestelmistä tuttu käsite, mutta Suomen lainsäädännössä se ei ole kovin selkeästi rakentunut. Jonkinlainen oikeussuoja oman kuvan julkista käyttöä koskien voidaan lainsäädännöstä kuitenkin löytää. Se pohjautuu esimerkiksi lain sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa, tekijänoikeuslain ja rikoslain varaan. Pääasiassa linja on syntynyt tuomioistuinten ja itsesääntelyelinten, kuten vaikkapa Keskuskauppakamarin liiketapalautakunnan, ratkaisujen perusteella. Lindholm taas on kuvailut Ruotsin tilannetta suhteellisen selkeäksi. Ks. Lindholm 2014, s. 272.

²²⁶ Oesch 2011, s. 746.

²²⁷ International Chamber of Commerce 2018, s. 11.

arvoaan. Urheilijoiden harjoittelu ja muu toiminta lajin parissa voidaan hahmottaa tuotekehittelyinä, jonka tuotoksia tulee suojata oikeudettomalta hyödyntämiseltä. Liian vähäinen suoja poistaisi urheilijoilta taloudellisen kannustimen tavoitella suurempaa mainosarvoa.²²⁸ Ilman suostumusta tapahtuva markkinointi henkilökuvaa käyttäen katsotaan lähes poikkeuksetta hyvän tavan vastaiseksi. Oikeussuojakeinoista käytössä ovat yleensä markkinoinnin kieltö sekä vahingonkorvaus. Käytännössä suojan toteuttaminen oikeusteitse voi silti olla kallista ja aikaa vievää. Korvauksen määrän kanssa saattaa tulla näyttöongelmia, sillä laskentanormeja ei lainsäädännöstä löydy ja tapauskäytännössä tuomitut korvaukset ovat usein sekoitus erilaisia korvauksia.²²⁹

Urheilijoiden suorituksista raportoidaan tiiviisti mediassa. Mediasisältöjen markkinointi saattaa synnyttää tilanteen, jossa urheilijan kuvaa käytetään markkinointitarkoituksessa ilman lupaa. Kuvaava esimerkki on KKO:n ratkaisu 1986-II-131, johon usein viitataan *Rosberg-tapauksena*.²³⁰ Still-kuvia ja urheilusuorituksesta taltioitua liikkuvaa kuvaa käsitellään hieman eri perustein, sillä urheilijan ei ole katsottu omistavan tekijänoikeutta urheilusuoritteeseensa. Sponsori voi siis käyttää mainonnassaan hyväksi urheilijasta urheilusuorituksen aikana otettua liikkuvaa kuvaa ilman urheilijalta saatua suostumusta. Käyttö voi toki loukata televisiointioikeuden perusteella urheilusuorituksen taltioinutta tahoja.²³¹

²²⁸ Rauste 1997, s. 486.

²²⁹ Oesch 2011, s. 754. Usein kuvan luvattomasta käytöstä on tuomittu esimerkiksi korvausta goodwill-vahingosta, ansionmenetyksestä sekä kärsimyksestä. Ks. tarkemmin Oesch 2011, s. 754–755. Lisäksi Suomessa kuvan ja nimen luvattomasta hyödyntämisestä tuomittavat korvaukset sekä muut hyvitykset eivät kompensoi vahinkoa loukatulle tai luo merkittävää pelotetta loukkausten estämiseksi tulevaisuudessa. Päinvastoin luvatta urheilijan persoonallisuuselementtejä hyödyntänyt taho saa luultavasti kampanjastaan negatiivista julkisuutta ja sanktioita suuremmat hyödyt. Moni tapaus ei ikinä päädy tuomioistuimiin, vaan riidat ratkaistaan vaihtoehtoisin metodein suljettujen ovien takana. Monet loukkaukset ovat luultavasti selvähköjä, eivätkä osapuolet halua altistaa tuomioistuinmenettelyyn liittyvälle mainehaitalle tai kustannusriskille. Ks. Autio 2017, s. 83–84.

²³⁰ Kilpa-autoilija Keijo Rosbergin kuvaa oli käytetty Seura-lehden televisiomainoksessa ilman hänen suostumustaan. Kantaja-Rosbergin mukaan kyseisenlainen käyttö olisi edellyttänyt osapuolten välistä yhteistyösopimusta, jota ei mainoksen esittämishetkenä enää ollut. Osapuolet olivat solmineet yhteistyösopimuksen vuodeksi 1981, mutta sen päätyttyä ei solmittu jatkosopimusta. Televisiomainos esitettiin syys-lokakuun vaihteessa 1982. Aiempi yhteistyösopimus oli hyvin tyypillinen sponsorisopimus, jossa yhtiö sai luvan hyödyntää Rosbergin urheilumenestyksen synnyttämiä positiivisia mielikuvia käyttäen Rosbergin nimeä ja kuvia. Rosberg sitoutui lisäksi käyttämään Seura-lehden mainosta ajohaalarissaan. KKO kuitenkin katsoi, ettei yhteistyösopimusta tarvittu. Lehden kustantaja saa nimittäin kertoa lehden sisällöstä esimerkiksi kuvaa apuna käyttäen lehteä markkinoiessaan. Kyseisessä Seuran numerossa oli useampi juttu Rosbergista, joka oli juuri voittanut Formula 1 -sarjan maailmanmestaruuden. Täten myös lehden markkinointi Rosbergin kuvaa käyttäen oli oikeutettua. Ratkaisu perustui sananvapauden periaatteeseen. Joskus vastaan tulee tietysti myös tilanteita, joissa esimerkiksi urheilijan yksityisyyden suoja saa voimakkaamman painotuksen kuin sananvapaus. Ks. tapauksen analysoinnista tarkemmin Oesch 2011, s. 750.

²³¹ Alén-Savikko 2014, s. 25; Halila – Norros 2017, s. 434.

Ihmisen ääntä ei voi immateriaalioikeuksin suojata. Urheilija voi silti hyödyntää yleisön tunnistamaa ääntänsä solmiessaan sponsorisopimuksia. Urheilija ja yritys voivat sopia äänen käytöstä mainoksissa. Urheilijan äänen luvaton kaupallinen käyttö olisi SopMenL:n vastaista.²³² Ääntä ja muitakin persoonallisuuselementtejä on myös mahdollista imitoida. Urheilijasta tehdyn parodian käyttö mainonnassa voi olla hyvän liiketavan vastaista.²³³ Liiketalautakunta on linjannut parodisoivasta mainonnasta lausunnossaan LTL 343/1970, että mikäli karikatyyrin esittämä henkilö on tunnistettavissa, ei karikatyyriä saa käyttää markkinoinnissa ilman esitetyn henkilön lupaa.²³⁴ Kaikkiin persoonallisuuselementteihin on kaiketi sovellettava samaa periaatetta. Parodisoiva käyttö voi olla hyvän liiketavan vastaista erityisesti, mikäli mainoksen näkevä yleisö saa käsityksen, että asianomainen julkisuuden henkilö on suostunut suosittelemaan tuotetta.²³⁵

3 TYÖNTEKIJÄASEMAN MÄÄRITTÄMINEN

3.1 Sovellettava lainsäädäntö

3.1.1 Työsopimuslain soveltamisala

Työtä koskevista oikeussuhteista vain osa täyttää työsopimuslaissa säädetyt, työsuhteen syntymisen kannalta tarpeelliset, työsuhteen tunnusmerkit.²³⁶ Kaikki työnteon tilanteet eivät siis mahdu työsuhteen määritelmän sisään eikä kaikissa työsuorituksen sisältävissä oikeussuhteissa suinkaan ole kyse työsuhteista.²³⁷ Työsopimuslaki soveltuu lain 1:1:ssä tarkoitettuun sopimukseen, sen pohjalta muodostuvaan oikeussuhteeseen ja mainituissa oikeussuhteessa suoritettavaan työhön.²³⁸ Työsopimuslaki on pakottavaa eli absoluuttista oikeutta. Työnantaja ja työntekijä eivät siis voi pätevästi sopia, ettei TSL 1:1:ssä säädetyt tunnusmerkit tosiasiallisesti täyttävä sopimussuhde olisi työsuhde tai ettei työsopimuslaki

²³² Halila – Norros 2017, s. 435.

²³³ Oesch 2011, s. 751.

²³⁴ Liiketalautakunta huomauttaa myös, ettei sillä ole merkitystä, onko kyseessä julkisuuden henkilö vaiko ei. Merkitystä ei ole sillä, mihin mainoksessa esiintyvään seikkaan vastaanottaja ensimmäisenä kiinnittää huomionsa.

²³⁵ Oesch 2011, s. 753.

²³⁶ Paanetoja 2019b, s. 24.

²³⁷ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 17.

²³⁸ Tiitinen – Kröger 2012, s.7.

siihen soveltuisi. Tätä kutsutaan myös työlainsäädännön indispositiivisuudeksi tai työoikeuden pakkosoveltuvuusperiaatteeksi.²³⁹ Työsopimuslain soveltamisalaan ei voida säätää poikkeuksia lakia alemman tasoilla säädöksillä.²⁴⁰ On huomionarvoista, että pakottavuus on niin kutsuttua vähimmäispakottavuutta. Työlainsäädännöstä ei ilman kuhunkin lakiin otettua nimenomaista säädöstä voida poiketa työntekijän vahingoksi. Sen sijaan työntekijä voidaan aina asettaa työlainsäädännön tarjoamaa ”vähimmäissuojaa” edullisempaan asemaan.²⁴¹

Työsuhteen tunnusmerkistön soveltuvuudesta eivät voi sopia toisin edes valtakunnalliset yhdistykset. TSL 1:1 ei ole TSL 13:7:ssa lueteltujen säännösten joukossa, joista on työehtosopimuksilla mahdollista poiketa.²⁴² Pakkosoveltuvuudesta johtuen työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisellä tai täyttymättä jäämisellä on huomattavia vaikutuksia osapuolten oikeusasemaan. Tunnusmerkistön soveltuvuus siis ratkaisee sen, milloin työnteko tapahtuu asemassa, jossa työn suorittaja saa koko työlainsäädännöstä kumpuavan työntekijän suojan hyväkseen. Vastapuolella se määrittää työn teettäjän työnantajan asemaan.²⁴³ Työtuomioistuin on ratkaisussaan 2001-35 todennut, ettei TSL 1§:n soveltuvuutta harkittaessa osapuolten omille käsityksille tai tahdonilmaisuille voida antaa määräävää merkitystä.²⁴⁴

²³⁹ Aurejärvi 1976, s. 191; Huttunen 1993, s. 44–44; Kairinen 2009, s. 71; Bruun – von Koskull 2012, s. 25, 29; Tiitinen – Kröger 2012, s.8; Paanetoja 2019b, s. 4, 13, 24. Usein saatetaan törmätä esimerkiksi tilanteeseen, jossa osapuolten yhteinen näkemys on, etteivät he ole solmineet työsuhdetta, vaan kysymys olisi kahden yrityksen välisestä sopimuksesta. Indispositiivisuus toimii toisinpäinkin. Sopimus ei automaattisesti muutu työsuhteeksi vain otsikon perusteella, vaan myös työsuhteen sopimukseksi otsikoitu sopimus saattaa tosiallisten työskentelyolosuhteiden tarkastelussa osoittautua muuta kuin työsuhteessa tehtävää työtä koskevaksi. Ks. tarkemmin esimerkiksi Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 20–21 ja Paanetoja 2019b, s. 13.

²⁴⁰ Tiitinen – Kröger 2012, s. 46. Tämä käy oikeastaan selväksi jo perustuslaista, jonka 80§:n mukaan henkilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista tulee säätää lailla. Laissa voidaan kuitenkin myös antaa valtuus säätää poikkeuksista asetuksilla. Ks. Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 22.

²⁴¹ Bruun – von Koskull 2012, s. 26; Paanetoja 2019b, s. 4. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2007:69 (ään.) korkein oikeus katsoi, ettei työntekijä voinut irtisanomisensa yhteydessä pätevästi luopua oikeudestaan työnantajan takaisinottovelvollisuuden hyödyntämiseen. Luopuminen kohdistui etukäteen sellaiseen oikeuteen, jonka hyödyntämistarve selviäisi työntekijälle vasta takaisinottovelvollisuuden kuluessa. Sopimusehto oli TSL 13:6:n mukaisesti mitätön.

²⁴² Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 21. Työlakeihin sisältyy runsaasti säädöksiä, joista valtakunnallisten yhdistysten on mahdollista keskinäisin sopimuksin poiketa, myös työntekijän vahingoksi. Tällaisia säännöksiä kutsutaan semidispositiivisiksi eli puolipakottaviksi säännöksiksi. Poikkeamisen tulee aina perustua lain nimenomaiseen säännökseen ja poikkeaminen onnistuu vain valtakunnallisten yhdistysten keskinäisellä työehtosopimuksella. Semidispositiiviset säännökset käsittelevät pääosin työlainsäädännön aihepiirejä, jotka eivät ole tämän tutkielman tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja, joten niiden tarkastelu jätetään tutkielman ulkopuolelle. Ks. Paanetoja 2019b, s. 6.

²⁴³ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 17.

²⁴⁴ Tapauksessa oli kysymys ravintolan vahtimestarista, jonka työnantaja oli siinä käsityksessä, että vahtimestari toimi yrittäjäperusteisesti. Työtuomioistuin perusteli ratkaisuaan sillä, ettei vahtimestarilla ollut velvoitetta sijoittaa yrityksen toimintaan omia varojaan.

Vielä 1990-luvun alussa työsopimuslain soveltumista yritettiin suomalaisen huippu-urheilun piirissä kiertää kirjaamalla pelaajasopimukseen maininta, jonka mukaan kyseessä ei ole työsopimus.²⁴⁵ Korkein oikeus on kuitenkin ratkaisukäytännössään järjestelmällisesti torjunut kyseisen lausekkeen oikeusvoiman työsopimuksissa. Esimerkkinä voidaan mainita ratkaisu KKO 1999:113, jossa Pelastusarmeija oli upseerinsa kanssa tekemäänsä sopimukseen kirjannut, ettei osapuolten välinen sopimus muodosta työsuhdetta. Korkein oikeus perusteli työnantajan käsityksestä eroavaa kantaansa muun muassa sillä, että upseeri oli sitoutunut palvelemaan säätiötä sen päämäärien mukaisesti, työskennellyt säätiön lukuun ja sen johdon ja valvonnan alaisena. Tuomioistuimet ratkaisevat kysymyksen työsuhteisuudesta eli työlainsäädännön soveltamisesta tarkastelemalla tosiasiallisia työskentelyolosuhteita. Toisin sanoen raja työsuhteisen ja sen ulkopuolisen muun toiminnan välille vedetään puntaroimalla, täytyykö työsopimuslain soveltamisalaa koskeva määritelmä silloin, kun työtä tosiallisesti tehdään.²⁴⁶

Kysymystä työlainsäädännön soveltuvuudesta työsopimussuhteeseen, jossa osapuolet ovat keskenään päättäneet toimivansa työsopimuslain soveltamisalan ulkopuolella, on mahdollista tarkastella myös työoikeudellisen normihierarkian kautta. Työoikeudellisen normihierarkian huipulla ovat pakottavat työlakien säännökset, joihin työsopimuslaissa esitetty työsuhteen tunnusmerkistökin kuuluu. Työsopimuslaki on täten työoikeudellisen normihierarkian huipulla, kun taas sen kanssa normikollisioon ajautuva työsopimus on vasta etusijajärjestyksen sijalla kuusi. Etusijajärjestyksen mukaisesti kollisiotilanteessa tulee sovellettavaksi hierarkiassa ylempänä oleva normi – tässä tapauksessa työsopimuslaki.²⁴⁷ Voidaan kuvitella tilanne, jossa sponsori solmii sponsoroitavan kanssa sponsorisopimuksen, joka tosiasiallisten työskentelyolosuhteiden osalta kuuluisi työsopimuslain soveltamisalan piiriin. Tässä tilanteessa sponsori tai sponsoroitava eivät voi vedota solmimaansa sopimukseen työntekijäaseman kiistämiseksi, sillä työsopimuslaki on työoikeuden hierarkiassa työsopimukseksi muuttunutta sponsorisopimusta ylempänä.

Työsopimuslakia ei sovelleta sen 1 luvun 2 §:n otetun nimenomaisen poikkeuksen vuoksi tavanomaiseen harrastustoimintaan, jota suuressa määrin urheiluseuroissakin tapahtuu. Täten

²⁴⁵ Huttunen 1993, s. 78; Halila – Hemmo 2008, s. 285; Halila – Norros 2017, s. 185. Ks. myös Spolander 2009, s. 13–14.

²⁴⁶ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 20; Paanetoja 2019b, s. 24, 26.

²⁴⁷ Paanetoja 2019b, s. 9–11. Ks. koko työoikeudellisen normihierarkian ”pyramidi”, Paanetoja 2019b, s. 10–11.

lain soveltamisalan ulkopuolelle jää urheileminen, jota ei tehdä ammattimaisesti tai ansiotarkoituksessa.²⁴⁸ Ansiotyöllä tarkoitetaan työtä, josta saatavia tuloja työntekijä tarvitsee elämiseen. Ansiotyö ei välttämättä tarjoa työntekijälle ainoaa tai pääasiallista toimeentuloa. Myös osa-aikatyö ja sivutoimet luetaan ansiotyöksi, vaikka niistä maksettava vastike olisikin vähäinen. Ansiotarkoitus ei kuitenkaan ratkaise kysymystä työn oikeudellisesta luonteesta: onko työ työsopimuslain soveltamisalan mukaista työtä. Työsopimuslain soveltuminen ratkaistaan tarkastelemalla työsuhteen tunnusmerkkejä kokonaisarvioinnin keinoin.²⁴⁹ Tavanomainen harrastustoiminta saattaa ajan myötä muuttua toiminnaksi, jossa ansiotarkoituksen kriteeri täyttyy. Työsuhteisuus ratkaistaan myös muuttuneessa tilanteessa tunnusmerkkien arvioinnilla.²⁵⁰

Työsopimuslain 1 § (soveltamisala) mukaan oikeussuhde on työsuhde, mikäli kaikki työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät yhtäaikaaisesti. Työsuhteen tunnusmerkistö on perinteisesti mielletty yhteneväiseksi työsopimuksen tunnusmerkistön kanssa.²⁵¹ Työsuhteen tunnusmerkkeinä hahmotetaan sopimustunnusmerkki, työntekemistunnusmerkki, vastikkeellisuustunnusmerkki sekä direktiotunnusmerkki.²⁵² Työsuhteella on siis oma, suoraan lainsäädännöstä johdettava ja täsmällinen, tunnusmerkistönsä. Arvio siitä, onko tietyssä oikeussuhteessa kyse työsuhteesta vai sen ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta, ratkaistaan tarkastelemalla työsopimuslain soveltamisalamääritelmän täyttymistä. On selvítettävä, täytyvätkö työsuhteen tunnusmerkit tosiallisesti työtä tehtäessä.²⁵³ Jos yksikin tunnusmerkeistä jää täyttymättä, on kyse jostain muusta oikeussuhteesta kuin työsuhteesta. Työsuhteen tunnusmerkit ovat siis periaatteessa

²⁴⁸ Spolander 2009, s. 15; Saarinen 2013, s. 329. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa ei tavanomaista harrastustoimintaa koskevaa poikkeusta ole kovin kattavasti käsitelty. Ks. kuitenkin Knuutila 2004 sekä tuoreemmasta kirjallisuudesta Paanetoja 2019a. Tavanomaisessa harrastustoiminnassa ihmisten on ajateltu ansiotulon sijaan tavoittelevan itse toimintaan tai sen aatteellisiin päämääriin liittyviä seikkoja: töitä tehdään yhteisesti sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai muiden harrastustoiminnassa mukana olevien ihmisten auttamiseksi. Ks. Tiitinen – Kröger 2012, s. 42–43.

²⁴⁹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 42; Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 19; Paanetoja 2019b, s. 24–25. Ansiotarkoitus on mahdollista ymmärtää myös aikomuksena tehdä työtä vastiketta vastaan. Ansiotarkoitus siis liittyy kiinteästi vastikkeellisuustunnusmerkkiin. Ks. Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 25–26. Vastikkeellisuustunnusmerkistä lisää jaksossa [3.5](#).

²⁵⁰ Tiitinen – Kröger 2012, s. 42.

²⁵¹ Paanetoja 2019b, s. 25.

²⁵² Tiitinen – Kröger 2012, s.9.

²⁵³ Paanetoja 2019b, s. 26.

keskinäiseltä painoarvoltaan yhteneväisiä.²⁵⁴ TSL 1:1.3:n mukaan työsopimuslain soveltumista ei estä pelkästään se, että työ tehdään mahdollisesti työntekijän valitsemassa paikassa (esimerkiksi työntekijän kotona) tai se, että työntekijä tekee työtään omilla työvälineillään tai -koneillaan.²⁵⁵

3.1.2 Muu työlainsäädäntö

Työsuhteen synty määrittää muidenkin työsuhteeseen liittyvien lakien kuin työsopimuslain soveltamista. Lähtökohtana on, että mikäli työntekijän ja työnantajan välinen oikeudellinen relaatio täyttää työsopimuslaissa luetellut työsuhteen tunnusmerkit, soveltuu siihen työlainsäädäntö kokonaisuudessaan. Muissa työlaeissa, kuten vuosiloma- tai työaikalaissa on soveltamisalasäännöksiä, joiden avulla kyseisten lakien soveltaminen on yleensä kytketty suoraan työsopimuslain mukaisen työsuhteen olemassa oloon. Kiteytetysti voidaan sanoa, että työsuhteisuuden kriteerit ovat täysin samat riippumatta siitä, onko sovellettavana työsopimuslaki vai esimerkiksi työaikalaki.²⁵⁶ Toisaalta kirjallisuudessa on esitetty jo varhain myös kanta, jonka mukaan esimerkiksi tapaturmavakuutuslaki on säädös, jota sovellettaessa työntekijän käsite olisi määriteltävä poikkeuksellisen laajaksi.²⁵⁷

Työsuhteen syntymistä joudutaan käytännön tilanteissa tarkastelemaan monissa eri yhteyksissä. Työnteon oikeudellinen luonne on ratkaistava ennen kuin on arvioitavissa, onko työtä tehneellä henkilöllä oikeus esimerkiksi työeläkkeeseen, työtapaturmakorvaukseen tai ylityö- ja

²⁵⁴ TN-1438-10, s. 11; Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 24. Viitatussa työneuvoston lausunnossa oli kyse marjanpoimijoista, jotka turistiviisumin nojalla saapuivat Suomeen poimimaan marjoja. Vaikka marjakauppaa harjoittavat yritykset olivat kutsuneet poimijat Suomeen ja järjestelivät poimintaan liitännäisiä käytännön asioita, ei poimijoilla ollut velvollisuutta myydä poimimiaan marjoja mainituille yrityksille. Työtä ei näin tehty työnantajan lukuun. Kokonaisarviointi ei ollut tarpeen, sillä yksi työsuhteen tunnusmerkeistä jäi täyttymättä. Alaluvuissa [3.2–3.6](#) pureudutaan jokaiseen työsuhteen tunnusmerkkiin kohta kohdalta.

²⁵⁵ Työsuhteessa tapahtuvassa työssä työvälineiden hankinta kuuluu kuitenkin lähtökohtaisesti työnantajalle. Säännöksen tarkoituksena on ollut korostaa, ettei käytettävien välineiden tai koneiden hankintaa voida käyttää ainoana ratkaisuperusteena oikeussuhteen luonnetta arvioitaessa. Mikäli työntekijä käyttää omia välineitä tai koneitaan, voidaan palkkaan sisällyttää käytöstä korvausta ilman, että työsuhteen syntyminen estyisi. Ratkaisevaa on, että omia välineitä tai koneitaan käyttävä työntekijä tekee työtä työsuhteelle tyypillisessä epäitsenäisessä asemassa. Työntekijän työssään käyttämät työvälineet tai -koneet saattavat olla suuria pääomasijoituksia vaativiakin, kunhan työnantaja direktio-oikeutensa mukaisesti johtaa ja valvoo työtä samaan tapaan kuin silloin, kun työtä tehdään halvemmilla välineillä. Ks. Tiitinen – Kröger 2012, s. 22–23.

²⁵⁶ Paanetoja 2019b, s. 26.

²⁵⁷ Vuorio 1952, s. 715; Erma 1955, s. 388–399.

vuosilomakorvauksiin²⁵⁸. Lisäksi työsuhteisuus voi vaikuttaa muun muassa yhteistoimintalain, palkkaturvalain ja opintovapaalain soveltamiseen. Työsuhteen syntymiseen joutuvat säännöllisesti ottamaan kantaa eri viranomaiset kuten yleiset tuomioistuimet, vakuutusosasto, hallinto- ja veroviranomaiset sekä työneuvosto.²⁵⁹ Työsuhteeseen liittyvän lainsäädännön soveltamisen lisäksi työsuhteen tunnusmerkkien täytyminen määrittää sen, soveltuuko oikeussuhteeseen mahdollisesti kyseistä työtä koskeva työehtosopimus.²⁶⁰

Vaikka edellä juuri mainittiin, että työsuhteen tunnusmerkkien täytyessä työlainsäädäntö soveltuu työn suorittajaan kokonaisuudessaan, on työlakien soveltamisaloissa eroja. Työoikeudelliset lait eivät aina sovellu kaikkeen työsuhteessa tehtyyn työhön.²⁶¹ Toisaalta monien lakien soveltamisala on myös laajempi: esimerkiksi työaikalaki, vuosilomalaki, tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki soveltuvat työsuhteiden lisäksi myös virkasuhteisiin. Tietyissä tapauksissa työlait voivat soveltua myös osakeyhtiön hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajaan.²⁶² Joihinkin työoikeudellisiin erityislakeihin on siis otettu niiden soveltamisalaa supistavia tai laajentavia poikkeussäännöksiä.²⁶³

Työlainsäädännön soveltumisen ajallinen ulottuvuus selviää hallituksen esityksestä työsopimuslaiksi. Työlainsäädäntöön kuuluvan lain tai tällaisen lain yksittäisen säännöksen soveltaminen ratkaistaan kyseisen lain tai yksittäisen säännöksen tarkoituksen pohjalta. Tarkoituksen perusteella ratkaistaan esimerkiksi, onko säännös tarkoitettu sovellettavaksi

²⁵⁸ Työlainsäädännön soveltumisesta kokonaisuudessaan työsuhteeseen ammattiuurheiliijaan annettiin alkuvuodesta mielenkiintoinen ennakkotapaus jääkiekkoilija Sebastian Revon ja Tamhockey Oy:n (Tapparann edustusjoukkueen takana oleva yhtiö) välillä. Revon mukaan hänen työsuhteensa päättyi ennen kuin hänellä oli mahdollisuus pitää lomiaan, joten Tapparann tuli maksaa hänelle lomakorvaukset aivan kuten urheilun toimintaympäristön ulkopuolisessakin työsuhteessa. Tapparann vasta-argumentti on lomakorvausta koskevissa riidoissa klassinen – Tappara katsoo niiden sisältyneen kokonaiskorvaukseen vedoten Liigan sopimuskäytäntöihin. Vaikka käräjäoikeus ei hyväksynyt kantajan vaatimuksia kokonaisuudessaan, käy tuomiosta selväksi, ettei työlainsäädännöstä ole mahdollista soveltaa työntekijöihin vain tiettyjä osia. Urheilun erityispiirteet painoivat oikeudellisessa punninnassa työlainsäädännön indispositiivisuutta vähemmän. Päätös avannee väylän myös muille pelaajille erinäisten työsuhteeseen liitännäisten korvausten hakemiseen työnantajiltaan. Päätös on lainvoimainen. Ks. ”Sebastian Repo voitti Tapparann oikeudessa – seura joutuu maksamaan hyökkääjälle lomakorvaukset.” Iltalehti 28.2.2020 sekä ”Liiga ei valita Tapparann ja Sebastian Revon oikeusväänöstä hoviin – muilla pelaajilla mahdollisuus vaatia lomarahoja.” Aamulehti 20.3.2020.

²⁵⁹ Paanetoja 2019b, s. 26.

²⁶⁰ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 17.

²⁶¹ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 19.

²⁶² Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 20. Näin siitakin huolimatta, ettei kyseinen henkilö välttämättä ole työsuhteessa työnantajaan. Näin on ainakin työtaturma- ja ammattitautilain osalta. Ks. tarkemmin työtaturma- ja ammattitautilain (459/2015) 9§ (Johtavassa asemassa tehty työ).

²⁶³ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 19.

työsopimuksen tekemisestä lähtien vai edellyttääkö soveltaminen työntöön aloittamisen tai jopa jonkun aikaa kestäneen työsuorituksen.²⁶⁴ Suurin osa työoikeudellisten säännösten tarjoamasta suojasta kiinnittyy edelleen työn suorittamiseen.²⁶⁵

Euroopan unionin oikeudessa työoikeus hahmotetaan oikeudenalana, jossa jäsenvaltiot ja unioni jakavat toimivallan. EU:n jäsenvaltiot määrittelevät ne kriteerit, joiden avulla työntekijä määritellään kansallisissa yhteyksissä. Unionin tuomioistuin on kansallisten määritelmien lisäksi määritellyt työntekijän käsitteen EU:n tasolla, jotta unionin lainsäädäntöä on mahdollista soveltaa käytännössä. EU-oikeudellisella työntekijän määritelmällä ei ole välitöntä merkitystä tutkimuskysymyksen kannalta. Ennen TSL:n työsuhteen tunnusmerkkien tarkastelua on kuitenkin paikallaan huomauttaa, että unionin tuomioistuimen kehittämä määritelmä liikkuu pitkälti samojen teemojen ympärillä kuin kotimainenkin määritelmä. Unionin oikeudessa työntekijällä (”worker”) tarkoitetaan henkilöä, joka tekee tietyn ajanjakson aikana toisen henkilön hyväksi työsuorituksia tämän johdon alaisena ja vastiketta vastaan.²⁶⁶

3.2 Sopimus työsuhteen perustana

Työsopimuslain näkökulmasta työsuhde on velvoiteoikeudellinen sopimus, jossa työntekijä ja työnantaja sopivat työsuoritteesta. Osapuolten välinen sopimussuhde on siis työsuhteen syntymisen edellytys.²⁶⁷ Urheilutermein voidaan todeta, että sopimustunnusmerkin täyttymisen

²⁶⁴ HE 157/2000 vp., s. 55–57. Ensin mainitusta kategoriasta esimerkiksi sopii irtisanomissuoja. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 1992:100 kaksi henkilöä (A ja B) olivat tehneet työsuopimukset kunnan kanssa. Työsopimuksissa oli sovittu neljän kuukauden koeajasta. Ennen töiden alkamista kunta oli kuitenkin ilmoittanut, ettei A:ta ja B:tä tullaakaan ottamaan töihin. Tapaukseen ei sovellettu työsuopimuslain säännöstä koeaikapurusta, vaan työntekijät nauttivat irtisanomissuojaa työsuopimuksen solmimisesta lähtien. Koeajan tarkoituksena on selvittää työntekijän soveltuvuutta työhön, joten irtisanominen ei voi säännöksen nojalla tapahtua ennen työntöön aloittamista. Työntöön aloittamiseen kiinnittävistä säännöksistä voidaan käyttää esimerkkinä juuri mainittua, TSL 1:4:ssä säädettyä koeaikaa. Koeaika alkaa kuluu vasta, kun työnteko on tosiasiallisesti aloitettu. Viimeisestä, työntöön kestoon liittyvästä kategoriasta voidaan nostaa esiin sairausajan palkka. Työntekijä on oikeutettu täyteen sairausajan palkkaan työskenneltyään kuukauden. Ks. säännösten soveltamisajankohdista tarkemmin Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 19.

²⁶⁵ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 19.

²⁶⁶ COM (2016) 356 final, s. 11–13; Karppanen 2018, s. 122–123. Vaikka EU-oikeudellinen työntekijän määritelmä jääkin tutkielmassa tarkemman tarkastelun ulkopuolelle, voidaan hyvin kuvitella tilanne, jossa unionin oikeuden työntekijämääritelmällä olisi merkitystä sponsorin ja urheilijan välisessä suhteessa. EU-oikeudellinen määritelmä soveltuu ennen kaikkea jäsenvaltioiden rajat ylittäviin tilanteisiin, joissa voi olla kysymys esimerkiksi työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta tai yritysten sijoittautumisvapaudesta. Huippu-urheilijat harjoittelevat ja kilpailevat maailmanlaajuisesti, minkä vuoksi voi syntyä tilanteita, joissa identtistä toimintaa käsitellään eri valtioiden rajojen sisällä eri perustein. Ks. myös Karppanen 2018, s. 133–134 sekä Barnard 2012, s. 144.

²⁶⁷ Tiitinen – Kröger 2012, s. 9.

osalta rima on matalalla.²⁶⁸ Urheilun toimintaympäristöön liittyen korkein oikeus on linjannut ratkaisussa KKO 1987:4, ettei pesäpalloerotuomarilla ollut oikeutta tapaturmakorvaukseen urheiluseuralta, sillä solmittu työsuhde oli lajiliiton ja tuomarin eikä seuran ja tuomarin välinen. Työsopimuksen solmiminen on vapaamuotoinen oikeustoimi, eikä edellytä määrämuotoa.²⁶⁹ Työsopimuslain mukaisessa työssä on aina kyse tulevaisuudessa tehtävästä työstä eikä työsopimusta voida koskaan päättää taannehtivasti. Täten työsopimus eroaa muista velvoiteoikeudellisista sopimuksista, kuten esimerkiksi irtaimen kaupasta, jossa kauppa yleensä voidaan purkaa taannehtivin vaikutuksin.²⁷⁰

Sopimuksen nimikkeelle ei anneta ratkaisevaa merkitystä sopimuksen osapuolten välisen oikeussuhteen luokittelussa. Oikeussuhde voi olla luonteeltaan työsuhde, vaikka sopimus olisikin otsikoitu jotenkin muuten. Samoin nimike ”työsopimus” ei välttämättä tarkoita sitä, että osapuolten välillä vallitsisi työsuhde. Tarkastelu kiinnittyy sopimuksen otsikoinnin sijaan aina tosiasiallisiin työskentelyolosuhteisiin.²⁷¹ Työneuvoston lausunnossa 1293-93 neuvosto katsoi, ettei sopimuksen nimike vastannut oikeussuhteen tosiasiallisia työskentelyolosuhteita. Työneuvosto päätyi vastikkeen suuruutta ja yrityksen omista työntekijöistä poikkeavaa kohtelua painottaen siihen, ettei pelkällä sopimuksen otsikolla ollut ratkaisevaa merkitystä, vaan sopimus oli työsopimuksen sijaan kahden yrityksen välinen sopimus.²⁷²

²⁶⁸ Paanetoja 2019b, s. 26.

²⁶⁹ Bruun – von Koskull 2012, s. 27, 29; Tiitinen – Kröger 2012, s. 11.

²⁷⁰ Saarinen 2013, s. 341.

²⁷¹ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 38; Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 20. On toki huomattavasti yleisempää, että työsopimus yritetään otsikoida joksikin muuksi kuin työsopimukseksi kuin että työsopimukseksi otsikoitu asiakirja olisi tosiasiallisia olosuhteita tarkastellessa jokin muu kuin työsopimus. Työsuhteen muodostuminen tarkoittaa työlainsäädännön pakkosoveltuvuusperiaatteen vuoksi merkittävien työnantajavastuiden lankeamista työnantajalle, minkä vuoksi työsuhteisuutta yritetään aika ajoin kiertää erilaisin oikeudellisin järjestelyin.

²⁷² Kieltenopettaja ja yritys olivat sopineet kieltenopetuksesta yrityksen henkilöstölle. Työsuoritusta koskeva sopimus oli otsikoitu työsopimukseksi. Yritys oli maksanut opetustilasta koituvat kustannukset sekä huolehtinut ennakonpidätyksestä ja TEL-vakuutusmaksuista. Opettajaa ei kohdeltu yhtenevästi yrityksen työntekijöiden kanssa eikä hänelle muun muassa ollut järjestetty pääsyä yrityksen toimitiloihin. Opettajalla oli samanaikaisesti useita muita opetustehtäviä. Hänelle maksettiin opetustyöstä huomattavan suuri vastike verrattuna opettajien ja yrityksen työntekijöiden palkkotasoon. Ks. myös TN 1444-11, jossa freelance-kääntäjien katsottiin toimineen itsenäisinä ammatinharjoittajina. Tapauksessa jokainen käännös- ja ajastustehtävä tulkittiin itsenäiseksi toimeksiannoksi. Kääntäjät hyödynsivät tilaajalta vuokrattua ohjelmistoa ja tekivät töitä kotoaan käsin. Kyseiset kääntäjät luovuttivat valmiiden käännöstöidensä tekijänoikeudet tilaajalle sekä olivat sitoutuneet pidättäytymään yhtiölle vahingollisesta toiminnasta. Työneuvosto tarkasteli työsuorituksia koskevia sopimuksia, niiden ehtoja sekä osapuolten käsityksiä mainituista sekoista yhdessä toteutuneiden olosuhteiden kanssa ja päätyi pitämään kääntäjiä itsenäisinä ammatinharjoittajina. Vastakkaisesta lopputuloksesta ks. esimerkiksi TN 1420-06. Tapauksessa tarkasteltujen freelance-kääntäjien asema erosi yhtiön muista työntekijöistä, mutta kokonaisarvioinnin perusteella heidän katsottiin silti olevan työsuhteessa.

Työsopimus syntyy tavanomaisessa tapauksessa tahdonilmaisulla, jolla työntekijäosapuli velvoittautuu työn tekemiseen.²⁷³ Työsopimuslain 1 luvun 3 pykälän mukaan työsopimus voidaan tehdä joko suullisesti, kirjallisesti tai sähköisesti (vaikkapa sähköpostin tai sähköisen dokumenttien hallintajärjestelmän välityksellä).²⁷⁴ Työsuhde voi syntyä myös konkludenttisesti eli niin sanotusti hiljaisena tahtojen yhtymisenä. Tästä on kyse, kun työnantaja ilman nimenomaisen sopimuksen solmimista sallii työntekijän tekevän työtä lukuunsa.²⁷⁵ Periaatteessa se riittää, että työsuhteen osapuolet ovat asiasta yhteisymmärryksessä.²⁷⁶ Urheilun toimintaympäristössä osallistuminen joukkueen jäsenenä organisoituun kilpailutoimintaan luo poikkeuksetta ainakin konkludenttisen sopimussuhteen urheiluseuran ja osallistuvan urheilijan välille.²⁷⁷

Sponsori voi antaa rahan lisäksi tai asemesta urheilijalle esimerkiksi valmistamiaan urheiluvälineitä.²⁷⁸ Oikeustieteessä tunnetaan myös sekatyypin työsopimuksen käsite, jossa osapuolten välinen työsopimus työsopimuksen ohella täyttää tunnusmerkistöltään myös jonkun muun sopimustyyppin tunnusmerkistön. *Raimo Pekkasen* mukaan sekatyypin työsopimus täyttäisi sekä työsopimuksen että vaihdon tunnusmerkistön.²⁷⁹ *Halila* ja *Mika Hemmo* ovat kategorisoineet sponsorisopimuksen sekatyypiseksi sopimukseksi. Sekatyypisestä sopimuksesta he käyttävät esimerkkinä työsopimusta, jossa työntekijälle maksetaan palkkana työnteosta irtain esine.²⁸⁰ *Martti Kairisen* mukaan sekatyypiseen työsopimukseen voidaan soveltaa kaikkien relevanttien oikeusalojen normeja. Esimerkiksi työ- ja sopimusoikeuden soveltamisalat voivat olla ristikkäiset. Ongelmaa ei ole, mikäli säännökset vain täydentävät toisiaan. Normikollisiot puolestaan tulisi ratkaista tapauskohtaisella argumentoinnilla yksittäistapaus kerrallaan.²⁸¹

²⁷³ Kaisto – Kallio 2011, s. 31.

²⁷⁴ Bruun – von Koskull 2012, s. 25; Tiitinen – Kröger 2012, s. 11. Tiitinen ja Kröger mainitsevat tekstissään sähköpostin ja telefaxin, mutta jälkimmäisen käyttö lienee vähentynyt radikaalisti viime vuosina.

²⁷⁵ HE 157/2000 vp, s. 55; Bruun – von Koskull 2012, s. 27; Tiitinen – Kröger 2012, s. 11; Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 17, 45.

²⁷⁶ Kairinen 2009, s. 72.

²⁷⁷ Rauste 1997, s. 107.

²⁷⁸ Woxholth 1993, s. 4, 9; Maclean – Moorhouse 2008, s. 1245; Schön 2010, s. 124–125; Palmgren 2012, s. 1304.

²⁷⁹ Pekkanen 1966, s. 111.

²⁸⁰ Halila – Hemmo 2008, s. 281, 23. Ks. myös Woxholth 1993, s. 24–25.

²⁸¹ Kairinen 2009, s. 73.

3.3 Työn tekeminen henkilökohtaisesti

Työn tekijän on oltava luonnollinen henkilö, joka henkilökohtaisesti sitoutuu työntekoon.²⁸² Tämän tunnusmerkin osalta on katsottu, ettei työsuorituksen tarvitse täyttää mitään erityistä tasoa esimerkiksi liittyen riipeyteen, hyväksyttävään työnjälkeen tai työn loppuun saattamiseen. Kysymys on siitä, että työsuhteen synty ylipäättään edellyttää työn tekemistä – tässä arvioinnissa laadulle tai määrälle ei aseteta raja-arvoja.²⁸³ Työnteko on mielletty korostetun inhimilliseksi käyttäytymiseksi.²⁸⁴ *Yrjö Hakulinen* on katsonut, että jotkut velvoitteet ovat niin henkilökohtaisia, ettei niitä voi antaa kolmannelle suoritettavaksi. Esimerkkeinä *Hakulinen* mainitsee tietyt työ- ja palvelusuoritukset.²⁸⁵ Työsopimusta ei voida solmia kahden yhteisön välillä. Mikäli kenellekään ei aseteta henkilökohtaista työvelvoitetta, vaan yhteisö vastaa tehtävien suorituksesta, kysymys ei ole työsuhteesta. Poikkeuksellisesti järjestely voidaan ohittaa, mikäli siihen on ryhdytty vain työlainsäädännön kiertämistarkoituksessa.²⁸⁶ Lisäksi on katsottu, että työnantajan direktio-oikeus ja direktion henkilökohtainen vaikutus voivat kohdistua vain luonnolliseen henkilöön.²⁸⁷ Vastaavasti työnantaja ei voi siirtää omaa työn johto- ja valvontaoikeuttaan toiselle taholle ilman työntekijältä saatua suostumusta.²⁸⁸

Ehkäpä yksinkertaisin selitystapa työsuhteen henkilökohtaiselle luonteelle löytyy työsuopimuslaista; TSL 1:1.1:ssä viitataan *työntekijään*. Normaalikielessä sanalla viitataan työtä tekevään ihmiseen eli luonnolliseen henkilöön. Säännöstä on luontevaa tulkita siten, ettei laki soveltuisi esimerkiksi osakeyhtiön tekemään ”työsopimukseen”. Tämä tulkinta saa tukea työsuopimuslain muotoilulta. Monet työsuopimuslain pykälät ovat luonteeltaan sellaisia, että niissä mainitun työntekijän on oltava luonnollinen henkilö.²⁸⁹

²⁸² Tiitinen – Kröger 2012, s. 12.

²⁸³ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 25.

²⁸⁴ Aurejärvi 1976, s. 101–102; Sarkko 1980, s. 23.

²⁸⁵ Hakulinen 1965, s. 52. Lisäesimerkkeinä Hakulinen mainitsee muun muassa taideteoksen valmistamisen sekä kaikki negatiiviset suoritukset.

²⁸⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 13.

²⁸⁷ Pekkanen 1966, s. 32.

²⁸⁸ Paanetoja 2019b, s. 33. Työnantajan ei kuitenkaan itse tarvitse osallistua työntekijälle osoitetun työn johtoon ja valvontaan, vaan työnantaja voi työsuopimuslain 1:9:n mukaisesti käyttää edustajaa direktio-oikeutensa toteuttamiseksi. Työnantajan organisaatiossa voi olla useita esimiestehtävissä toimivia henkilöitä, jotka käyttävät työnantajan valtaa ja toimivat työnantajan edustajina työntekijän suuntaan.

²⁸⁹ Kaisto – Kallio 2011, s. 29. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkeinä TSL 2:2 ja TSL 2:3.

Työnteko itsessään voi olla aktiivista tai passiivista – lain perusteluissa jälkimmäisestä on esimerkkinä mainittu taiteilijan mallina oleminen.²⁹⁰ Työksi kelpaa mikä hyvänsä taloudellista arvoa tuottava toimenpide.²⁹¹ Työntekijä ei voi ottaa itselleen sijaista, ellei järjestelystä ole nimenomaisesti sovittu työnantajan kanssa.²⁹² Työsopimuksen tunnusmerkistön täyttymistä ei kuitenkaan estä se, että työsopimuksen tehneelle henkilölle sallittaisiin avustajan käyttö.²⁹³ Työ voi olla luonteeltaan joko henkistä tai fyysistä. Työ ei kuitenkaan voi olla rikollista tai hyvän tavan vastaista.²⁹⁴ Työntekijä ei voi työsopimuksella pätevästi velvoitautua tämän kaltaiseen toimintaan eikä se voi olla työsopimuksen tarkoitus.²⁹⁵ Rikolliseen tai hyvän tavan vastaiseen toimintaan perustuvista työsopimuksista on kuitenkin pidettävä erillään tilanne, jossa työntekijä työsopimuksensa alaista työtä suorittaessaan syyllistyy rikokseen. Se ei poista työsopimuslain soveltuvuutta kyseiseen työsopimukseen, mutta työntekijän menettelyä voidaan arvioida työsopimuksen vastaisena.²⁹⁶

3.4 Työn tekeminen työnantajan lukuun

Työsopimuslain soveltuminen edellyttää, että työllä saavutettu taloudellinen hyöty koituu työnantajan hyväksi. Työtä on siis tehtävä työnantajan lukuun.²⁹⁷ Työntekijän ja työnantajan

²⁹⁰ Aurejärvi 1976, s. 102; Tiitinen – Kröger 2012, s. 12; Saarinen 2013, s. 341.

²⁹¹ Aurejärvi 1976, s. 101; Koskinen 2007, s. 6; Bruun – von Koskull 2012, s. 27.

²⁹² Paanetoja 2019b, s. 28. Vaatimus työnantajan hyväksynnälle avustajan käyttöön ilmenee TSL 1:8:sta. Samasta pykälästä ilmenee, että mikäli suostumus avustajan käyttöön on annettu, on myös avustaja työsuhteessa työnantajaan. Työsuhteen oikeudellinen luonne on korostetun henkilökohtainen.

²⁹³ Kaisto – Kallio 2011, s. 36. Tulkintavaikeuksia saattaa pikemminkin aiheutua tilanteesta, jossa kolmas osapuoli voi rajoituksetta tehdä sovitun työsuorituksen työntekijän puolesta. Lähtökohtaisesti TSL 1:1.1:n henkilökohtaisuusvaatimus ei täyty, mikäli työntekijä kolmannen tekemän suorituksen vuoksi vapautuu työvelvoitteestaan. Tällöin on pikemminkin kysymys yrittäjyydestä. Esitetty tulkinta ei kuitenkaan ole poikkeukseton ja käytännön tilanteissa joudutaan turvautumaan kokonaisharkintaan. Problematiikkaan ei pureuduta tässä alaviitteessä esitettyä tarkemmin sen vuoksi, että tutkielma keskittyy sponsorisopimukseen, joissa urheilijan markkina-arvoa hyödyntävä työnteko on korostetun henkilökohtaista. Aihepiiristä tarkemmin esimerkiksi Kaisto – Kallio 2011, s. 35–39.

²⁹⁴ Spolander 2009, s. 16; Paanetoja 2019b, s. 27. Ks. rajanvedosta esimerkiksi Kinnunen 1999.

²⁹⁵ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 25. Tämä tulkinta vastaa siviilioikeuden yleistä puuttumattomuusperiaatetta. Sen mukaan sopimuksen osapuoli ei voi vedota rikollista tai hyvän tavan vastaista toimintaa koskevaan sopimukseen eikä tällaiselle sopimukselle anneta oikeusjärjestelmässämme oikeussuojaa. Ks. tarkemmin Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 25 sekä puuttumattomuusperiaatteen osalta Hemmo 2007, s. 437–447.

²⁹⁶ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 25. Työntekijän syyllistyminen rikokseen työsuhteen aikana ei vaikuta työsuhteen olemassaoloon tai työsopimuksen pätevytyteen. Esimerkkinä voidaan käyttää jälleen jääkiekon piirissä tapahtunutta tapausta, jossa Jokerien hyökkääjä Semir Ben-Amor tuomittiin ottelun aikana tapahtuneesta HIFK:n Ville Peltosen pahoinpitelystä. Ben-Amor sai sakkorangaistuksen, mutta hänen työsuhteensa olemassaoloon tällä ei ollut vaikutusta. Ks. tarkemmin ”Ben-Amor sai 3 500 euron sakot Peltosen pahoinpitelystä” HS 31.12.2012.

²⁹⁷ Bruun – von Koskull 2012, s. 27; Saarinen 2013, s. 342.

varallisuuspiirien on oltava toisistaan erillisiä.²⁹⁸ Hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi mainitaan esimerkkinä, että mikäli: ”avoimen yhtiön tai kuolinpesän osakkaat tekevät työtä olennaisesti myös omaan lukuunsa, kysymys ei ole työsopimuslaissa tarkoitettusta työnteosta.”²⁹⁹ Merkittävä taloudellinen hyötyminen osakkuuden tai omistuksen kautta voi siis merkitä sitä, ettei työtä tehdä työsopimuslaissa tarkoitettulla tavalla työnantajan lukuun.³⁰⁰ Työntekijä toki itsekin hyötyy työnteostaan saamansa vastikkeen muodossa. Lisäksi työntekijälle kertyy eläkettä ja hän saa työkokemusta. Kaikki tämä on kuitenkin välillistä hyötyä suoran hyödyn työsuorituksesta mennessä työnantajalle.³⁰¹

Työneuvosto on katsonut ratkaisussaan 1383–02, että 12,5 prosentin osakkuuksilla ja yhtäläisillä äänioikeuksilla työskennelleet henkilöt tekivät työtä omaan lukuunsa. Työneuvosto kiinnitti huomiota osakkaiden keskenään tasavertaiseen asemaan sekä siihen, että toimintaa harjoitettiin yhtiösopimuksen mukaan yrittäjäjärjillä. Vastakkaiseen päätelmään päätyi korkein oikeus ratkaisussaan KKO 1991:60, jossa yhtiön perustajaosakas omisti 10 prosenttia yhtiön osakkeista ja toimi yhtiön hallituksen jäsenenä. Hänen katsottiin silti tekevän työsopimuslain alaista työtä.³⁰² *Janne Kaisto ja Ilari Kallio* ovat arvioineet jälkimmäistä tapausta niin, että korkein oikeus antoi painoarvoa nimenomaan osakkaan roolille yhtiön hallituksessa.³⁰³

Osakkeiden suhteellisesta omistusosuudesta ei suoraan voi tehdä päätelmiä siitä, tekeekö osakkeenomistaja työtä omaan lukuunsa vai onko hänen omistamansa yhtiö työnantaja-asemassa. Ratkaisevaa on osakkeilla saavutettava todellinen vaikutusmahdollisuus yhtiön asioihin tai sen puuttuminen ja osakkuusaseman mahdollisesti tuoma taloudellinen hyöty esimerkiksi osinkojen muodossa. Vakuutusosikeus on katsonut ratkaisussaan VakO 7.5.2019/4473:2017, että pieniyhtiön osakkeista 49% omistanut henkilö oli prosentuaalisesti huomattavasta osakeomistuksestaan huolimatta silti työsuhteessa yhtiöön. Ratkaisevaa työntekijäaseman kannalta olivat todellisen määräysvallan puuttuminen sekä työnteon laatuun ja työsuhteen päättämiseen liittyvät seikat. Vähemmistöosakas ei ollut saanut yhtiöltä tasoltaan

²⁹⁸ Paanetoja 2019b, s. 27.

²⁹⁹ HE 157/2000 vp, s. 56.

³⁰⁰ Kaisto – Kallio 2011, s. 39–40.

³⁰¹ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 33.

³⁰² Kaisto – Kallio 2011 s. 4.

³⁰³ Kaisto – Kallio 2011, s. 41.

tavanomaisen palkkansa lisäksi muuta korvausta, eli osakeomistuksesta ei juuri ollut ollut hänelle rahallista hyötyä.

Joukkueurheilussa asetelma on selvä: pelaajasopimuksella työskentelevän urheilijan suoritus on osa urheiluseuran yleisölle tarjoamaa tuotetta, jonka tuotot on tarkoitettu urheiluseuran hyväksi. Esimerkiksi pääsylipputulot ja urheiluseuran mainostajien maksamat mainostulot ovat työnantajan eivätkä työntekijän tuloa.³⁰⁴ Yksilöurheilija puolestaan saa tulonsa eri lähteistä, kuten esimerkiksi kilpailujen järjestäjiltä, sponsoreilta sekä mahdollisesti valmennustukea myöntäviltä tahoilta.³⁰⁵ *Rauste* on kuvannut yksilöurheilijaa kuin muusikkona, joka tekee "keikkoja" erilaisiin kilpailutapahtumiin.³⁰⁶

3.5 Työn vastikkeellisuus

Työsopimuslaki edellyttää työsuhteelta, että työntekijä saa tehdystä työstä palkkaa tai muuta vastiketta.³⁰⁷ Vastikkeesta ei kuitenkaan tarvitse nimenomaisesti sopia, vaan työsuopimuslain 1 §:n sisältyy vastikeolettama.³⁰⁸ Vastikeolettamalla tarkoitetaan sitä, että oletusarvoisesti työntekijä työskentelee työnantajan maksamaa vastiketta vastaan. Riitatilanteessa työntekijän tarkoituksesta työskennellä vastikkeetta vaaditaan asianmukainen selvitys.³⁰⁹ Vaikka työn vastikkeellisuus on työsuhteen tunnusmerkki, vastikeolettamasta johtuen vastiketta koskeva sopimusehto ei ole pakollinen tunnusmerkin täyttymiseksi. Tunnusmerkki sen sijaan täyttyy, kun työtä tehdään ansiotarkoituksessa.³¹⁰ Mikäli vastikkeen maksamisesta ei ole sovittu, määräytyy sen suuruus työehtosopimuksen mukaan. Jos sovellettavaa työehtosopimusta ei

³⁰⁴ Rauste 1997, s. 108.

³⁰⁵ Rauste 1997, s. 165.

³⁰⁶ Rauste 1997, s. 168. Samansuuntaisesti myös Halila – Hemmo 2008, s. 290. Niin sanotusta keikkataloudesta ilmiönä modernissa työoikeudellisessa diskurssissa ks. jakso [4.1.3](#).

³⁰⁷ Saarinen 2013, s. 342.

³⁰⁸ Tiitinen – Kröger, s. 16–17.

³⁰⁹ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 25–26. Poikkeuksena pääsääntöön vastikkeellisuusolettama ei päde tarkasteltaessa perheenjäsenten välistä työntekoa. Palkasta on perheenjäsenten välillä tehtävässä työssä nimenomaisesti sovittava. Ks. Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 27 sekä Kairinen 2009, s. 68.

³¹⁰ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 16.

alalla ole, on maksettava tavanomaista ja kohtuullista palkkaa.³¹¹ Vastikkeena pidetään sellaista korvausta, jolla on saajalleen taloudellista arvoa.³¹² Vastikkeeksi kelpaavat vaikkapa raha, luontoissuoritus tai yhdistelmä näitä kahta.³¹³ Näin ollen rahan ohella vastikkeeksi kelpaavat esimerkiksi tavara tai asunto.³¹⁴ Vastavuoroisen työn tekemisen on myös katsottu täyttävän vastiketunnusmerkin. Joissain tilanteissa mahdollisuus opin saantiinkin on hyväksytty riittäväksi, tunnusmerkin täyttäväksi vastikkeeksi.³¹⁵ Työntekijästatuksen saavuttamisen kannalta ei yleensä ole merkityksellistä, maksaako työnantaja palkan kokonaisuudessaan. Palkka voi koostua esimerkiksi osittain työnantajan maksamasta palkasta ja osittain yhteiskunnan maksamista tuista.³¹⁶ Työsopimuslakia ei kuitenkaan sovelleta, mikäli työnteon olosuhteista käy ilmi, että sitä on tarkoitettu tehtävän ilman korvausta. Ilmaistyöstä olisi selvyyden vuoksi syytä sopia kirjallisesti.³¹⁷

Vakuutusosoikeus on ratkaisussaan VakO 90:87 katsonut, että kysymyksessä oli työsuhde, kun työn suorittaja oli vakiintuneen tavan mukaisesti saanut työn teettäjältä korvauksena neljä purkkia hunajaa. Vastikkeelle ei ole säädännäistä vähimmäisarvoa, vaan sen riittävyys arvioidaan suhteessa työn laatuun ja määrään.³¹⁸ Tunnusmerkin täyttymiseksi vastike ei kuitenkaan voi olla työsuorituksen arvoon verrattuna mitätön.³¹⁹ Aiemmin sivuttu ansiotarkoituksen kriteeri ei tarkoita sitä, että tarkasteltavan työsuorituksen tulee aina tarjota

³¹¹ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 36. Tavanomaiseen ja kohtuulliseen palkan vaatimus osapuolten välisen vastiketta koskevan sopimuksen sekä työehtosopimuksen puuttuessa on kirjattu TSL 2:10:een. Suomalaisessa joukkueurheilussa ei ole tehty työehtosopimuksia toisin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa joukkueurheilun työehtosopimuksilla on pitkät perinteet. Suomen työoikeudessa ei ole mitään estettä urheilijoita koskevien työehtosopimusten solmimiseen. Toistaiseksi Suomessa ei kuitenkaan urheilun piirissä ole edes työmarkkinaosapuolia, joiden säännöt mahdollistaisivat työehtosopimusten teon. Esimerkiksi Jääkiekon SM-liigan osalta Jääkiekon SM-liiga Oy ja Suomen Jääkiekkoilijat ry ovat solmineet vain yleissopimus-nimikkeellä tunnetun sopimuksen, joka ei ole työehtosopimus. Yleissopimukseen on kuitenkin kirjattu työehtosopimusta kohti siirtymiseen viittaavia tavoitteita. Ks. Halila – Norros 2017, s. 191–192 sekä Jääkiekon SM-liiga Oy:n ja Suomen Jääkiekkoilijat ry:n välinen yleissopimus 2018–2020 (erityisesti kohta 9).

³¹² Bruun – Von Koskull 2012, s. 27; Tiitinen – Kröger 2012, s. 16–17.

³¹³ Paanetoja 2019b, s. 27.

³¹⁴ Tiitinen – Kröger 2012, s. 16–17.

³¹⁵ Paanetoja 2019b, s. 28.

³¹⁶ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 35.

³¹⁷ Paanetoja 2019b, s. 27. Paanetojan mukaan korvauksen määrä ei ole hedelmällinen lähtökohta vastiketunnusmerkin täyttymisen tarkasteluun. Hänen mukaansa liian pieni palkkio herättää ennemminkin epäilyn kohtuuttomasta sopimusehdosta ja työläinsäädännön vastaisesta toiminnasta. Ks. tarkemmin Paanetoja 2019a, s. 8–9.

³¹⁸ Tiitinen – Kröger 2012, s. 16.

³¹⁹ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 19.

työntekijälle koko elanto. Työntekijä voi hyvin kerryttää ansioita useasta eri työsopimussuhteesta samanaikaisesti. Osa ansioista voi jopa olla peräisin täysin muusta ansiolähteestä.³²⁰ Korkein oikeus on arvioinut tuomiossaan KKO 1997:38 vastikkeen määrää työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisen kannalta. Jääkiekon I divisioonassa pelannut pelaaja A sai pelaamisesta rahapalkkiota niin paljon, että vastike oli katsottavissa palkaksi tehdystä työstä eikä harrastustoimintaa tukevaksi avustukseksi. Täten A oli työsuhteessa työnantajana toimineeseen yhdistykseen. Jos vastikkeena on työn arvoon nähden vain nimellinen korvaus, voi tämä indikoida sitä, että sopimuksen osapuolet ovat työsopimuksen sijaan pyrkineet solmimaan esimerkiksi talkootyöhön rinnastettavaa työtä koskevan sopimuksen.³²¹ Osapuolten tarkoitusperiä ei tietenkään ole mahdollista tulkita niin, että työnantaja vain maksamalla käypää korvausta pienempää palkkaa voisi välttyä työsuhteisen työn mukanaan tuomilta työnantajavastuulta.³²²

Urheilussa korvauksia saatetaan maksaa urheilijoille myös esimerkiksi nimityksillä stipendi, avustus tai kulukorvaus.³²³ On kuitenkin merkitykseltä, mikä nimitys vastikkeelle annetaan, mikäli sen maksaminen tosiasiallisesti on korvausta tehdystä työstä. Lain kiertämistarkoituksessa annettu nimike ei ole merkityksellinen.³²⁴ Analogisesti voidaan todeta, ettei sponsorisopimuksen perusteella maksettavan korvauksen nimeäminen esimerkiksi korvaukseksi immateriaalioikeuksien käytöstä muuta sen todellista luonnetta, mikäli työsuhteen muut tunnusmerkit täyttyvät.

Vastikkeen määräytymisperuste on sen oikeudellisen luonteen arvioinnissa vastikkeellisuustunnuksen osalta lähes merkitystä vailla.³²⁵ Työntekijän palkkio voi olla esimerkiksi täysin riippuvainen työsuorituksen onnistuneesta loppuunsaattamisesta tai provisiosta.³²⁶ Seuraavaksi käsiteltävän direktiotunnuksen kannalta vastikkeen

³²⁰ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 26. Ks. myös jakso [3.1.1](#).

³²¹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 16.

³²² Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 35.

³²³ Rauste 1997, s. 108.

³²⁴ HE 157/2000, s.59.

³²⁵ Rauste 1997, s. 109.

³²⁶ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 35. Sponsorisopimusten kontekstissa urheilijan menestykseen perustuva vastikkeen maksaminen on osa sponsorin riskienhallintaa: mikäli menestystä ei tule, voidaan vastiketta maksaa vähemmän. Menestyksestä palkitseminen tietysti myös kannustaa urheilijaa osaltaan parempiin urheilusuorituksiin. Ks. Maclean – Moorhouse 2008, s. 1260.

määräytymisperusteella puolestaan voi olla merkitystä. Joukkueurheilijoille joukkueen menestyksen perusteella maksettavat palkkiot voivat täyttää työsuhteen vastikkeellisuustunnusmerkin.³²⁷ Jälleen voidaan analogisesti todeta, ettei sponsorisopimuksen katsomista työsopimukseksi vastikkeellisuustunnusmerkin osalta estäisi se, että vastike maksettaisiin esimerkiksi palkintopallisijoitusten, jossa sponsori saa tuotemerkkinsä näkyviin, perusteella. Tätä tulkintaa tukee hallituksen esityksen kirjaus, jonka mukaan vastike voi olla myös pelkkä mahdollisuus ansaintaan (HE:ssä asiakkailta palvelurahoja).³²⁸ Kilpailutoimintaan osallistumalla urheilijalla on mahdollisuus täyttää sponsorin asettamat tulostavoitteet.

3.6 Työn tekeminen työnantajan johdon ja valvonnan alaisena

Työntekoa koskeva sopimus muodostaa työsopimuslaissa tarkoitetun työsuhteen vain, mikäli työntekijä sitoutuu tekemään sovittua työtä työnantajan johdon ja valvonnan alla.³²⁹ Direktiotunnusmerkki on sekä oikeuskäytännössä että oikeuskirjallisuudessa muodostunut työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisen kannalta tärkeimmäksi kriteeriksi ja usein koko työsuhteen olemassaolo kulminoituu tämän tunnusmerkin täyttymiseen tai täyttymättä jäämiseen.³³⁰ Käytännön tilanteissa tarkastellaan yleensä direktio-oikeuden vahvuuden astetta.³³¹ Direktioon liittyvät kysymykset eivät ole ongelmattomia, vaan muodostuvat usein vaikeimmiksi ja tulkinnanvaraisimmiksi työsuhteen tunnistamiskriteereiksi.³³² Työsopimuslaissa direktiotunnusmerkkiä ei ole tarkemmin määritelty. Hallituksen esityksen mukaan arvio siitä, tekeekö henkilö työtä työnantajan johdossa ja valvonnassa, tulisi tehdä tosiasiallisten työskentelyolosuhteiden perusteella. Arvioinnissa olisi otettava huomioon myös osapuolten työsopimuksessa sopimat työn tekemisen ja teettämisen ehdot.³³³

Direktio-oikeus koostuu oikeudesta johtaa ja valvoa työntekijöiden työntekoa. Työnantajan työnjohto-oikeus sisältää työnantajan oikeuden sekä ennen työn aloittamista että sen aikana

³²⁷ Rauste 1997, s. 109.

³²⁸ HE 157/2000, s. 7. Huomionarvoista on myös, ettei hallituksen esityksessä käytetyssä esimerkissä vastike tule edes työnantajalta itseltään, vaan tämän asiakkailta.

³²⁹ Kaisto – Kallio 2011, s. 42.

³³⁰ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 18; Bruun – von Koskull 2012, s. 28; Tiitinen – Kröger 2012, s. 18; Saarinen 2013, s. 343.

³³¹ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 19.

³³² Koskinen 2007, s. 7; Bruun – von Koskull 2012, s. 30.

³³³ HE 157/2000 vp, s. 56.

määrätä miten, missä ja milloin työ on tehtävä. Työn valvontaoikeudella taas viitataan työnantajan oikeuteen seurata työnjohto-oikeuden nojalla antamiensa ohjeiden ja määräysten noudattamista sekä työnteon lopputuloksen laatua.³³⁴ Direktio-oikeus on mahdollista hahmottaa tunnusmerkkifunktionsa lisäksi työnantajan oikeutena, joka luo pohjan sille, että työntekijän on noudatettava työnantajan antamia määräyksiä. Kun direktiotunnusmerkin täyttymistä jälkikäteen punnitaan, kiinnitetään tyypillisesti huomiota muun muassa sopimussuhteen aikaiseen tosiasialliseen johtoon ja valvontaan tai sen puutteeseen, työn ohjeistuksen ja seurannan tarkkuuteen sekä siihen, onko työn tulosta tarkastettu.³³⁵ Samalla on kuitenkin muistettava, että pelkkä oikeus ja mahdollisuus valvontaan riittävät eikä työnantajan faktisesti tarvitse valvoa työntekijöitään.³³⁶ Keskeistä on, että osapuolten asema on sellainen, että työnantaja voi niin halutessaan ryhtyä toteuttamaan työn johto- ja valvontatoimia.³³⁷ Työntekijän asema suhteessa työnantajaan on epäitsenäinen ja alisteinen. Oikeuskirjallisuudessa puhutaan subordinaatiosuhteesta: työtä koskevissa asioissa viimeinen päätäntävalta on työnantajalla. Subordinaation aste taas riippuu monista eri seikoista, kuten esimerkiksi työtehtävien laadusta sekä yrityskulttuurista.³³⁸ Direktio-oikeus ei kuitenkaan voine puuttua täysin, vaan sopimuksen tulkitseminen työsopimukseksi on yleensä edellyttänyt työnantajan oikeutta direktioon.³³⁹ Esimerkiksi *Bruun* on katsonut, että direktio-oikeudella on tietty ”minimipiste”, jonka alle mentäessä kysymys ei enää ole työsuhteesta. Näin ollen työnantaja ei voisi täysin luopua direktio-oikeudestaan.³⁴⁰

Joukkueurheilussa subordinaatio työnantajan määräysvaltaan on välttämätöntä, sillä joukkueen urheilusuoritus muodostuu useampien urheilijoiden henkilökohtaisten suoritusten summasta. Urheiluvalmentajat antavatkin pelaajilleen hyvin yksityiskohtaisia määräyksiä ja ohjeita

³³⁴ Kaisto – Kallio 2011, s. 44–45; Paanetoja 2019b, s. 28.

³³⁵ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 39.

³³⁶ Bruun – von Koskull 2012, s. 28; Saarinen 2013, s. 343. Työneuvosto on lausuntokäytännössään todennut muun muassa tapauksessa TN 1293-93, että pelkkä oikeus puuttua työskentelyyn ja tietoisuus työn kulusta on riittävää. Freelance-kääntäjiä koskevassa lausunnossa TN 1420-06 työneuvosto toteaa, että vaikkei työntekijän työaikaa ole määrätty, riittää etukäteinen ohjaus ja jälkikäteinen valvonta direktiotunnusmerkin täyttymiseen.

³³⁷ Paanetoja 2019b, s. 28. Työnantajan direktio-oikeus linkittyy tietyllä tavalla myös työsopimuksen henkilökohtaisuuteen. Työnantaja ei nimittäin voi siirtää itselleen kuuluvaa direktio-oikeutta kolmannelle ilman työntekijän suostumusta. Työnantajalla on kuitenkin työsopimuslain mukaan oikeus käyttää direktio-oikeutta edustajan välityksellä (työnantajan sijainen). Ks. Paanetoja 2019b, s. 33.

³³⁸ Kaisto – Kallio 2011, s. 45; Tiitinen – Kröger 2012, s. 18. Lienee turvallista todeta, että esimerkiksi tehdastyössä työntekijät ovat vahvemmin työnantajan johdon ja valvonnan alaisia kuin asiantuntijatyössä.

³³⁹ Kaisto – Kallio 2011, s. 47.

³⁴⁰ Bruun 1975, s. 75.

harjoitus- ja pelitilanteissa.³⁴¹ Korkein oikeus on katsonut ratkaisussaan KKO 1993:42, että ammattilaiskoripalloilija oli työsuhteessa urheiluseuraan, sillä sopimuksen mukaan pelaajan oli osallistuttava kaikkiin seuran määräämiin harjoituksiin, sponsorin kanssa järjestettäviin kokouksiin sekä seuran harkinnan mukaan avustettava nuorten valmennusohjelmien kehitystyössä. Pelaajalla ei itse ollut oikeutta määritellä suoritustaan vaan hän toimi urheiluseuran direktio-oikeuden piirissä. Lisäksi pelaamisesta oli sovittu rahavastike.

Urheilun piirissä työnantajan direktio-oikeus saattaa ylittää urheilijan vapaa-ajan toimintavapauteen saakka.³⁴² Monesti puhutaan paljon laajemmasta määräysvallasta, kuin mikä urheilun ulkopuolisessa työelämässä tulisi kyseeseen.³⁴³ Urheiluseura saattaa esimerkiksi kieltää urheilijaa harrastamasta muita urheilulajeja ilman seuralta saatua suostumusta.³⁴⁴ Samaten urheilijalta saatetaan edellyttää urheilullista elämäntapaa³⁴⁵ myös vapaa-aikana.³⁴⁶ Esimerkiksi tapauksessa KKO 1995:145 jääkiekonpelaajaa oli pelaajasopimuksen ehdoin kielletty osallistumasta muihin kuin oman joukkueensa tai Suomen Jääkiekkoliiton alaisiin otteluihin. Myös mahdollisuutta harrastaa muuta urheilua kuin jääkiekkoa oli rajattu. Vahva direktio sekä muut seikat puolsivat jääkiekkoilijan työsuhteisuutta.³⁴⁷ Harrastustoimintaan liittyvä direktio on luonteeltaan heikompaa kuin viitatussa tapauksessa. Direktion motiivina harrastustoiminnassa on ennemminkin aatteellisen päämäärän yhteinen tavoittelu kuin taloudellinen tuloksellisuus.³⁴⁸ Harrastustoimintaan osallistuvan tulisi voida lopettaa harrastaminen ilman lopettamisesta koituvia velvoiteoikeudellisia seuraamuksia.³⁴⁹

³⁴¹ Huttunen 1993, s. 86; Woxholth 1993, s. 457; Rauste 1997, s. 110; Spolander 2009, s. 20.

³⁴² Rauste 1997, s. 110-111. Yksityiselämään ei urheilijoidenkaan kohdalla voi kajota rajattomasti. Esimerkiksi urheilijan sananvapautta koskeviin rajoituksia on tulkittava suppeasti. Ks. Halila – Hemmo 2008, s. 283.

³⁴³ Rauste 1997, s. 111.

³⁴⁴ Halila – Hemmo 2008, s. 283.

³⁴⁵ Ks. esimerkiksi ”Roman Eremenko sai kahden vuoden kilpailukiellon kokaiinin käytöstä” HS 18.11.2016. Urheilijoiden käyttäessä huumausaineita lienee harvoin kyse siitä, että niitä käytettäisiin suoritusta parantavien doping-aineiden tavoin, vaan kyse on oletettavasti vapaa-ajalla tapahtuneesta käytöstä, joka jättää jäljen näkyen kilpailutilanteessa tai harjoitusten yhteydessä otetussa doping-näytteessä. Huumausaineiden käyttö ei rikollisena ja terveydelle haitallisena toimintana sovi urheilulliseen elämäntapaan ja siihen sanomaan, mitä urheilu pyrkii ympäröivälle yhteiskunnalle viestimään.

³⁴⁶ Rauste 1997, s. 111. Urheilun työnantajat perustelevat rajoituksia ensinnäkin sillä, että terveydellisillä seikoilla on korostunut merkitys urheilijan työsuorituksen kannalta. Toiseksi urheilijan nähdään toimivan myös esimerkkinä nuorille liikunnaharrastajille. Ks. Huttunen 1993, s. 76 sekä Anttila 2004, s. 156.

³⁴⁷ Korkein oikeus toteaa ratkaisussaan, että kaikki työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät eikä merkitystä ole sillä, että osapuolet keskinäisessä sopimuksessaan kieltävät työsuhteen olemassaolon.

³⁴⁸ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 31.

³⁴⁹ Spolander 2009, s. 15–16; Tiitinen – Kröger 2012, s. 42.

Direktio-oikeuden olemassaoloa arvioidaan työntekijän itsenäisyyden ja epäitsenäisyyden astetta indikoivien oikeustositseikkojen avulla. Osa näistä oikeustositseikoista liittyy työnteköolosuhteisiin sekä tapaan, jolla työnteko on käytännössä järjestetty ja osa taas on sellaisia, joista työntekijä ja työnantaja voivat työsopimuksella sopia.³⁵⁰ *Tiitinen ja Tarja Kröger* ovat listanneet työntekijän asemaan vaikuttavia, työsopimuksella sovittavia ehtoja seuraavasti:

- ”työkohteen määrittely
- työn suoritustapa
- työn tekemisen aika ja paikka (oma toimipiste vai työnantajan tilat)
- työn suorittajan asema työn teettäjän organisaatiossa
- työn suorittajalle asetetut henkilökohtaiset tavoitteet
- työn suorittajalle maksetun korvauksen rakenne
- osapuolten oikeudet, kuten esimerkiksi oikeudet muiden toimeksiantojen ja tehtävien suorittamiseen
- osapuolten velvollisuudet, kuten esimerkiksi velvollisuus omien työvälineiden ja tarveaineiden käyttöön ja työntekijän raportointivelvollisuus työn edistymisestä.”³⁵¹

Työntekijä ja työnantaja voivat tietyissä rajoissa indikoida sopimusehdoin, onko työ tarkoitettu tehtäväksi työnantajan johdon ja valvonnan alaisena työntekijänä vaiko itsenäisessä asemassa yrittäjänä.³⁵² Osapuolten omille käsityksille oikeussuhteen luonteesta annetaan jonkin verran, muttei ratkaisevaa merkitystä.³⁵³ Työnantajan johto- ja valvontaoikeus muodostuu useista eri tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa keskenään myös eri suuntiin. Rajatapauksissa on otettava huomioon jokaisen tapauksen omat erityispiirteet ja punnittava eri tekijöiden painoarvoa.³⁵⁴ Direktiotunnusmerkin osalta tulkintavaikeudet liittyvät usein juuri rajanvetoon työntekijä- ja yrittäjäaseman välillä.³⁵⁵

³⁵⁰ Tiitinen – Kröger 2012, s. 19.

³⁵¹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 19-20.

³⁵² Tiitinen – Kröger 2012, s. 20.

³⁵³ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 41.

³⁵⁴ Tiitinen – Kröger 2012, s. 20.

³⁵⁵ Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 38.

4 TYÖNTEKIJÄ VAI YRITTÄJÄ?

4.1 Työntekijän ja yrittäjän välinen rajanveto Suomen oikeudessa

4.1.1 Tarkastelun perusteista

Työlainsäädäntö soveltuu vain työsuhteisiin. Työtä on mahdollista tehdä monissa muunlaisissakin oikeussuhteissa, joihin työlainsäädäntö ei sovellu. Yksityishenkilön tai yrityksen on mahdollista tilata työsuoritus työn suorittavalta taholta ilman, että tilaaja solmii työn suorittajan kanssa työsuhteen.³⁵⁶ Työsuhteen ulkopuoliseksi työksi luokitellaan sekä yrittäjämutoisesti tehty työ että kaikki muu työ, jossa työsuhteen tunnusmerkistö ei täyty. Työsopimuslain soveltamisalan ulkopuolisille työtä koskeville oikeussuhteille ei ole mitään vakiintunutta nimitystä.³⁵⁷ Rajan vetäminen työsuhteen ja muun oikeussuhteen välillä saattaa tapausittain osoittautua haastavaksi, mutta oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on syntynyt apuvälineitä, joiden avulla erottelua on mahdollista tehdä.

Työnteon oikeudellisen muodon ratkaisemisella on merkittäviä oikeusvaikutuksia työn suorittajaan ja työn teettäjään. Työntekijää suojaavat sekä työlainsäädännön pakottavat että sopimuksenvaraiset säädökset. Yrittäjän oikeusasema puolestaan on jätetty sisällöltään lähes täysin osapuolten välisen sopimuksen varaan.³⁵⁸ Työn suorittajan on hyvä olla tietoinen työntekijäaseman tuomista oikeuksista ja työn teettäjän taas sen tuomista velvoitteista.³⁵⁹ Koska työtä koskevan sopimuksen osapuolet eivät voi mahdollisesti yhtenevästä tarkoituksestaan huolimatta lopullisesti päättää oikeussuhteen luonteesta, on ennen työtä koskevan sopimuksen laatimista suotavaa perehtyä voimassa olevan oikeuden sisältöön. Näin osapuolet minimoivat riskin siitä, että viranomaiset tulkitsevatkin toimeksiantosuhteen työsuhteeksi tai toisin päin.³⁶⁰

³⁵⁶ Bruun – von Koskull 2012, s. 30.

³⁵⁷ Paanetoja 2019a, s. 5.

³⁵⁸ Koskinen 2016, s. 15.

³⁵⁹ Moilanen 2013, s. 95. Työntekijää suojaavat säännökset velvoittavat nimenomaisesti työnantajaa. Ks. Paanetoja 2019a, s. 4. Kaikki osapuolet välttyvät yllätyksiltä, mikäli työn suorittajan oikeusasema järjestetään työlainsäädännön ja sen tulkintakäytännön mukaisesti. Lain noudattaminen ja yhteinen käsitys siitä, missä muodossa työtä teetetään, lisää oikeusvarmuutta. Ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, s. 22.

³⁶⁰ Kairinen 2009, s. 72; Bruun – von Koskull 2012, s. 29; Moilanen 2013, s. 95. Tosiasiallisesti työsuhteessa tapahtuvan työnteon kategorisointi yrittäjämudossa tehdyksi työksi on Virtasen mukaan molemmille osapuolille huomattavan haitallista. Sopimuksen osapuolet joutuvat käyttämään aikaansa oikeussuhdetta koskevaan riitaan ja työnantaja voi joutua jälkikäteen maksamaan työsuhteen perusteella maksettaviksi tulevia suorituksia, vaikka parttien välinen sopimus olisikin otsikoitu toimeksiantosopimukseksi. Ks. Virtanen 2001, s. 25–26.

Martti Virtasen mukaan työntekijän suojelun periaatteesta johtuu, että työsuoritus tapahtuu aina oletetusti työsuhteessa, mikäli asiassa ei ilmene muihin työnteon muotoihin viittavia seikkoja.³⁶¹

Ajan kuluminen saattaa vaikuttaa tulkintaan siitä, missä muodossa toimintaa työoikeudellisesti harjoitetaan. Sopijapuolten toiminta sopimuksen keston aikana voi siis muuttaa sopimussuhteen oikeudellista luonnetta. Esimerkiksi sopijapuolten puhtaasti toimeksiantosopimukseksi tarkoittama sopimus saattaa myöhemmin muuttua työsopimuslaisia tarkoitetuksi työsopimukseksi. Muutoksen voivat aiheuttaa sopimuksen osapuolten tosialliset toimet sopimussuhteen aikana. Sopimussuhteen oikeudellista luonnetta muuttavina tosiasiallisina toimina voivat tulla arvioitaviksi esimerkiksi alkuperäistä sopimusta täydentävät sopimukset tai vallitsevien sopimusehtojen tulkintaratkaisut, joiden tarkoitus on viestiä osapuolten käsitystä sopimuksen käytännön merkityksestä.³⁶²

Edellisessä pääluvussa käsiteltiin työntekijäasemaa ja sen määräytymistä. Tässä pääluvussa käydään ensin lyhyesti läpi yrittäjätyön eri muotoja ja yrittäjätyölle asetettavia ”tunnusmerkkejä”. Sen jälkeen siirrytään tarkastelemaan työoikeudessa tapahtuvaa rajanvetoa työsuhteisen työn ja yrittäjätyön välille kiinnittäen erityistä huomiota vaikeissa soveltamistapauksissa ratkaisevassa roolissa olevaan kokonaisarviointiin. Tutkielman viimeisessä pääluvussa niputetaan havaintoja yhteen peilaamalla sponsoroidun urheilijan oikeusasemaa sekä työsuhteen että yrittäjyyden tunnusmerkkeihin. Työoikeudellista normistoa soveltavat tahot eivät vielä ole antaneet ratkaisua, jossa otettaisiin kantaa työsopimuslain soveltumiseen sponsoroitavan urheilijan ja sponsoroivan yrityksen väliseen oikeussuhteen. Tästä syystä kysymystä työsopimuslain mahdollisesta soveltamisesta sponsorisuhteisiin on lähestyttävä yleisellä tasolla sekä hyödyntäen ratkaisuja, joista on tunnistettavissa työnteon piirteitä, jotka ovat läsnä myös sponsorisuhteissa.

³⁶¹ Virtanen 2001, s. 24.

³⁶² Tiitinen – Kröger 2012, s. 26. Ks. esimerkiksi TN 1411-06, jossa palveluita kilpailutettiin hankintalain mukaisesti. Työsuhteinen työ kuului kategorisesti hankintalain soveltamisalan ulkopuolelle. Vaikka oikeussuhde sai alkusysäyksensä tarjouskilpailun yhteydessä, se muodosti silti myöhemmin työsuhteen. Samansuuntaisesti KKO 2008:99, jossa urakkasopimus viittasi työn suorittamiseen itsenäisenä ammatinharjoittajana. Työnteon tosiasiallisten olosuhteiden vuoksi kyseessä oli kuitenkin työsuhde.

4.1.2 Yrittäjyyden eri muodot

Yrittäjä voidaan määritellä henkilöksi, joka olematta työ- tai virkasuhteessa (taikka muunlaisessa julkisoikeudellisessa toimituksessa) tekee ansiotyötä.³⁶³ Yrittäjämutoisesti työtä voi tehdä ensinnäkin henkilöyrittäjänä.³⁶⁴ Henkilöyrittäjä on luonnollinen henkilö, joka harjoittaa yritystoimintaa ilman erillistä, yrittämistä varten luotua oikeudellista organisaatiota. Henkilöyrittäjiä kutsutaan hieman alasta ja yritystoiminnan ominaispiirteistä riippuen esimerkiksi yksityisiksi elinkeinonharjoittajiksi, itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi, itsensätyöllistäjiksi, freelancereiksi tai liikkeenharjoittajiksi. Yleiskielessä henkilöyrittäjän harjoittamaan yritystoimintaan saatetaan viitata toiminimiyrittämisenä, yhden miehen yhtiönä tai pelkästään toiminimenä.³⁶⁵ Verohallinnon termistössä esiintyvät lisäksi myös ilmaukset liikkeenharjoittaja ja ammatinharjoittaja, kun tarkoitetaan yksityistä elinkeinonharjoittajaa.³⁶⁶ Tässä tutkielmassa käytetään rinnakkain termejä itsenäinen ammatinharjoittaja ja yrittäjä kuvaamaan tilanteita, joissa urheilija tekee sponsorisopimuksessa sovittuja työsuoritteita sponsoroivalle yritykselle. Itsenäisellä ammatinharjoittamisella viitataan henkilön tekemään ansiotyöhön, jota tehdään ei-alisteisessa asemassa toimeksiantajalle tai työn teettäjälle.³⁶⁷

Vaihtoehto henkilöyrittäjyydelle on luoda yrittämistä varten oikeushenkilö. Yritystoimintaa voidaan harjoittaa myös sitä varten luotujen juridisten organisaatioiden, kuten yhtiöiden, säätiöiden, osuuskuntien ja yhdistysten puitteissa.³⁶⁸ Oikeushenkilöiden kautta työskentelevistä yrittäjistä voidaan käyttää kattotermiä yhtiöyrittäjät. Yhtiön osakkaan työskennellessä yhtiönsä hyväksi ja lukuun puhutaan osakastyöstä. Tavallisesti tehtävä työ ei synnytä työsuhdetta yhtiön asiakkaan ja yhtiön osakkaan välille, vaan mahdollisuutta työsuhteisuuteen tarkastellaan relaatiossa osakas-yhtiö. Osakas voi tehdä yhtiössä töitä joko itsenäisesti osakastyönä tai

³⁶³ Kairinen 2009, s. 90. Ks. Kairisen jaottelu ihmistyön muodoista joko Kairinen 2009, s. 64 tai tämän tutkielman alaluku [1.2](#).

³⁶⁴ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 1, 5. Yksityiseen elinkeinonharjoittajaan viitataan, kun yleiskielisesti sanotaan jonkun harjoittavan yritystoimintaa toiminimellä.

³⁶⁵ Moilanen 2013, s. 95; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, s. 15; ”Yksityinen elinkeinonharjoittaja” Patentti- ja rekisterihallitus. Myös nimitystä yksityisliike käytetään. Henkilöyrittäjyyteen päädytään usein toimialoilla, jossa pääomapanosta merkittävämmässä asemassa on henkilön työpanos. Ks. Määttä 2005, s. 56.

³⁶⁶ Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä.

³⁶⁷ Tiitinen – Kröger 2012, s. 28–29.

³⁶⁸ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 1, 5.

työsuhteisesti.³⁶⁹ Lisäksi osakas voi tarjota yhtiölle palveluita itsenäisenä yrittäjänä.³⁷⁰ Osakastyön problematiikka ei ole liity kiinteästi sponsorin ja urheilijan välisen oikeussuhteen työoikeudelliseen luokitteluun, joten sen käsittely jää vähäiseksi.

4.1.3 Työn tekeminen murroksessa

Digitalisaatio on tuonut mukanaan alati kasvavan mahdollisuuden työskennellä ilman sidonnaisuutta tiettyyn aikaan ja paikkaan. Digitalisaatio ja monet muut tekijät ovat muuttaneet yhteiskuntaa ja työympäristöjä viime vuosina tuntuvasti. Myös sponsoreiden urheilijoilta vaatimat työsuoritukset ovat muuttuneet: sen sijaan, että urheilija pitäisi kisa-asussaan näkyvillä yhteistyökumppanin logoa, saattaa nykyaikainen sponsori edellyttää urheilijalta sisällöntuotantoa sosiaalisen median kanavissa.³⁷¹ Työskentelyn oikeudellisen luonteen määrittäminen ei kuitenkaan ole muuttunut – se tapahtuu edelleen TSL 1:1:n sekä kokonaisarvion turvin. *Jaana Paanetoja* esittää eräänä modernin, digitalisoituneen työmarkkinan piirteenä sen, että se voi perustua niin kutsuttuun keikkatalouteen. Keikkataloudessa työntekijä hankkii elantonsa usean ”mikrotyön” kautta. Oikeudellisesti arvioiden kyseessä voi olla esimerkiksi useampi yhtäaikainen työsuhde, yrittäjänä toimiminen tai samanaikainen toiminta sekä työsuhteisesti että yrittäjänä.³⁷² Sama henkilö voi siis tehdä samanaikaisesti työtä työoikeudellisesti eri rooleissa.³⁷³ Moni hankkiikin työsuhteesta saamiensa ansioiden päälle tuloja sivutoimimisena yrittäjänä.³⁷⁴

³⁶⁹ Kairinen 2009, s. 92. Poikkeuksen muodostaa järjestely, jossa koko yhtiön tarkoituksena on vain tarjota väline työlainsäädännön kiertämiseen asiakkaan ja osakkaan välisessä suhteessa.

³⁷⁰ Koskinen 2007, s. 4.

³⁷¹ Markkinointi & Mainonta 22.10.2018. Tietyissä lajeissa, kuten lehtiartikkelin tapauksessa kiipeilyssä, sosiaalinen media on mahdollistanut urheilijoille uuden toimintatavan, jossa he vähentävät kilpailemista ja keskittyvät enemmän sisällöntuotantoon. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö perinteistä ”verkkarimainontaa” tehtäisi edelleen. Uudet ja vanhat sponsoroinnin muodot voivat elää myös rinnakkain. Esimerkiksi jääkiekkoilijat ovat Suomessa ilmaisseet tahtovansa hyödyntää tunnettuaan laajemmin henkilökohtaisilla sponsorimarkkinoilla. Ks. ”Uutta: Liigan ja Pelaajayhdistyksen sopimus umpeutuu keväällä – Pelaajat haluavat nyt itselleen yksilöurheilusta tuttuja ansaintakeinoja” *Jatkoaika.com* 9.1.2020.

³⁷² Paanetoja 2019b, s. 35. Myös työnantajapuolella työelämän murros on ”monimutkaistanut” asioita. Monet monikansalliset yhtiöt toimivat useissa eri valtioissa ja ovat täten monen erilaisen työlainsäädännön piirissä. Ks. aiheesta tarkemmin esimerkiksi Bruun 2013, s. 65.

³⁷³ Kairinen 2009, s. 91.

³⁷⁴ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 5. Joskus työn suorittajan työntekijäasema saattaa vaihdella jopa saman päivän sisällä: esimerkiksi yrittäjästä työsuhteiseen työntekijään tai apurahan saajaan. Työn tekemisen ja teettämisen muodot ovat moninaisia. Ks. tarkemmin esimerkiksi Tiitinen – Kröger 2012, s. 34–35.

Tiitinen ja *Kröger* näkevät työsuhteisen työntekijän tekemän työn sekä itsenäisen ammatinharjoittajan asemassa tehdyn yrittäjätyön lähentyneen toisiaan viime aikoina. Myös yrittäjätyötä voidaan tehdä vain tietyille alihankkijalle eikä teoriassa rajoittamattomalle määrälle asiakkaita, kuten yleensä. Kuvailun kaltainen yrittäjä on usein hyvin vahvasti ainoan asiakkaansa armoilla vaikkapa aikataulujen suhteen.³⁷⁵ *Kairisen* mukaan kehityksen takana ovat ainakin osittain suuryhtiöt, jotka ovat alkaneet teettää ennen työsuhteessa tehtyjä töitä samoilla työn suorittajilla, mutta yhtiö- tai henkilöyrittäjämuotoisesti. Uudessa toimintatavassa työ sopimuksen korvaa esimerkiksi toimeksiantosopimus, urakkasopimus tai agenttisopimus.³⁷⁶

Suomalaisessa työoikeudellisessa keskustelussa on viime vuosina useasti sivuttu itsensä työllistäjien työoikeudellista asemaa ja puuttuvaa oikeudellista suojaa. On esitetty näkökantoja, joiden mukaan itsensä työllistäjät on asemoitava työsuhteisen työn ja yrittäjyyden väliin – ikään kuin harmaalle alueelle. Vaikka keskustelun luonteesta olisikin pääteltävissä muuta, itsensä työllistäminen ei ole uusi ilmiö. Sitä on esiintynyt eri muodoissa usean vuosikymmenen ajan.³⁷⁷ Itsensä työllistäminen on kylläkin yleistynyt ja sen suosion ennakoidaan jatkavan kasvuaan.³⁷⁸ *Paanetojan* mukaan työoikeudellisessa arvioissa osapuolten välisen oikeussuhteen luonteesta ei ole mahdollista päätyä lopputulokseen, jossa ajaututaan harmaalle alueelle. Työsuhteen tunnusmerkit joko täyttyvät, jolloin kyse on työsuhteesta, tai sitten ne eivät täyty, jolloin kyse ei ole työsuhteesta vaan esimerkiksi yrittämisestä. Työskentely kuuluu työ sopimuslain soveltamisalaan tai ei kuulu. Sellainen ratkaisu ei hänen mukaansa ole mahdollinen, jossa oikeussuhde olisi melkein työsuhde, mutta jäisi kuitenkin oikeussuhteiden välimaastoon tai mainitulle harmaalle alueelle. Moderni työskentelytapa on sanotusta huolimatta aiheuttanut sen, että kun työtä tehdään epätyypillisillä ehdoilla ja kiinteän työpaikan ulkopuolella, on ratkaisu

³⁷⁵ *Tiitinen – Kröger* 2012, s. 37.

³⁷⁶ *Kairinen* 2009, s. 93–94. Kun entinen työnantaja ulkoistaa palkkatyön saman työn suorittajan tehtäväksi yrittäjämuotoisesti voidaan ajautua tilanteeseen, jossa puhutaan näennäisyrittäjyydestä. Ilmiö ei kuitenkaan ole Suomessa kovin yleinen. Laajemmassa kuvassa työelämän murroksen taustalla voidaan nähdä syinä esimerkiksi yhteiskunnan kansainvälistyminen, kasvanut verkostomaisuus sekä entistä suurempi markkinaorientoituneisuus. Ks. *Koskinen – Mikkola* 2001, s. 16, s. 27–31; *Pärnänen – Sutela* 2014, s. 125.

³⁷⁷ *Paanetoja* 2019b, s. 35. Ks. työelämän murroksesta sekä esimerkiksi alihankkijoiden käytön yleistymisestä myös *Koskinen – Mikkola* 2001, s. 52–54 sekä *Kairinen et al.* 2003.

³⁷⁸ *Tiitinen – Kröger* 2012, s. 34–35. Itsensä työllistäjien määrän kasvusta 2000-luvulla ks. esimerkiksi *Pärnänen – Sutela* 2014, s. 8.

työntekoa koskevan oikeussuhteen luonteesta vaikeampi tehdä.³⁷⁹ *Paanetoja* on hahmotellut mahdollisena ratkaisuna työntekijäaseman selkiyttämiseksi työnantajuuden määrittelyä.³⁸⁰

On esitetty myös kantoja, joiden mukaan harmaalle alueelle olisi mahdollista päätyä. Esimerkiksi *Juha-Matti Moilanen* nimittää työsuhteisuuden ja yrittämisen välimaastoon osuvia työn suorittajia yrittäjämäisesti toimiviksi henkilöiksi.³⁸¹ *Moilasen* esittämässä mallissa vaikuttaa olevan kyse siitä, että yrittäjämäisesti toimivat henkilöt eivät täytä yrittäjyyden muodollisia tunnusmerkkejä, mutta heidän toiminnassaan on läsnä vähintään joitakin yrittäjyyden aineellisista tunnusmerkeistä. Kuvatun kaltaisia tilanteita tulee usein vastaan toiminnan ollessa pienimuotoista ja mahdollisesti sivutoimista. Yrittäjämäisesti toimivat henkilöt sekoitetaan helposti tavallisiin palkansaajiin eivätkä he välttämättä itsekään ole täysin selvillä oman työskentelynsä oikeudellisesta luonteesta.³⁸² Sponsorisopimusten kontekstissa *Moilasen* tarkoittamat henkilöt nivoutuisivat herkästi välimaastoon, jossa urheilijat tasapainottelevat amatööri- ja ammattiuurheilun välillä. Mitä ammattimaisemmin urheilija toimii ja mitä korkeampaa vastiketta hänelle maksetaan, sitä organisoidumpaa hänen toimintansa voidaan olettaa olevan.

³⁷⁹ Koskinen – Mikkola 2001, s. 46; *Paanetoja* 2019b, s. 35. Epätyypilliseksi ehdoiksi voidaan laskea esimerkiksi työn tekeminen useammalle työnantajalle, työn kasvanut epäsäännöllisyys sekä suurempi vapaus päättää työn konkreettisesta suoritustavasta. Esimerkiksi niin kutsuttu kevytyrittäjyys on työskentelyn muoto, joka on esitetty helpona keinona tehdä työtä yrittäjämäisesti. Nimikin sen sanoo: yrittäjyyden kevytversio. Tosiasiassa kyse ei ole työsuhteisen työn ja yrittäjyyden väliin sijoittuvasta, ”harmaalla alueella” olevasta työnteon luokittelusta. Kevytyrittäjyydessä työn suorittajalla on käytössään laskutuspalvelu, jonka avulla hän hoitaa laskutuksen ja lakisääteiset maksut helpommin. Myös kevytyrittäjyydessä oikeussuhteen todellinen luonne tulee ratkaista työsopimuslain soveltumisen perusteella. Ks. *Paanetoja* 2019b, s. 35–36. Ks. myös Kairinen et al. 2003, s. 48–50 sekä s. 88–89.

³⁸⁰ *Paanetoja* 2019a, s. 4. Nykylainsäädännössä työntekijän vastapuoli määrittyy automaattisesti työnantajaksi. Työnantajan määrittely voisi esimerkiksi ulottaa työoikeudellisen suojan alustatalouden parissa työskentelevien piiriin. Työnantajan määrittely selkeyttäisi kaikkien epätavallisissa oikeussuhteissa työskentelevien asemaa. *Paanetoja* viittaa tekstissään Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n kannanottoon, jossa vaaditaan työsopimuslain uudistamista. SAK vaatii julkaisussaan työsuhteen tunnusmerkkien muutosta, työnantajäkäsittelyn täsmentämistä sekä lisää valvontaa. Ks. tarkemmin *Paanetoja* 2019a, s. 4–6 sekä SAK 2019. Työoikeudellinen tutkimus on historiallisesti keskittynyt enemmän analysoimaan työntekijäasemaa. Ks. Kairinen 2004, s. 51.

³⁸¹ Moilanen 2013, s. 94–95. Työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä on esittänyt, ettei työsuhteen ja yrittäjyyden välille tulisi lainsäädännöllä luoda kolmatta ryhmää. Oikeusvarmuuden kannalta olisi kuitenkin hyvä, että molemmat sopijapuolet olisivat yhteisymmärryksessä siitä, suoritetaanko työ työsuhteisesti vai yrittäjänä. Ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, s. 22. Harmaa alue terminä sekä työsuhteisen työn ja itsenäisen ammatinharjoittamisen välisen rajan vetämisen vaikeus eivät tietysti ole puhtaasti suomalaisia ilmiöitä. Ks. ulkomaisesta keskustelusta esimerkiksi Perulli 2011, s. 140–141.

³⁸² Moilanen 2013, s. 101. Tämä tutkielma keskittyy sponsoroitavan urheilijan aseman tarkasteluun työoikeudellisesta näkökulmasta. Käytännössä kuitenkin muidenkin oikeudenalojen luokittelulla voi olla huomattavasti merkitystä urheilijoiden ja muiden työn suorittajien toiminnan järjestämiseen. Moilanen mainitsee esimerkinomaisesti, että toiminta saattaa verotuksellisesti olla järkevää järjestää myös muodollisesti yrittäjämäiseksi. Vero-oikeudessa on kehitetty työntekijän ja yrittäjän välille välimalleja, joita ei työoikeudessa tunneta. Ks. Koskinen 2016, s. 15.

4.1.4 Urheilijoiden asema muuttuvalla pelikentällä

Johan Lindholm on Ruotsin oikeudessa hahmottanut urheilijan oikeusasemalle kolme mahdollista vaihtoehtoa: amatööri, itsenäinen ammatinharjoittaja tai työntekijä.³⁸³ Asia on nähty samansuuntaisesti Suomessa.³⁸⁴ Urheilijan on mahdollista järjestää oma urheilutoimintansa myös osakeyhtiömuotoiseksi ja tätä onkin huippu-urheilun piirissä kasvavissa määrin nähty.³⁸⁵ Mikäli tilaaja tai toimeksiantaja, eli tämän tutkielman kontekstissa sponsori, tekee sopimuksen yhtiön kanssa, kysymys on yleensä työsuhteen ulkopuolisesta työstä. Usein mainitun poikkeuksen muodostaa järjestely, jossa yhtiömuoto on omaksuttu vain työoikeudellisten säännösten kiertämistarkoituksessa.³⁸⁶ Rajanvetotilanteisiin ajaututaan työoikeudessa pääsääntöisesti tapauksissa, joissa työn suorittaa yksityishenkilö täysin ilman yrittäjästatusta tai yrittäjänä, jonka yhtiön toiminta on täysin riippuvaista kyseisen henkilön panoksesta.³⁸⁷ Tästä syystä tutkimuksellinen mielenkiinto kohdistuu urheilijoihin, jotka urheilevat joko työsuhteisesti tai itsenäisinä ammatinharjoittajina.³⁸⁸

Sopimusosoikeudellisesta näkökulmasta urheilun piirissä esiintyvät sopimukset ovat usein sääntelemättömiä. Merkittävän poikkeuksen muodostavat ne sopimukset, jotka täyttävät työsuhteen tunnusmerkistön.³⁸⁹ Myös tältä kantilta rajanveto sen suhteen, onko sponsoroitu urheilija työsuhteessa vai onko sponsorisopimus kahden yrityksen välinen, on oikeusvaikutuksiltaan merkittävä. Mikäli kysymys on työsuhteesta, säädellään osapuolten tahdonilmauksia huomattavasti vahvemmin. Yrittäjyyden tunnusmerkkejä tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.

³⁸³ Lindholm 2014, s. 143. Urheilutoimintaa on mahdollista järjestää myös osakeyhtiömuodossa ja kasvavissa määrin näin tehdäänkin huippu-urheilussa.

³⁸⁴ Spolander 2009, s. 13; Halila – Norros 2017, muun muassa s. 192–193, 241–44.

³⁸⁵ Lindholm 2014, s. 147.

³⁸⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 37, 13.

³⁸⁷ Moilanen 2013, s. 95.

³⁸⁸ Tutkielmassa käytetään myös termejä yrittäjä, henkilöyrittäjä, itsensä työllistäjä (käsite esiintyy oikeuskirjallisuudessa sekä yhteen että erikseen kirjoitettuna), yhden miehen yhtiö sekä elinkeinonharjoittaja. Suurimmassa osassa tapauksista tarkoitetaan yrittäjämuotoa, jossa yhden henkilön ammattiosaaminen ja työpanos ovat keskeisessä asemassa työn suorittamisen kannalta. Ero vaikkapa pörssilistattuun julkiseen osakeyhtiöön on huomattava. Luetteloituja termejä voidaan kaikkia käyttää tarkoittamaan samaa asiaa. Niissä on kuitenkin nyanssieroja, jotka on huomioitu termejä käytettäessä. Minka Rissanen on tutkielmassaan päättänyt käyttämään käsitteitä itsensä työllistäjä sekä itsenäinen työnsuorittaja, joka mainitaan rakennustyön turvallisuudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa. Tässä tutkielmassa on kuitenkin oikeuskirjallisuuden pohjalta päädytty alaviitteen alussa mainittuun käsitteistöön. Ks. Rissanen 2018, s. 18–19; oikeuskirjallisuudessa käytetystä termistöstä esimerkiksi Tiitinen – Kröger 2012, s. 28–29 sekä Paanetoja 2019b, s. 29.

³⁸⁹ Halila – Hemmo 2008, s. 280–281.

Työsopimuslaki ei siihen otetun nimenomaisen poikkeuksen takia sovellu tavanomaiseen harrastustoimintaan.³⁹⁰ On tietysti täysin mahdollista, että amatööriurheilija on harrastuksessaan niin etevä, että joku yritys päättää sponsoroida häntä. Amatööriurheilusta puuttuvat usein ammattimaisuus ja ansiotarkoitus, mikä estää työsopimuslain soveltamisen amatööriurheilijan ja sponsorin väliseen oikeussuhteeseen. Yleensä kysymys siitä, onko henkilö työsuhteessa, vai onko kyseessä tavanomainen harrastustoiminta, ratkeaa siihen, etteivät kaikki työsuhteen tunnusmerkit täyty.³⁹¹ Rajanveto harrasteurheilun ja ammattilaisuuden välillä tapahtuu usein vastiketunnusmerkin täyttymistä tarkastelemalla: maksetaanko urheilusta tarpeeksi?³⁹² Sopimussuhteen luonne voi kuitenkin muuttua ajan kuluessa. Mikäli urheilija alkaa urheilla yhä ammattimaisemmin, minkä seurauksena hänelle maksettava vastike kasvaa, voidaan amatööriurheilijan työsuhteisuutta joutua tarkastelemaan uudelleen. Sponsorisopimusten kontekstissa tarkastelu siirtyisi vastiketunnusmerkin ohella työsuhteen muihin tunnusmerkkeihin.

Paanetojan sekä *Tiitisen* ja *Krögerin* luonnehdintojen pohjalta näyttää hyvin mahdolliselta, että urheilija voisi riippumatta muiden oikeussuhteidensa luonteesta olla työsuhteessa sponsoriinsa. Yksilöurheilija voisi toimia samanaikaisesti sekä itsenäisenä ammatinharjoittajana suhteessa urheilukilpailujen järjestäjiin että työsuhteessa suhteessa sponsoriinsa. Ei liene poissuljettua sekään, että joukkueurheilijalla olisi useampi yhtäaikainen työsuhde: urheilija voisi olla esimerkiksi työsuhteessa seurajoukkueeseensa sekä sponsoriinsa. Jo tälläkin hetkellä on tulkittu vakiintuneesti, että joukkueurheilija voi olla työsuhteessa sekä seurajoukkueeseen että maajoukkueeseen.³⁹³ Ympäröivän työelämän saadessa yhä moninaisempia muotoja on hyvin mahdollista, että urheilun oikeussuhteita kategorisoidaan uudelleen.³⁹⁴

³⁹⁰ Ks. alaluku [3.1.1](#).

³⁹¹ Paanetoja 2019b, s. 30.

³⁹² Halila – Hemmo 2008, s. 285; Spolander 2009, s. 20–21. Huomattava osa suomalaisista urheilijoista on amatöörejä, joille urheilusta ei makseta tarpeeksi vastiketunnusmerkin täyttymiseksi. Tämä tutkielma keskittyy niihin urheilijoihin, joiden kohdalla vastike on korvausta tehdystä työstä.

³⁹³ Halila – Norros 2017, s. 240. Suomalaiset ammattimaisesti urheilevat jääkiekkoilijat ovat pelaajayhdistyksensä kautta ilmaisseet halunsa laajentaa mahdollisuuksiaan sponsorimarkkinoilla. Mikäli pelaajien henkilökohtaisten sponsoreiden määrä kasvaa, tulee kysymys uusien oikeussuhteiden luonteesta entistä ajankohtaisemmaksi. Tähän asti pelaajien on täytynyt saada seuroilta lupa jokaiselle henkilökohtaiselle sponsorilleen. Menettelyn tarkoituksena on ollut estää pelaajan ja seuran sponsorien tuotealakohtaisia päällekkäisyyksiä, jotka vähentäisivät seuran solmimien sponsorisopimusten arvoa. On siis haluttu välttää aiemmin käsitellyn *Hautamäet*-tapauksen kaltaisia tilanteita. Ks. Jatkoaika.com 9.1.2020.

³⁹⁴ Hyvänä esimerkkinä urheilun oikeussuhteiden uudelleenkategorisoinnista voidaan pitää pelaajasopimusten tunnustamista työsopimuksiksi 1990-luvulla. Yhteiskunnan arvostusten sekä sitä myöten sääntely-ympäristön muuttuessa vanhaa tapaa lokeroida oikeussuhteet saatetaan tarkastella uudelleen.

4.2 Yrittäjyyden tunnusmerkit

Työlainsäädännöstä yrittäjyyden määritelmää ei löydy.³⁹⁵ Itsenäiselle yrittäjyydelle on kuitenkin luotu tunnusmerkistöä, kun työsuhteisuuden ja yrittäjyyden välistä rajaa on arvioitu käytännössä. Oikeuskirjallisuudessa ja tuomioistuinkäytännössä syntyneen tunnusmerkistön voi jakaa aineellisiin sekä muodollisiin tunnusmerkkeihin. Ensin mainituilla viitataan esimerkiksi työstä maksettavan korvauksen luonteeseen, työn suoritustapaan, toimeksiantojen määrään sekä työn teettävän tahon ohjausoikeuteen. Jälkimmäisiin kuuluvat muun muassa elinkeino- ja kaupparekisteri-ilmoitusten teko, elinkeinoluvan hankinta, ennakkoperintärekisteriin ilmoittautuminen, aiempi verotuskäytäntö (onko tulot aiemmin ilmoitettu elinkeinonharjoittajana) ja yrittäjäläkevakuutuksen mahdollinen ottaminen.³⁹⁶

Yrittäjyyden tunnusmerkit eroavat soveltamiskäytäntönsä osalta työsuhteen tunnusmerkeistä. Työsuhteen tunnusmerkkien tulee kaikkien täytyä, jotta oikeussuhde voidaan luokitella työsuhteeksi. Yrittäjyyden tunnusmerkit puolestaan esittävät yrittäjyyden arkkityyppiä: mitä useampi tunnusmerkeistä täyttyy, sitä varmemmin työn suorittaja on luokiteltavissa yrittäjäksi. Kaikkien yrittäjyyden tunnusmerkkien ei suinkaan vaadita täyttyvän samanaikaisesti.³⁹⁷ Osassa tapauksista kaikkien tunnusmerkkien täytyminen on puhtaasti mahdotontakin. Esimerkiksi uudella yrittäjällä ei vielä ole aiempaa verotuskäytäntöä, jota käyttää hyväksi sen kategorisoinnissa, onko työ tehty yrittäjämutoisesti.

Itsenäiseen ammatinharjoittamiseen viittaavia tunnusmerkistöllisiä tekijöitä on maksettavan korvauksen osalta useita. Yrittäjälle työkorvaus maksetaan tavallisesti työn tuloksen mukaisesti. Tämä voi tapahtua esimerkiksi yrittäjän lähettämien laskujen mukaisesti tai kappalekorvauksena. Yrittäjälle maksettava korvaus sisältää yleensä kaiken: loppusummassa on laskennallisesti huomioitu tapaturma- ja eläkevakuutusmaksut eikä työn suorittamisesta aiheutuvia kuluja korvata erikseen. Yrittäjän palkkio sisältää välillisesti myös korvauksen hänen loma-ajastaan. Yrittäjällä ei nimittäin ole vuosilomaa, vaan lomailuun käytettävä raha on kerrytettävä tavallisista toimeksiannoista. Lomaa yrittäjä voi pitää milloin tahansa toimeksiantotilanteen salliessa, mutta palkkioita tai korvauksia kyseiseltä ajalta ei makseta.³⁹⁸

³⁹⁵ Näin toteaa työneuvosto esimerkiksi lausunnossaan TN 1411-06.

³⁹⁶ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 9; Tiitinen – Kröger 2012, s. 31; Paanetoja 2019b, s. 29.

³⁹⁷ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 24.

³⁹⁸ Tiitinen – Kröger 2012, s. 31; Moilanen 2013, s. 98–99. Työsuhteessa asetelma on työskentelystä aiheutuvien kulujen osalta päinvastainen: työnantaja vastaa työskentelystä aiheutuvista kustannuksista.

Maksettavan korvauksen kattavan luonteen vuoksi yrittäjälle maksettava vastike on tavallisesti työsuhteessa maksettavaa palkkaa merkittävästi suurempi. Myös työn suoritustavasta voidaan tunnistaa useita seikkoja, jotka viittaavat yrittäjämuotoisesti suoritettuun työhön. Yrittäjätöille on tyypillistä, että työn suorittajalla on investointivelvollisuus. Tämä ilmenee muun muassa siten, että yrittäjä työskentelee usein omissa tiloissaan sekä hankkii työssä vaaditut laitteet, työvälineet ja materiaalit itse.³⁹⁹

Sponsorit tavoittelevat usein urheilijoiden kanssa pitkää yhteistyötä. Tällöin on luontevaa, että tiettyä, esimerkiksi vuosittaista korvausta vastaan sovitaan erilaisista suorituksista, joilla urheilija edistää goodwill-arvollaan sponsorinsa brändiä. On toki mahdollista, että sovitaan lyhyemmästäkin, jopa aivan yksittäistapausta koskevasta yhteistyöstä. Urheilu on tyypillisesti kausittaista ja kilpailukauden ulkopuolinen aika käytetään harjoitteluun. Sponsorisopimusten avulla urheilija voi tasata tulojaan koko vuoden ajalle. Urheilijan on aina otettava huomioon myös urheilu-uran lyhyt kesto verrattuna normaaliin työuraan sekä mahdollisen loukkaantumisen aiheuttama tulonmenetyks. Sponsorisopimuksen määrittämien velvoitteiden toteuttaminen saattaa olla mahdollista silloinkin, kun urheilija ei ole kykeneväinen urheilemaan.⁴⁰⁰

Toisin kuin työntekijän, yrittäjän ei tarvitse tehdä sopimaansa työsuoritusta henkilökohtaisesti, vaan yrittäjä voi oman harkintansa mukaan käyttää sijaisia ja apulaisia kuulematta työn tilaajaa.⁴⁰¹ Yrittäjä voi toimeksiantosopimuksessa tietysti sopia toisinkin. Lisäksi jotkut tehtävät ovat luonteeltaan sellaisia, että ne ehdottomasti edellyttävät yrittäjältä hänen henkilökohtaista työpanostaan.⁴⁰² Sponsorisopimusten osalta tilanne on juuri tällainen – työsuorite on korostetun henkilökohtainen.⁴⁰³ Vaikka sponsorin ja urheilijan välinen suhde olisi järjestetty yrittäjämutoon, ei ole ajateltavissa, että urheilija voisi lähettää vaikkapa sponsorin mainoskuvauksiin sijaista. Koko sopimus nimittäin perustuu urheilijan itsensä persoonaan ja siitä saatavissa olevaan arvoon. Lisäksi yrittäjä saa itsenäisesti määrätä työaikansa ja hänen

³⁹⁹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 30–31. Toimeksiantajan välineillä työskentely on seikka, joka omalta osaltaan viittaa työsuhteisuuteen. Ks. Moilanen 2013, s. 98–99.

⁴⁰⁰ Sponsorisopimusten ominaispiirteitä on käsitelty pääluvussa [2](#).

⁴⁰¹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 30.

⁴⁰² Moilanen 2013, s. 97–98.

⁴⁰³ Ks. urheilijan työsuoritteiden henkilökohtaisuudesta yleisesti Woxholth 1993, s. 458–459.

asemansa sekä työn suoritustapansa poikkeaa muutenkin työnantajaan työsuhteessa olevista henkilöistä. Yrittäjyydelle tyypillistä on myös oman myyntivaraston pitäminen.⁴⁰⁴

Itsenäisellä ammatinharjoittajalla tulisi olla samanaikaisesti useampi kuin yksi toimeksianto. Tyypillistä on, että eri tilaajilta vastaanotetut toimeksiannot muodostavat toimeksiantojen ketjun. Yrittäjyyteen kuuluu, ettei sopimuksin rajoiteta työn suorittajan mahdollisuuksia työskennellä toisten toimeksiantajien lukuun. Työn teettäjän ohjausoikeuteen liittyvät seikat ovat merkittävässä asemassa tunnistettaessa yrittäjääasemassa tehtyä työtä. Tilaajalla ei ole oikeutta ohjata työtä kiinteästi, mikä ilmenee työsuhteelle ominaisten tiiviiden yhteydenottojen puutteena. Yrittäjä saa itse määrittää työn organisointiin ja suoritustapaan liittyvät käytännön asiat.⁴⁰⁵ Tyypillisessä tapauksessa työn tilaaja joko hyväksyy tai hylkää yrittäjän suorituksen. Tilaaja ei siis yleensä anna ohjeita työn suoritustavasta tai -paikasta. Toimeksiantajan tiloissa työskentely on tunnusmerkkitekijä, joka usein liitetään työsuhteeseen. Liiketoiminnan luonteesta riippuen toimeksiantajan tiloissa työskentelevän yrittäjän saattaa olla syytä maksaa tiloista vuokraa yrittäjästatuksensa säilyttämiseksi. Omasta työajasta päättäminen ja sen varmistaminen, että työ valmistuu sovittuna ajankohtana, jää yrittäjän itsensä tehtäväksi.⁴⁰⁶

Itsenäisen ammatinharjoittajan suorittama työ perustuu toimeksiantajan ja itsenäisen ammatinharjoittajan väliseen velvoiteoikeudelliseen sopimukseen, jota voidaan nimittää toimeksiantosopimukseksi.⁴⁰⁷ Työsopimusoikeudessa toimeksiantosopimusta ei tunneta omana sopimustyyppinä.⁴⁰⁸ Toimeksiantosopimuksella itsenäinen ammatinharjoittaja (jota toimeksiantosopimuksen kontekstissa voidaan kutsua myös asiamieheksi, toimitsijaksi tai toimeksisaajaksi) sitoutuu työskentelemään tai toimimaan sopimuksessa määritellyllä alalla. Toimeksiantosopimuksella ammatinharjoittaja voi myös sitoutua tekemään sovittun työsuorituksen tai tehtävän toimeksiantajalle. Toimeksiantosopimuksessa siis määritellään työkohte ja luetellaan työsuoritukselle sovitut vaatimukset. Sopimusehdot heijastelevat

⁴⁰⁴ Tiitinen – Kröger 2012, s. 30–31.

⁴⁰⁵ Tiitinen – Kröger 2012, s. 31–32. Ks. urheilijan henkilökohtaisesta esiintymisestä yhteistyökumppanin tilaisuuksissa esimerkiksi Huttunen 1993, s. 89.

⁴⁰⁶ Moilanen 2013, s. 98. Ohjausta voi kuitenkin esiintyä niin työsuhteessa kuin yrittäjätyössäkin. Samoin tietynlainen yrittäjätyö voi olla hyvinkin sidottua määrättyyn paikkaan ja aikaan. Esimerkiksi kilpailunjärjestäjään sopimussuhteessa oleva yksilöurheilija ei voi ”keikasta” sovittuaan olla urheilukilpailujen tapahtuma-ajankohtana missään muualla kuin kisapaikalla – ainakaan ilman sopimusoikeudellisia seuraamuksia.

⁴⁰⁷ Tiitinen – Kröger 2012, s. 28.

⁴⁰⁸ Koskinen 2016, s. 15.

sopimuksen osapuolten näkemystä ja tarkoitusta keskinäisen oikeussuhteensa luonteen osalta. Yhteistä kaikille skenaarioille on, että ammatinharjoittaja ei työtä suorittaessaan liity toimeksiantajan organisaatioon tai alistu toimeksiantajan alaiseksi. Toimeksiantosuhteissa toimeksisaaja saa tavallisesti toimia itsenäisesti sekä valita parhaiksi näkemänsä keinot sopimusvelvoitteidensa täyttämiseksi.⁴⁰⁹ Toimeksiantosopimus on tavallisesti määräaikainen ja koskee rajattuja tehtäviä. Mikäli osapuolten sopimuksessa on ilmaistu määräaikaisuudelle erityinen peruste, voi tämä viitata siihen, että kyseessä on työsopimus. Määräaikaisuudellehan vaaditaan peruste vain työsuhteessa.⁴¹⁰

Toiminnan julkisuus ja laajuus sekä siihen liittyvä taloudellinen riskinotto ovat piirteitä, jotka tavanomaisesti luetaan yrittäjätöyöhön kuuluviksi.⁴¹¹ Samoin itsenäisyys, vapaus ja taloudellinen sitoutuminen yrityksen toimintaan.⁴¹² Eräs merkittävimmistä yrittäjyyden tunnusmerkeistä on pääoman menettämisen riski. Riski menettää yritystoimintaan sijoitettu pääoma liittyy jossain määrin kaikkeen yrittämiseen. Itsenäinen ammatinharjoittaja on voinut sijoittaa pääomaa esimerkiksi työvälineisiin, apulaisten palkkaamiseen tai toimitiloihin.⁴¹³ Osa taloudellisesta riskistä ilmenee sitä kautta, että kaikki toiminnasta aiheutuvat kulut kuuluvat yrittäjän vastattaviksi.⁴¹⁴ Mikäli pääoman menettämisen riskiä on merkittävästi rajoitettu tai se on sopimuksin kokonaan poistettu, ei kyse yleensä voi olla yrittäjyydestä.⁴¹⁵

Toisaalta taloudelliset panostukset ja riskinotto eivät liity kiinteästi kaikkeen yrittämiseen. Pääoman menettämisen riski vaihtelee yrittäjän tarjoaman palvelun tai tuotteen luonteen mukaan – joissain tapauksissa riittää panostaminen yrittäjän itsensä ammattitaitoon sekä osaamiseen. Kysymys voi olla puhtaasti työn suorittajan ammattiosaamiseen nojaavasta työstä: henkilö voi toimia esimerkiksi lääkärinä, hierojana tai muusikkona. Mainitun kaltaisten

⁴⁰⁹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 28, 31. Toimeksiantoja koskevaa sääntelyä sisältyy kauppakaareen sekä eräihin erityislakeihin. Myöskään näissä laeissa ei viitata itsenäiseen ammatinharjoittajaan, joten tarkastelu palautuu aina TSL 1:1:n tunnusmerkkeihin ja kokonaisharkintaan. Ks. Tiitinen – Kröger 2012, s. 28–38. Ks. myös varhaisemmasta kirjallisuudesta Hiekkaranta 1969, s. 16–17, s. 298 sekä s. 304.

⁴¹⁰ Moilanen 2013, s. 97.

⁴¹¹ Paanetoja 2019b, s. 29.

⁴¹² Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 9.

⁴¹³ Tiitinen – Kröger 2012, s. 29.

⁴¹⁴ Moilanen 2013, s. 100.

⁴¹⁵ Tiitinen – Kröger 2012, s. 29. Merkittävästi yrittäjäriskiä rajoittavat sopimukset vievät sopimussuhdetta kohti työsuhteessa tehtävää työtä. Tällaisiin voitaisiin turvautua esimerkiksi tilanteessa, jossa toimeksiantajan tarkoituksena on vain teettää työ halvemmalla välttämällä työnantajan velvoitteita ja vastuita. Työsuhteessa työnantaja kantaa riskin ja maksaa palkkaa koko työsuhteen ajan riippumatta toiminnan menestyksestä.

ammattiharjoittajien on usein mahdollista työskennellä itsenäisessä asemassa ilman merkittävää pääomapanosta. Suurehkon pääomapanostuksen puuttuessa tulee työn suorittajan asemaa arvioitaessa kiinnittää enemmän huomiota toiminnan yleisyyteen, julkisuuteen ja laajuuteen. Yrittäjällä tulisi yleensä olla useita samanaikaisia toimeksiantoja ja palveluita tulisi tarjota ennalta sovittujen tahojen sijaan yleisesti. Samaten markkinoinnin tulisi olla julkista ja toimintaa olisi harjoitettava erityisessä toimipaikassa.⁴¹⁶ Yrityksellä tulisi olla omat yhteystiedot, joiden perusteella potentiaaliset asiakkaat voivat ottaa yhteyttä.⁴¹⁷ Toiminnan yleisyys vaikuttaa yrityksen kulurakenteeseen yleensä niin, että itsenäiselle ammattiharjoittajalle koituu toiminnan pyörittämisestä yleiskuluja eikä pelkästään yksittäisiin toimeksiantoihin liittyviä kuluja.⁴¹⁸

Urheilijan kohdalla pääoman menettämisen riskin voidaan katsoa olevan pieni. Urheilija, kuten oikeuskirjallisuudessa mainitut lääkäri, hieroja ja muusikkokin, on panostanut omaan osaamiseensa harjoittelemalla tuhansia tai kenties kymmeniä tuhansia tunteja. Toisaalta urheilija on voinut sijoittaa omaisuuttaan esimerkiksi optimaalisten harjoitteluolosuhteiden järjestämiseen sekä apulaisiinsa, joita voivat olla muun muassa valmentajat, fysioterapeutit tai psykologit. Yrittäjämutoisesti toimiva yksilöurheilija kantaa kaikki mainituista menestystä tukevista tekijöistä aiheutuvat kulut, ellei hän ole solminut esimerkiksi valmennustekijöiden sopimusta. Ammattimaisesti urheileva joukkueurheilija saanee ”urheilijan peruspalvelut” kuten valmennuksen ja pääsyn harjoitteluolosuhteisiin työnantajaltaan. Toki seurajoukkueessa työskentelevä urheilijakin voi päättää ostaa erilaisten seuraorganisaation ulkopuolisten ammattilaisten palveluita edistääkseen omaa ammattitaitoaan ja uraansa. Sponsorimarkkinoilla urheilija tarjoaa palveluitaan ainakin periaatteessa rajoittamattomalle joukolle yhteistyökumppaneita. Eri asia on se, että yhteistyökumppanit usein haluavat yksinoikeuden omalla alallaan.⁴¹⁹

Yrittäjyyden tunnusmerkeistä suuremman painoarvon ovat käytännön ratkaisutilanteissa saaneet aineelliset tunnusmerkit.⁴²⁰ Muodolliset edellytykset ovat väistyneet, mikäli tapauksen

⁴¹⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 29–30; Paanetoja 2019b, s. 29.

⁴¹⁷ Moilanen 2013, s. 100.

⁴¹⁸ Tiitinen – Kröger 2012, s. 29–30.

⁴¹⁹ Ks. alaluku [2.4.2](#).

⁴²⁰ Yrittäjätöryhmän muistio, s. 5.

aineelliset tosiseikat ovat olleet niiden kanssa ristiriidassa.⁴²¹ Yrittäjyyden tunnusmerkit ovat kuitenkin vain hahmottamista helpottavia apuvälineitä. Oikeussuhteen tosiasiallisen luonteen arviointiin käytetään työsuhteen tunnusmerkkejä. Oikeussuhteen kategorisointi edellyttää joskus erityisesti niin kutsutuissa kiperissä tapauksissa kokonaisarviointia, jota tarkastellaan seuraavaksi alaluvussa [4.3](#). Sponsoroitavan urheilijan kategorisointi joko työntekijäksi tai yrittäjäksi voi hyvinkin osoittautua pulmalliseksi, sillä urheiluun toimialana liittyy omia erityispiirteitään.⁴²² Haastavan ratkaisusta tekee sekin, ettei oikeuskäytäntöä asiasta ole.

4.3 Kokonaisarviointi

4.3.1 Kokonaisarvioinnin määritelmä ja kannanottoja sen soveltamisalasta

Työsuhteen ja yrittäjyyden välisestä rajanvedosta voidaan puhua työntekijäaseman määrittämisenä. Kun kaikkia työsuhteen tunnusmerkkejä on tarkasteltu yksittäin, joudutaan yleensä arvioimaan kaikkia oikeussuhteeseen liittyviä tosiseikkoja kokonaisuutena. Kaikki työsuhteen tunnusmerkit voivat nimittäin täytyä sekä työsuhteisessa työssä että yrittäjämuotoisesti suoritettussa työssä.⁴²³ Työsuhteen tärkeimpänä tunnusmerkkinä pidetyn direktio-oikeuden osalta voi olla vaikeaa erottaa työsuhteeseen liittyvä johto ja valvonta muihin oikeussuhteisiin liittyvistä saman kaltaisista oikeuksista. Konkreettista johtoa ja valvontaa ilmentäviä toimia voi esiintyä niin työsuhteessa kuin yrittäjänäkin tehdyssä työssä. Liikesuhteissa tilaaja saattaa valvoa työn suorittajan toimia ja ohjata tätä haluamaansa suuntaan.⁴²⁴ *Tiitisen* esittämässä skenaariossa, jossa hiihtourheilija palkintojenjakotilaisuudessa pitää suksiaan sponsorilogoineen näkyvästi esillä on vahvoja viitteitä johdosta ja valvonnasta.⁴²⁵ Mikäli urheilija erehtyisi tilaisuudessa esimerkiksi käsillään täysin peittämään logot, ohjaisi sponsori varmasti sponsoroitavaansa toimimaan eri tavoin seuraavalla kerralla.

⁴²¹ Ks. esimerkiksi TN 1428-08, jossa työneuvosto taksinkuljettajan työoikeudellista asemaa koskevassa tapauksessa toteaa, että yrittäjyyden aineelliset tunnusmerkit ovat arvioinnissa ratkaisevassa asemassa.

⁴²² Urheilun erityispiirteitä ja sitä, miten urheilun ongelmatilanteita on aikaisemmin ratkaistu, on käsitelty aiemmin tutkielman luvussa [1.1](#).

⁴²³ Paanetoja 2019b, s. 31.

⁴²⁴ Aurejärvi 1976, s. 163–169; Kairinen 2009, s. 70 sekä TN 1420-06, s. 6. Kyseisessä tapauksessa oli kysymys siitä, ovatko freelance-kääntäjät työsuhteessa yhtiöön vaiko eivät. Yhtiö ohjeisti kääntäjiä esimerkiksi ilmoittamalla mainoskatkojen paikat. Yhtiö myös valvoi työntekijöiden työn jälkeä ns. kollausrjestelmällä edellyttäen riittävää laatua. Työneuvosto on lausunnoissaan toistuvasti todennut, että johtoa ja valvontaa voi hyvin esiintyä muissakin oikeussuhteissa kuin työsuhteissa. Ks. esimerkiksi TN 1411-06, s. 4–5.

⁴²⁵ Tiitinen 1998, s. 221.

Urheilijan ja sponsorin kumppanuussuhdetta kokonaisarvioinnin avulla tarkastelemalla saataisiin selville, oliko kyse työnantajan direktio-oikeudesta vai liikesuhteeseen kuuluvasta ohjauksesta.

Työsuhteen ja yrittäjyyden välisen rajan vetäminen ei kaikissa tilanteissa ole ongelmaton. Kokonaisarviointi ei ratkaisumetodina ole lainsäädännöstä peräisin, vaan se kumpuaa käytännöstä. Kokonaisarviointi on kuitenkin laajasti hyväksytty lainvalmisteluaineistoissa sekä oikeustieteellisessä tutkimuksessa.⁴²⁶ Hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi mainitaan, että kokonaisharkinnalla⁴²⁷ arvioidaan tapauksia, joissa työntekosuhteen oikeudellinen luonne on epäselvä tai kiistanalainen. Työn suorittamista koskevan sopimussuhteen oikeudellisen luonteen kannalta keskeisessä asemassa on aina TSL 1:1:ssä mainittujen tunnusmerkkien täytyminen tai täyttymättä jääminen. Sopimusehtoja muotoilemalla työntekosuhdetta ei ole mahdollista kategorisoida vastoin työsopimuslain pakottavia säännöksiä. Jotta osapuolten sopimille sopimusehdoille voidaan antaa merkitystä työoikeudellisessa arvioinnissa, niiden tulee vastata työnteon tosiasiallisia olosuhteita.⁴²⁸ *Seppo Koskisen* mukaan kokonaisarviointi kehittyi aikanaan HE:ssä kuvatulla tavalla ratkaisukriteeriksi epäselviin tilanteisiin. Epäselvien tilanteiden kirjo ja täten kokonaisarvion soveltamisala oli tuolloin suppea. Kriteeriä käytännössä sovellettaessa ei annettu ratkaisevaa painoarvoa tehdylle sopimukselle tai osapuolten tarkoituserille.⁴²⁹ Sitten kokonaisarvion käyttö on muuttunut laajamittaisemmaksi. Myös arvioinnin kohde on hieman laajentunut. Aiemmin kokonaisarvio miellettiin tapahtuvaksi vain direktiotunnusmerkkiä koskevien tosiseikkojen osalta. Nykyään kokonaisarvioinnin käsitetään ulottuvan kaikkiin työn tekemiseen liittyviin tosiseikkoihin.⁴³⁰

⁴²⁶ Paanetoja 2019b, s. 31.

⁴²⁷ Hallituksen esityksessä käytetään ilmaisua *kokonaisharkinta*, joka on kaiketi täysin samansisältöinen kuin oikeuskirjallisuudessa termin kanssa rinnakkain käytetty *kokonaisarviointi*.

⁴²⁸ HE 157/2000 vp, s. 57.

⁴²⁹ Koskinen 2007, s. 10–11.

⁴³⁰ Paanetoja 2019a, s. 10–11. Paanetoja esittää kokonaisarvion aiemman, suppeamman soveltamisalan johtuneen todennäköisesti varovaisuudesta, sillä kokonaisarviosta ei ollut lailla säädetty. Nyttemmin varovaisuuteen ei enää ole syytä, sillä uusimman työsopimuslain esitöissä kokonaisarviointi mainitaan. Ks. aiheesta myös (joskin vanhan työsopimuslain ajalta) Paanetoja 1993, s. 135, 150.

Tiitisen ja Krögerin mukaan työlainsäädäntöä koskevissa soveltamisalaratkaisuissa tarvitaan aina (ilmiselviä tilanteita huomioimatta) kokonaisharkintaa.⁴³¹ Selviä tapauksia huomioon ottamatta yksittäisten työsuhteen tunnusmerkkien arviointi ja arvioiden ”summaaminen” ei *Paanetojan* mukaan ole riittävää työntekijäaseman määrittämiseksi. Oikeussuhteen luonteen ratkaisemiseksi tarvitaan kokonaisarviointia, kun kaikki työsuhteen yksittäiset tunnusmerkit täyttyvät, mutta täyttymisestä ei vielä voida päätellä, onko kyse työsuhteesta vai itsenäisestä yrittäjyydestä. Työntekijäasema määritetään viimekätisesti yksittäisten työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisen arviointia seuraavalla kokonaisarvioinnilla. Sen käyttöä voidaan kuvata työkaluna, joka erottelee työsuhteista oikeussuhteet, joissa työsuhteen tunnusmerkistö täyttyy, mutta joilla on sellaisia eroavaisuuksia työsuhteeseen, ettei niille voida katsoa kuuluvan työoikeudellista suojaa.⁴³² *Paanetoja* sekä *Harri Hietala, Mikko Hurmalainen ja Keijo Kaivanto* hahmottavat työtä koskevan oikeussuhteen luonteen määrittämistä kaksivaiheisena prosessina. Ensin perehdytään työsuhteen tunnusmerkkeihin. Mikäli ne täyttyvät, mutta oikeussuhteen tosiseikkojen valossa on epävarmuutta siitä, onko kyse työoikeudellista suojaa tarvitsevasta työstä ja työntekijästä, siirrytään toiseen vaiheeseen: kokonaisarviointiin.⁴³³

Rajatapauksissa määrittäminen tulee tehdä osapuolten välisessä oikeussuhteessa vallitsevien oikeustositseikkojen kokonaisuutta arvioimalla.⁴³⁴ Kokonaisarviointiin ei kuitenkaan ole tarvetta turvautua, jos yksikin tunnusmerkeistä jää täyttymättä – kokonaisarviointi ei siis kykene synnyttämään puuttuvia työsuhteen tunnusmerkkejä.⁴³⁵ Kokonaisarvioinnille ei myöskään ole tarvetta eikä sitä voida suorittaa, ellei mikään oikeussuhteeseen liittyvä tosiseikka

⁴³¹ Tiitinen – Kröger 2012, s. 24. Työneuvoston lausunnoista kuitenkin selviää, ettei kokonaisharkintaa suinkaan aina käytetä. Ks. esimerkiksi TN 1469-17 ja TN 1447-12 (ään.). Tietysti sellainenkin tulkinta on mahdollinen, että työneuvosto on pitänyt mainittuja tapauksia rutiininomaisina ratkaisuin.

⁴³² Paanetoja 2019b, s. 31.

⁴³³ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 20; Paanetoja 2019b, s. 31–32. Tiitisen ja Krögerin prosessin voisi mieltää yksivaiheiseksi, sillä heidän mukaansa kokonaisarviointia tarvitaan aina (lukuun ottamatta aivan selviä tapauksia).

⁴³⁴ Tiitinen – Kröger 2012, s. 24.

⁴³⁵ Paanetoja 2019b, s. 31. Esimerkiksi työneuvoston lausunnossa TN 1447-12 (ään.) vastaajana ollut Suomen valtio väitti, ettei kuluttajariitalautakunnan sivutoiminen esittelijä ollut työsuhteessa, koska sopimustunnusmerkki sekä direktiotunnusmerkki jäivät täyttymättä. Työneuvosto kuitenkin katsoi lausunnossaan kaikkien työsuhteen tunnusmerkkien täyttyvän. Mikäli työneuvosto olisi päätenyt siihen, ettei esimerkiksi direktiotunnusmerkki täyty, ei kokonaisarvioinnilla olisi pystytty synnyttämään osapuolten välille työsuhdetta. Tällä kertaa kokonaisarvioinnille ei ollut tarvetta, vaikka edellytykset sen käytölle kaikkien tunnusmerkkien täytyttyä olivatkin olemassa.

puhu työsuhdetta vastaan.⁴³⁶ Oiva esimerkki tästä on työneuvoston lausunto TN 1469-17, jossa oli kyse jääkiekon ottelutapahtumissa työskentelevän henkilökunnan työsuhteisuudesta.

Työneuvosto on lausunnossaan TN 1469-17 tarkastellut yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain (334/2007) soveltamista X Oy:hyn. X Oy on jääkiekon SM-liigan taustayhtiö, joka hallinnoi osakkeenomistajiensa välisiä suhteita perustuen X Oy:n nimissä järjestettävään kilpaurheilutoimintaan. X Oy:llä on palveluksessaan vakituisten toimistotyöntekijöiden lisäksi muun muassa erotuomareita, otteluvalvojia ja avustavia otteluvalvojia. X Oy on katsonut muun muassa, etteivät erotuomarit ja otteluvalvojat työskentele työsopimuslaisia tarkoitettulla tavalla X Oy:n johdon ja valvonnan alaisina ja että heidän työoikeudellinen asemansa on ainakin lähellä itsenäisen ammatinharjoittajan asemaa. Esikysymyksenä yhteistoimintalain soveltamisen kannalta oli ratkaistava mainittujen ottelutapahtumissa työskentelevien henkilöiden työntekijäasema. Työneuvosto toteaa lausunnossaan kaikkien työsuhteen tunnusmerkkien täyttyvän erotuomari- ja otteluvalvojatehtävissä. Koska kaikki yksittäiset työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät, ei kysymyksessä voi olla myöskään tavanomainen harrastustoiminta. Työneuvosto pohtii lausunnossaan tarvetta kokonaisharkintaan, mutta päätyy toteamaan, ettei sille ole tarvetta, sillä tapauksen tosiseikastossa ei ole tullut ilmi seikkoja, jotka horjuttaisivat oletusta työsuhteisen työn tekemisestä ja viittaisivat toimintaan itsenäisinä ammatinharjoittajina. Täten työneuvoston mukaan asiassa ei ollut tarvetta kokonaisharkintaan.⁴³⁷

4.3.2 Kokonaisarvioinnin sisältö

Kokonaisarviointi ulottaa tarkastelun yksittäisten työsuhteen tunnusmerkkien yli oikeussuhteen kokonaisuuteen. On kysymys ikään kuin tarveharkinnasta, jossa punnitaan osapuolten tarvetta

⁴³⁶ Paanetoja 2019a, s. 10.

⁴³⁷ Lausunto on urheiluoikeudelliselta kannalta mielenkiintoinen ennakkotapaus. Suomalaisessa urheiluoikeudessa tuomareiden ei aiemmin ole katsottu olevan työoikeudessa. Tuomarin työsuhteisuus herättää useita jatkokysymyksiä, joihin enemmän oikeuskäytännön puuttuessa lienee vastattava urheilu- ja työoikeudellisen tutkimuksen keinoin. Työneuvoston lausunto ei esimerkiksi ota kantaa siihen, työskentelevätkö tuomarit toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa vai määräaikaisissa työsuhteissa. Ks. Halila – Norros 2017, s. 257–258. Tutkimuksellisia kannanottoja voisi olla tarpeen esittää myös esimerkiksi siitä, miten työsuhteisuuden mukanaan tuoma työnantajan direktio-oikeus vaikuttaa tuomaritoiminnan riippumattomuuteen. Vertailukohta, joskin kaukaa haettu, voisi löytyä tuomioistuineläytöksessä työskentelevien tuomareiden riippumattomuudesta. Perustuslaki takaa oikeudenkäytön riippumattomuuden (3 §:n 3 momentti) sekä tuomarin virassapysymisoikeuden (103 §). Vaikka ympäristö onkin täysin eri, pyritään sekä urheilussa että yhteiskunnassa siihen, ettei tuomarin yksittäisiin päätöksiin pystytä ulkopuolelta vaikuttamaan. Tämä ratkaisutoimintaa koskeva pyrkimys kattaa myös työnantajan vaikuttamisyritykset, muttei kuitenkaan estä työnjohdollisten toimenpiteiden kohdistamista tuomariin.

työlainsäädännön tarjoamaan suojaan tarkastelemalla työn suorittajan tosiasiallisia työskentelyolosuhteita.⁴³⁸ Työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisen jälkeen tarkastelu suunnataan työskentelyä koskevien tosiseikkojen merkitykseen ja vaikutukseen. Tosiseikat voivat työsuhteen tunnusmerkistön täyttymisestä huolimatta puhua työsuhdetta vastaan.⁴³⁹ Myös alaluvussa 4.2 mainittuja yrittäjätyön tunnusmerkkejä voidaan hyödyntää kokonaisarvioinnissa.⁴⁴⁰

Tosiasialliset työskentelyolosuhteet voivat vaihdella yllättävänkin paljon saman ammattikunnan sisällä. Tämä vaikeuttaa yrittäjyyden ja työsuhteisuuden välistä rajanvetoa, sillä nimikkeestä ei välttämättä ole pääteltävissä mitään. *Koskinen* mainitsee esimerkkinä lääkärit. Kaksi eri lääkäriä saattaa harjoittaa lääkärinammattiaan saman lääkärikeskuksen tiloissa, toinen itsenäisenä yrittäjänä ilman, että häneen sovellettaisiin työlainsäädäntöä ja toinen työntekijänä tai virkasuhteessa. Samantyyppinen asetelma on tietysti mahdollinen monen muunkin ammatin kohdalla.⁴⁴¹ Vertailua voidaan tehdä paitsi ammattiryhmän sisällä myös eri ammattiryhmiä edustavien, saman työnantajan palveluksessa olevien henkilöiden välillä. Tällöin tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota työnteon ehtoihin ja siihen, miten rajanvedon kohteena olevan työn suorittajan kanssa sovitut työnteon ehdot sekä sopimusteitse määritellyt oikeudet ja velvollisuudet vertautuvat muihin työnantajan palkkalistoilla olevien työntekijöiden asemaan.⁴⁴² On oletettavaa, että myös sponsoriyhteistyötä on mahdollista harjoittaa sekä itsenäisenä ammatinharjoittajana että työsuhteisesti. Perinteisten ammattikuntien, kuten lääkäreiden osalta, lain soveltamiskäytäntöä löytyy, mutta sponsoroitujen urheilijoiden osalta se on vielä luomatta. Saman ammattikunnan sisällä esiintyvät toisistaan poikkeavat tulkintaratkaisut eivät ole toistensa kanssa ristiriidassa, kunhan erilainen lopputulos on seurausta tosiasiallisten olosuhteiden erilaisuudesta.⁴⁴³

Kokonaisarviointi kiinnittyy myös aiemmin tutkielmassa käsiteltyyn työoikeuden pakkosoveltuvuusperiaatteeseen. Yleensä sopimuksen nimike antaa vihjeen siitä, minkälaisia

⁴³⁸ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 20; Paanetoja 2019b, s. 31–32.

⁴³⁹ Paanetoja 2019a, s. 10.

⁴⁴⁰ Tiitinen – Kröger 2012, s. 35.

⁴⁴¹ Koskinen – Mikkola – Purola 1997, s. 11–12. Vastakkaisiin lopputuloksiin päättyneistä arvioinneista lääkärrien osalta ks. esimerkiksi TN 1148-83 sekä TN 1182-85.

⁴⁴² Tiitinen – Kröger 2012, s. 24. Ks. kuvaillun kaltaisesta vertailusta esimerkistä aiemmin viitattu tapaus TN 1293-93.

⁴⁴³ Koskinen 2007, s. 9.

oikeusvaikutuksia sopimuksen osapuolet ovat tarkoittaneet sopimukseensa liitettävän.⁴⁴⁴ Työoikeudellisen sääntelyn indispositiivisen luonteen vuoksi osapuolten työn suorittamista koskevan sopimuksen nimikkeelle (esimerkiksi konsultti-, sponsori- tai toimeksiantosopimus) ei voida antaa määräävää merkitystä. Mikäli sopimuksen nimikkeen, sopimusehtojen ja tosiasiallisten työskentelyolosuhteiden välillä vallitsee ristiriita, on työskentelyolosuhteita ja sopimusta tarkasteltava kokonaisuutena sen sijaan, että sopimussuhteen osapuolten annettaisiin vapaasti määrittellä oman oikeussuhteensa oikeudellinen luonne.⁴⁴⁵ Niinpä esimerkiksi toimeksiantosopimuksen pohjalta saattaa hyvinkin syntyä työsuhte, johon sovelletaan velvoiteoikeudellisten normien lisäksi työoikeudellista normistoa. Tällaisessa tilanteessa oikeussuhteeseen tulee soveltaa sekä velvoiteoikeudellista että työoikeudellista normistoa – toimeksiantosopimuksesta tulee yksi työsuhteen normilähteistä. Eri normilähteiden kollisiot ratkaistaan tapauskohtaisesti tosiseikkojen pohjalta.⁴⁴⁶ Toisaalta osapuolten omille käsityksille ja tarkoituserille, jotka ilmenevät myös työtä tosiasiallisesti suoritettaessa, voidaan antaa painoarvoa etenkin, jos nämä osapuolten käsitykset ovat keskenään yhteneväiset.⁴⁴⁷ Osapuolten omille näkemyksille ja tarkoituksille, joita esimerkiksi sopimuksen nimike voi ilmentää, on työneuvoston lausunnoissa annettu samanlainen painoarvo ja merkitys kuin muillekin oikeussuhdetta koskeville oikeustositseikoille.⁴⁴⁸

Työlainsäädännön indispositiivisesta luonteesta huolimatta sopimuksen osapuolilla on mahdollisuus vaikuttaa oikeussuhteensa luonteeseen työn tekemiseen ja sen teettämiseen liittyvillä ratkaisuilla. Osapuolten vaikutusmahdollisuudet on kasvavissa määrin hyväksytty myös oikeuskäytännössä.⁴⁴⁹ Työn suorittajan asemaan voidaan vaikuttaa sopimukseen otettavilla ehdoilla, jotka koskevat tyypillisesti esimerkiksi työkohteen määrittelyä, teetettävän työn suoritustapaa, työnteon aikaa ja paikkaa (tehdäänkö työ työntekijän omassa toimipisteessä vai työnantajan tiloissa), työn suorittajan organisatorista asemaa, työn suorittajalle asetettuja

⁴⁴⁴ HE 157/2000 vp, s. 57.

⁴⁴⁵ HE 157/2000 vp, s. 57; Bruun – von Koskull 2012, s. 27, 29; Tiitinen – Kröger 2012, s. 24–25; Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2019, s. 20, Ks. tästä myös aiemmin mainittu tapaus KKO 1995:145.

⁴⁴⁶ Kairinen 2009, s. 72–74.

⁴⁴⁷ TN 1411-06, s. 5; TN 1413-06, s. 5.

⁴⁴⁸ Tiitinen – Kröger 2012, s. 25. Ks. myös Aurejärvi 1976, s. 189–194.

⁴⁴⁹ Rautiainen – Äimälä 2008, s. 16. Ks. esimerkiksi seuraavassa alaluvussa viitattu KKO 2009:65, jossa osapuolten oikeussuhteensa luonnetta koskeville näkemyksille ja tarkoituksille on selvästi annettu merkittävää painoarvoa. Mikäli osapuolten tarkoitukset olisivat olleet keskenään ristiriidassa tai niistä ei olisi tullut selkoa, olisi ratkaisu hyvinkin voinut olla päinvastainen.

henkilökohtaisia tavoitteita (tavoitteiden toteutumisen valvonta viittaa direktio-oikeuden olemassaoloon), maksettavan palkkion rakennetta, osapuolten oikeuksia (esimerkiksi oikeus suorittaa ja vastaanottaa muita toimeksiantoja sekä tehtäviä) sekä osapuolten velvollisuuksia (esimerkiksi työn suorittajan velvollisuus käyttää omia työvälineitään).⁴⁵⁰ Näiden ehtojen kirjauksilla sopimuksen osapuolet voivat osoittaa, onko heidän tarkoituksenaan ollut teettää työ työntekijänä direktio-oikeuden alla vai itsenäisemmässä asemassa itsenäisenä ammatinharjoittajana.⁴⁵¹ Sopimusta, sen ehtoja ja tosiallisia työskentelyolosuhteita täytyy tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena. Velvoiteoikeudellisten periaatteiden mukaan kokonaisarviossa tulee kiinnittää huomiota sopimusasiakirjaan, sopimusneuvotteluista saatavilla oleviin tietoihin sekä sopimuksen käytännön toteutukseen oikeussuhteen kestäessä.⁴⁵² Kokonaisarvioinnissa lopputulokseen vaikuttavat useat seikat eikä mikään yksittäinen tekijä määritä arvion tulosta.⁴⁵³

Sponsoroidun urheilijan osalta työ voi olla mitä moninaisinta sponsorin yrityskuvaa edistävää toimintaa. Se voi olla aikaan ja paikkaan tarkasti sidottua kuten kilpailujen yhteydessä, mainoskuvauksissa tai sponsorin tapahtumissa toteutettava yhteistyö. Yhteistyö voi olla myös täysin aikaan ja paikkaan sitomatonta kuten urheilijan omissa sosiaalisen median kanavissa tapahtuva sisällöntuotanto. Urheilijalle sponsorisopimuksen mukaan maksettava palkkio saattaa hyvinkin olla sidottu urheilumenestykseen tai muihin mitattaviin suureisiin.⁴⁵⁴ Urheilijan oikeutta ottaa muita sponsoreita voidaan sopimuksella rajoittaa, mutta tämä yleensä heijastuu maksettavan korvauksen suuruuteen. On varsin yleistä, että urheilijalle asetetaan velvoite käyttää ainoastaan oman sponsorin tuotteita tai työvälineitä.

Sopimuksen osapuolten tarkoitukselle annettava painoarvo voi kasvaa ajan kuluessa. Pitkä osapuolten keskinäinen yhteisymmärrys ja tulkintakäytäntö vahvistavat kyseiselle tosiseikalle annettavaa painoarvoa. Mikäli sopimussuhde on pitkäkestoinen eivätkä osapuolet ole sen

⁴⁵⁰ HE 157/2000 vp, s. 57. Viimeiseen virkkeeseen otettu lista sopimusehdoista, joilla sopimuksen osapuolet voivat vaikuttaa siihen, tehdäänkö työ työntekijänä vai yrittäjänä, on asiasisällöllisesti täysin sama kuin hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi. Lainsäätäjä on siis esimerkinomaisesti listannut mahdollisia sopimusehtoja, joilla on vaikutusta kokonaisarvioinnin kannalta. Hallituksen esityksen sanamuodosta käy ilmi, ettei listaa ole tarkoitettu tyhjentäväksi.

⁴⁵¹ HE 157, 2000 vp, s. 57.

⁴⁵² KKO 2008:99 perustelut, kohta 3; Tiitinen – Kröger 2012, s. 26; Saarnilehto – Annola 2018, s. 153–155.

⁴⁵³ Moilanen 2013, s. 96.

⁴⁵⁴ Halila – Norros 2017, s. 426–427.

aikana olleet erimielisiä keskinäisistä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, on kyseiselle soveltamiskäytännölle annettava suurempi merkitys arvioitaessa oikeussuhteen luonnetta oikeudellisesti.⁴⁵⁵ Tämä ilmenee esimerkiksi työneuvoston lausunnosta TN 1293-93, jossa sekä työn suorittaja että tilaaja olivat pitäneet työtä yrittäjämutoisena.⁴⁵⁶

4.3.3 Kokonaisarviointia koskevaa oikeuskäytäntöä

Kokonaisarvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko työskentelyn olosuhteiden kokonaisuudesta vedettävissä sellainen johtopäätös, että oikeussuhteessa työn suorittaja kantaa itsenäiselle yrittäjälle tyypillisen taloudellisen riskin tekemästään työstä sekä sen laadusta.⁴⁵⁷ Vaikka yrittäjäriskin kantaminen onkin eräs keskeisimmistä yrittäjyyteen liittyvistä tunnusmerkeistä, ei sekään ole ehdoton edellytys yrittäjääsemalle. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2009:65 punninnut puuttuvaa yrittäjäriskiä sekä työn suorittamisen muita olosuhteita keskenään. A ja B olivat perustettavan yhtiön lukuun solmineet sopimuksen, jonka mukaisesti M luovutti omistansa yhtiön Maricken Shops Oy:n (Maricken) Helsingin toimipisteen myyntitoiminnan perustettavalle yhtiölle. Sopimuksen mukaan A:n ja B:n tuli hoitaa myymälää ennakoperintärekisteriin merkittyinä yrittäjinä, ei Marickenin työntekijöinä. Osapuolet olivat kuitenkin sopineet, että sopimuksen irtisanomistilanteessa myymälän pyörättämisen mahdollinen negatiivinen kate ei jää A:n ja B:n vaan Marickenin kontolle. A:lla ja B:llä on ollut mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi liikkeen tavaravalintoihin, myyntityön järjestämistapaan, myymälän organisointiin ja suunnittelupalvelujen tarjoamiseen. Täten liiketoiminnan tulos on ollut olennaisesti yhteydessä heidän panokseensa. Toisaalta taas A ja B ovat tehneet työtä henkilökohtaisesti, heidän asemansa on ollut alisteinen suhteessa Marickeniin eikä heillä ole mainitusti ollut liiketoiminnallista riskiä kannettavanaan. Korkein oikeus katsoi, että myyntityö on voitu järjestää ulkopuolisen tahon hoidettavaksi niin työntekijäasemassa kuin yrittäjänäkin. Osapuolten tarkoitus on ollut järjestää toiminta yritysmuotoisesti eikä sovitusta ole poikettu. Täten ei korkeimman oikeuden mukaan ollut syytä

⁴⁵⁵ Tiitinen – Kröger 2012, s. 25. Esimerkiksi lausunnosta TN 1413-06 selviää, että tapauksen osapuolet olivat pysyneet yhteneväisessä käsityksessään useita vuosia. Työneuvosto päätyi pitkään jatkuneen yhteisymmärryksen, yrittäjäriskin olemassaolon, työtä koskevan sopimuksen sisällön sekä muiden seikkojen johdosta pitämään osapuolten välistä oikeussuhdetta yrittäjäsuhteena.

⁴⁵⁶ Paanetoja pitää lausuntoa TN 1293-93 kokonaisarvioinnin kannalta rajapyykkinä, sillä siinä ensimmäistä kertaa työneuvoston historiassa kokonaisarviointi kirjoitettiin päätöstekstiin auki ja näkyviin. Ks. Paanetoja 2019a, s. 11 sekä muista kokonaisarviointia sivuavista lausunnoista TN 1399-04 ja vanhempi TN 1216-87.

⁴⁵⁷ Tiitinen – Kröger 2012, s. 23.

arvioida osapuolten oikeussuhteen luonnetta heidän omasta käsityksestään poikkeavasti, vaikkei toimintaan sisältynytkään riskiä tappioista.

Kokonaisarvioinnin roolia käytännön rajanvetotilanteissa kuvastaa hyvin korkeimman oikeuden ratkaisu 2008:99. Kyse oli sen määrittämisestä, oliko rakennusurakka suoritettu yrittäjämuotoisesti itsenäisenä ammatinharjoittajana vaiko työsuhteessa tilaajaan. Tilaaja ja urakoitsija olivat allekirjoittaneet vakiosopimuslomakkeen, joka oli otsikoitu pienurakkasopimukseksi. Urakkahinnaksi merkitty määrä oli sovittu maksettavaksi urakoitsijan aloitteesta poikkeuksellisesti kahden viikon välein perustuen tehtyihin tunteihin ja työn edistymiseen. Korkeimman oikeuden mukaan sopimusasiakirja viittasi siihen, että urakoitsija olisi tehnyt työtä itsenäisenä ammatinharjoittajana. Sopimusneuvotteluissa työn tekemisen muotoa ei ollut kuitenkaan sivuttu. Urakoitsija oli ilmoittanut, ettei hänellä ole yritystä eikä hän täten peri arvonlisäveroa. Tilaaja on maksanut urakasta korvausta pidättäen työttömyysvakuutusmaksut sekä verot. Korkein oikeus totesi, että tilaajan tarkoituksena on ollut teettää työ yrittäjämuotoisesti, kun taas urakoitsija on pyrkinyt työsuhteiseen asemaan. Tilaajan edustaja on laatinut rakennustyössä tarvittavat piirustukset, hankkinut työssä tarvittavat rakennusaineet ja -tarvikkeet työkaluja lukuun ottamatta sekä käynyt työmaalla päivittäin tarkastamassa työn edistymisen sekä antamassa ohjeita. Nämä seikat voivat sinänsä liittyä sekä yrittäjämuotoisesti tehtyyn työhön että työsuhteiseen työhön. Kokonaisarvioinnin perusteella korkein oikeus päätyi kuitenkin pitämään urakoitsijaa työsuhteisena. Kokonaisarvioinnissa painoivat erityisesti se, ettei työsuorituksesta peritty arvonlisäveroa sekä se, että tilaaja tosiasiallisesti käytti työn johto- ja valvontaoikeutta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu koski tilannetta, jossa osapuolten näkemykset oikeussuhteen luonteesta eivät olleet yhteneväiset. On silti kyseenalaista, olisiko ratkaisussa muilta osin samojen oikeustositseikkojen vallitessa päädytty päinvastaiseen ratkaisuun, mikäli osapuolilla olisikin ollut yhteinen tarkoitus tehdä työ yrittäjämuotoisesti. Sponsoroitavan urheilijan kannalta ratkaisu kuvastaa erityisesti sponsorin direktio-oikeuden roolia sponsorisuhteen työoikeudellisessa kategorisoinnissa. Mitä täsmällisempiä ohjeita sponsori antaa sponsorisopimuksessa sovittujen suoritusten toteuttamisesta ja mitä useammin tämä johto ja valvonta toteutuu, sitä lähempänä ollaan työsuhdetta. Myös muodollisille tekijöille kuten sille, missä oikeudellisessa muodossa urheilija on toimintansa järjestänyt, voitaneen antaa tiettyä painoarvoa.

Hieman tuoreemmasta oikeuskäytännöstä voidaan nostaa esiin työnantajan lukuun - tunnusmerkin yhteydessä sivuttu vakuutusosoikeuden ratkaisu VakO 7.5.2019/4473:2017. Punnitessaan 49% yhtiön osakkeista omistaneen A:n työntekijäasemaa vakuutusosoikeus turvautui kokonaisarviointiin. Vakuutusosoikeus punnitsi vastakkain sekä työsuhdetta puoltavia että sitä vastaan puhuvia argumentteja. A:n työsuhteisuuteen viittasivat työnantajayhtiön tosiasiallinen direktio-oikeuden käyttö, A:n määräysvallan puute sekä se, ettei A hyötynyt osakeomistuksestaan taloudellisesti. A:n yrittäjyyteen puolestaan viittasivat hänen merkittävä omistusosuutensa ja siihen sisältyvä yrittäjäriski, A:n työskentelyn koituminen osakeomistuksensa vuoksi osaksi hänen omaksi hyväkseen sekä A:n mahdollisuus hyödyntää osakeyhtiölain vähemmistöosakkaalle tarjoamia suojakeinoja kuten vaatia osingonjakoa. Kokonaisarviota ei ratkaisun perusteluissa yksityiskohtaisesti avata, mutta vakuutusosoikeus toteaa antaneensa isoimman painon työnantajan tosiasialliselle direktio-oikeudelle sekä A:n määräysvallan puutteelle.

Myös vakuutusosoikeuden ratkaisu korostaa direktio-oikeuden merkitystä. Sponsorisuhdetta työoikeudellisesti kategorisoidessa on kiinnitettävä huomiota urheilijan itsenäisyyteen ja vapautteen tai niiden puutteeseen. Ratkaisusta on saatavissa myös tulkintaohje tilanteeseen, jossa urheilija omistaa pienen osuuden häntä sponsoroivasta yrityksestä. Tällöin huomiota tulee kiinnittää urheilijan tosiasiallisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa yhtiön asioihin osakeyhtiölain suomin keinoin. Kuvailtu tilanne tulisi oletettavasti kyseeseen vain, mikäli sponsori olisi suhteellisen pienikokoinen yritys.

5 YHTEENVETO

5.1 Työsuhteen tunnusmerkkien soveltuminen sponsoroituun urheilijaan

Työsopimuslain soveltamisalamääritelmän mukaisesti sponsoroitava urheilija on työsuhteessa, mikäli sponsorin ja urheilijan välinen oikeussuhde tosiasiallisesti täyttää TSL 1:1:ssä säädetty työsuhteen tunnusmerkit. Tästä peruseriaatteesta ei voida työlainsäädännön indispositiivisen luonteen sekä työoikeudellisen normihierarkian vuoksi poiketa edes osapuolten yhteneväisellä tarkoituksella. Työsopimuslain työntekijämääritelmän täytyminen tarkoittaa sitä, että osapuoliin sovelletaan työoikeudellista lainsäädäntöä kokonaisuudessaan. Työoikeudellisen sääntelyn pyrkimyksenä on suojata oikeussuhteen heikompaa osapuolta. Sääntelyn tavoitteesta johtuen kiellettyä on yhteisesti sopia, että työ tehdään yrittäjämutoisesti, mikäli tosiasiallisten olosuhteiden perusteella kyse on työsuhteisesta työstä. Ei liene estettä sille, että epäselvässä

tilanteessa osapuolet sopisivat työsuorituksen tapahtuvan työsuhteessa.⁴⁵⁸ Mikäli osapuolten välinen työtä koskeva sopimus täyttää työsuorituksen lisäksi myös jonkun muun sopimuksen tunnusmerkistön, tulee muodostuvan ns. sekatyypin sopimuksen oikeusvaikutuksia arvioida useamman eri sääntelykehikon puitteissa. Mahdolliset normikollisiot olisi ratkaistava tapauskohtaisin argumentein.

Työsuhteen tunnusmerkkien osalta sopimustunnusmerkin soveltamisen rima on matalalla. Sponsoroitavan urheilijan sponsorisopimus täyttäneen sopimustunnusmerkin, sillä työsuhte voi syntyä jopa konkludenttisesti. Huippu-urheilijoiden sponsorisopimukset lienevät poikkeuksesta kirjalliseen muotoon laadittuja. Työn tekeminen henkilökohtaisesti -tunnusmerkkikään ei aiheuttane ongelmia. Sponsorisopimus asettaa urheilijalle korostetun henkilökohtaisen velvoitteita edistää sponsorin imagoa. Koko sopimus perustuu urheilijan persoonan kautta sponsorin hyväksi kanavoitavissa olevaan goodwilliin. Työnteko voi olla aktiivista tai passiivista. Kun työnteoksi on hyväksytty muun muassa taiteilijan mallina oleminen, ei käsittääkseni ole estettä sille, etteikö myös palkintokorokkeella sponsorin logon näytillä pitäminen voisi muodostaa työsuoritusta.

Työtä tulee tehdä työnantajan lukuun. Sponsorisopimuksista koitua hyöty koituu kiistatta sponsorin eikä urheilijan itsensä hyväksi, sillä maksettava vastike on vain välillistä hyötyä suoran hyödyn mennessä sponsorille. Sponsorin saa urheilijan työsuorituksen johdosta näkyvyyttä, jonka tarkoituksena on edistää sponsorin tarjoamien tuotteiden tai palveluiden myyntiä sekä kohottaa sponsorista yleisölle välittyvää mielikuvaa. Mikäli sponsoroitava urheilija itse omistaa osuuden sponsorivasta yrityksestä, tulee huomiota kiinnittää urheilijan todellisiin vaikutusmahdollisuuksiin yhtiön päätöksenteossa. Sponsorisopimuksen perusteella maksettavan vastikkeen riittävyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota pelaajasopimusten yhteydessäkin tehtyyn rajanvetoon ammattilais- ja amatööriurheilijoiden välillä. Vastike itsessään voi olla muutakin kuin rahaa: esimerkiksi sponsorin valmistamia urheiluvälineitä. On muistettava, että työskentely voi olla myös osa-aikaista, jolloin siitä maksettava vastikekin on luonnollisesti kokoaikatyöstä maksettavaa vastiketta pienempää. Vastikkeen tulee vain olla oikeassa suhteessa tehdyn työn määrään ja laatuun niin, ettei kyse ole tavanomaisen harrastustoiminnan piirissä maksettavista kulukorvauksista. Sponsorisopimuksen nojalla maksettava vastike voi olla sidoksissa urheilijan saavuttamaan menestykseen.

⁴⁵⁸ Koskinen 2016, s. 14.

Kriittisin työsuhteen tunnusmerkki sponsorisuhteissa kuten muissakin oikeussuhteissa on direktiotunnusmerkki eli työn tekeminen työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. Tunnusmerkin tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota sponsorisopimuksessa urheilijan täytettäviksi sovittujen velvoitteiden täyttämiseen kohdistuvan direktioasteeseen. On toki muistettava, että pelkkä oikeus johtoon ja valvontaan riittää tunnusmerkin täyttymiseksi. Direktiotunnusmerkin täytyminen sulkisi pois mahdollisuuden siihen, että urheilija urheilisi harrastuksenomaisesti, sillä harrastustoiminta tulisi voida lopettaa milloin tahansa ilman urheilijalle koituvia velvoiteoikeudellisia seuraamuksia.

5.2 Täyttääkö sponsoroitu urheilija yrittäjän vai työntekijän tunnusmerkit?

Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on hahmoteltu kriteerejä, joiden avulla työsuhde voidaan erottaa muista oikeussuhteista. Nämä kriteerit voidaan tietysti ulottaa myös sponsorin ja sponsoroitavan urheilijan väliseen oikeussuhteeseen. Työsopimuslain soveltamisesta mainittuun oikeussuhteeseen ei ole oikeuskäytäntöä, joten arviointia on tehtävä analogisesti vertaillen sponsorisopimussuhdetta muunlaisia oikeussuhteita koskevaan oikeuskirjallisuuteen sekä oikeuskäytäntöön. Urheilijan oikeusasemalle on kolme vaihtoehtoa: amatööri, itsenäinen ammatinharjoittaja tai työntekijä. Amatööriurheilu on pääosin tämän tutkielman tarkastelun ulkopuolella (samoin kuin osakeyhtiömuotoinen huippu-urheilu, ellei sopimusosapuolten tarkoituksena ole työlainsäädännön kiertäminen), joten jäljelle jää sen määrittäminen toimiiko urheilija yrittäjämuotoisesti itsenäisenä ammatinharjoittajana vaiko työsuhteessa sponsoriin. Urheilijan oikeusaseman määrittämisellä on merkittäviä vaikutuksia sponsorisopimuksen osapuolten oikeusasemiin. Mikäli sponsorisopimus tulkitaan työsopimukseksi, kohdistuu partteihin merkittävästi enemmän sääntelyä kuin jos sopimuksen tulkitaan olevan puhtaasti velvoiteoikeudellinen.

Yhteiskunta ja sen myötä työn tekeminen on muuttanut merkittävästi muotoaan viime aikoina. Muun muassa ajasta ja paikasta riippumaton työnteko on tullut kasvavissa määrin mahdolliseksi. Kehitys on mahdollistanut myös uusia tapoja toteuttaa sponsorointia – esimerkiksi urheilijan omia sosiaalisen median kanavia hyödyntäen. Työelämä on pirstaloitunut, mikä on aiheuttanut sen, että henkilöt voivat tehdä samanaikaisesti työtä työoikeudellisesti monissa eri rooleissa: vaikkapa päätoimisesti työsuhteessa ja sivutoimisesti yrittäjänä. Moniroolisuus ei kuitenkaan ole täysin uutta urheilun parissa. Joukkueurheilijat ovat voineet olla työsuhteessa sekä seurajoukkueeseensa että maajoukkueeseen. Ei siis pitäisi

kategorisesti olla estettä sille, että esimerkiksi yksilöurheilija voisi toimia yrittäjämutoisesti suhteessa kilpailunjärjestäjiin ja työsuhteisesti suhteessa sponsoriinsa.

Maksettavan korvauksen osalta voisi olla perusteita katsoa, että sponsoroitava urheilija toimii yrittäjämutoisesti. Maksettava korvaus on luonteeltaan kaiken kattava. Koska tähän asti sponsorisopimuksia ei ole kategorisoitu työsopimuksiksi, ei niissä ole huomioitu esimerkiksi työnantajan sivukuluja tai loma-ajan palkkaa ainakaan työoikeudellisessa merkityksessä. Velvoiteoikeudellisen sopimuksen perusteella suoritettavat maksut on toki mahdollista jaksottaa tasaisesti niin, etteivät ne suoraan seuraa tehtyjä työsuorituksia. Toisaalta palkanomaisesti jaksotettu korvaus on joskus tulkittu työsuhteisuutta puoltavaksi seikaksi (KKO 2008:99). Urheilijan on yhteistyöstä maksettavaa korvausta neuvotellessaan tullut huomioida esimerkiksi itsensä elättäminen kilpailukauden ulkopuolella tai loukkaantumisen estäessä aktiiviurheilun.

Yrittäjän investointivelvollisuuden osalta yksilöurheilijat ja joukkueurheilijat poikkeavat toisistaan. Yksilöurheilijat joutuvat pääosin järjestämään edellytykset urheilemiselleen itse harjoitusolosuhteista valmentajiin. Joukkueurheilijat puolestaan harjoittelevat tavallisesti työnantajaorganisaationsa tarjoamissa olosuhteissa työnantajan edustajina toimivien valmentajien alaisina. On toki mahdollista, että joukkueurheilijatkin investoivat itseensä hankkimalla palveluita työnantajan tarjoaman ulkopuolelta. Sponsoroidun urheilijan työskentely sponsorin tiloissa on mahdollista katsoa työsuhteiseen työn suorittamiseen viittaavaksi seikaksi. Kaikkeen yritystoimintaan ei välttämättä kuulu merkittävää pääoman menettämisen riskiä. Sen sijaan, että urheilija olisi sijoittanut merkittäviä summia rahaa tuotantovälineisiin, hän on uhrannut merkittävästi aikaa oman ammattitaitonsa luomiseen ja kehittämiseen. Urheilijoiden toiminta voi olla yleistä, julkista ja laajaa. Mahdollisten yhteistyökumppaneiden yhteydenotot tapahtuvat yleensä esimerkiksi agenttien kautta.⁴⁵⁹ Yksilöurheilijalle aiheutuu investointivelvollisuudestaan johtuen toiminnan harjoittamisestaan myös yleiskuluja, jotka eivät liity mihinkään yksittäiseen toimeksiantoon.

Periaatteessa yrittäjä saa työn tilaajaa kuulematta käyttää sijaisia ja apulaisia. Luokiteltiin sponsoroitavan urheilijan ja sponsorin välinen oikeussuhde miten tahansa, ovat sponsorisopimuksella urheilijalle asetettavat velvoitteet korostetun henkilökohtaisia. Tämä ei

⁴⁵⁹ Cozzillio – Levinstein 1997, s. 995; Halila – Norros 2017, s. 226.

estä sponsoroitavan urheilijan kategorisoimista yrittäjäksi, sillä myös tiettyjen yrittäjien suoritusvelvoitteet voivat olla korostetun henkilökohtaisia.

Työn organisointiin ja suoritustapaan liittyvät seikat näyttäisivät puoltavan sponsoroidun urheilijan työsuhteisuutta. Yrittäjätöille on ominaista hyväksy tai hylkää -malli, jossa työn tilaaja vain tarkastaa lopputuloksen. Tilaajan ja työn suorittajan väliset yhteydenotot ovat yrittäjämutoisesti tehdyssä työssä tyypillisesti vähäisiä puuttuvan direktio-oikeuden vuoksi. Sponsorisopimuksilla solmittaville työsuorituksille on kuitenkin luonteenomaista, ettei niitä ole mahdollista suorittaa ilman sponsorin vahvaa ohjausta. Työn suoritustavasta ja paikasta on tarpeen antaa tarkat ohjeet, jotta sponsori voi maksimoida saavuttamansa näkyvyyden. Ei ole sponsorin kannalta ollenkaan yhdentekevää, pitääkö urheilija sponsorin logoa näkyvillä lenkipolulla vai yleisurheilun Timanttiliigan osakilpailussa. Myös erilaisiin mainoskuvauksiin osallistuminen vaatinee sponsorin edustajan tarkkaa ohjeistusta. Vaikuttaa siltä, että valtaosaa perinteisistä sponsorisopimuksen velvoitteista ei voida täyttää siten, että urheilija toimii itsenäisesti ja valitsee parhaaksi näkemänsä keinot sopimusvelvoitteidensa täyttämiseksi.⁴⁶⁰

Yrittäjyyteen kuuluu, että toimeksiantoja tulisi samanaikaisesti olla useampi. Toisaalta nykyaikana on myös kasvavissa määrin yrittäjiä, jotka suorittavat työtä vain yhdelle tilaajalle huomattavan epäitsenäisessä asemassa. Yrittäjän toimeksiantosuhteita muihin tilaajiin ei tulisi sopimusteitse rajoittaa. Sponsoroitavalla urheilijalla voi olla useita yhtäaikaisia sponsoreita. Sponsoroivat yritykset sisällyttävät sponsorisopimukseen kuitenkin usein lausekkeita, jotka takaavat niille yksinoikeuden edustamallaan toimialalla. Samalla tavalla kuin yritykset voivat sopia urheilutapahtumien kanssa esimerkiksi pääyhteistyökumppanin statuksesta, on kuviteltavissa, että urheilijalla voi olla ”eri tasoisia” sponsoreita. On täysin urheilijan määräysvallassa oleva seikka solmia sponsorisopimus vain vaikkapa yhden yrityksen kanssa. Yhden yrityksen kanssa solmittu eksklusiivinen sponsorisopimus vapauttaisi urheilijan aikaa huomattavasti enemmän vain yhden sopimuksen velvoitteiden täyttämiseen. Kuvaillun kaltaiseen oikeussuhteeseen voitaisiin olettaa sisältyvän enemmän ja kiinteämpää työsuhteeseen viittaavaa direktiota kuin yksittäisen sponsorisopimuksen asettamiin velvoitteisiin tilanteessa, joissa sponsoreita on useampi. Yhden sponsorin kanssa solmittu eksklusiivinen sponsorisopimus on lähimpänä työoikeudellisen sääntelyn pohjana ollutta normaalityösuhteen käsitettä, jolle edelleen annetaan työoikeudessa merkitystä.

⁴⁶⁰ Sponsoroinnin uudet toteutustavat, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, ovat luonteeltaan vanhoja itsenäisempiä.

Normaalityösuhteen käsitteeseen kuuluu muun muassa, että työntekijä työskentelee täysiaikaisesti ja vakinaisesti, vain yhden työnantajan lukuun, kotinsa ulkopuolella sijaitsevassa työpaikassa sekä tarkoin määriteltyä toimenkuvaa noudattaen. Yrittäjämutoiselle työskentelylle puolestaan olisi tunnusomaista, ettei urheilija alistu toimeksiantajan alaiseksi tai liity toimeksiantajan organisaatioon.

5.3 Sponsoroitavan urheilijan työsuhteisuus ratkeaa kokonaisarvion turvin

Henkilön oikeusasema työsuhteisena tai muunlaisena työn suorittajana kiinnittyy aina työsuhteen tunnusmerkkeihin ja niiden kokonaisarvioon. Myös yrittäjyyden tunnusmerkkejä voidaan hyödyntää. Kokonaisarviota tarvitaan, sillä työsuhteen tunnusmerkit voivat täytyä sekä työsuhteisessa työssä että yrittäjämutoisessa työsuorituksessa. Kokonaisarviointi tehdään arvioimalla osapuolten välisessä oikeussuhteessa vallitsevien oikeustositseikkojen kokonaisuutta. Kokonaisarviointia tarvitaan, sillä saman ammattiryhmän sisällä oikeussuhteiden luonne voi vaihdella riippuen siitä, miten työnteon olosuhteet on konkreettisesti järjestetty. Sponsorisopimusten kontekstissa olisi kuviteltavissa tilanne, jossa oikeustositseikkojen luonteesta riippuen yksi urheilija olisi työsuhteessa sponsoriinsa ja toinen toimisi itsenäisenä ammatinharjoittajana.

Sopimuksen nimike ei kokonaisarviossa ole ratkaiseva tekijä, vaan se on yksi huomioon otettavista oikeustositseikoista, jolle annetaan yhtäläinen painoarvo muihin oikeustositseikkoihin nähden. Näin ollen sponsorisopimuksen otsikointi sponsorisopimukseksi ei merkitse sitä, etteikö sopimusta voitaisi jälkikäteen tulkita työsopimukseksi. Mikäli sponsorisopimus tulkittaisiin työsopimukseksi, saatettaisiin ajautua tilanteeseen, jossa sponsorisopimuksen ehdot sekä sovellettava työlainsäädäntö olisivat keskenään ristiriidassa. Tilanne olisi ratkaistava tapauskohtaisesti havaittavissa olevien oikeustositseikkojen pohjalta.

Sponsoroitavan urheilijan työoikeudellista statusta arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota muun muassa siihen, onko urheilijalle asetettu henkilökohtaisia tavoitteita ja onko niiden toteutumista valvottu. Kiinteässä yhteydessä tavoitteisiin on myös maksettavan korvauksen rakenne. Yksinkertainen korvausrakenne viittaa työsuhteiseen työhön, mutta toisaalta urheilijan kilpailumenestykseen sidottu palkkio ei sulje työsuhteisuutta pois. Urheilijalla lienee velvollisuus käyttää sponsorin osoittamia työvälineitä erityisesti, mikäli sponsori kyseisiä välineitä valmistaa. Kokonaisarviointia helpottaa, mikäli itse sponsorisopimuksen lisäksi on saatavilla tietoa sopimusta edeltäneistä neuvotteluista sekä sopimuksen suorituksen aikana

osapuolten välillä vakiintuneista käytännöistä. Mitä pidempään vakiintunut käytäntö sponsorin ja urheilijan välisessä oikeussuhteessa jatkuu, sitä isompi painoarvo sille on annettava oikeussuhteen luonnetta arvioitaessa.

Kokonaisarviointia koskevassa oikeuskäytännössä yrittäjyyden aineellisille tunnusmerkeille on annettu muodollisia tunnusmerkkejä merkitsevämpi asema. Yrittäjäriskiä ei kuitenkaan ole katsottu ehdottomaksi edellytykseksi yrittäjämutoiselle toiminnalle (KKO 2009:65). Sponsoroidun urheilijan osalta on selvää, että yrittäjäriski on vähäinen. Direktio-oikeuden olemassaolo, toteuttaminen ja vahvuus korostuvat kokonaisarvioinnissa (KKO 2008:99 sekä VakO 7.5.2019/4473:2017). Korkein oikeus on ilmaissut myös, etteivät muodolliset tunnusmerkit ole merkityksettömiä kokonaisarvioinnin kannalta. Mikäli sponsoroitava urheilija omistaa osan sponsorioivasta yrityksestä, kiinnittyy huomio direktio-oikeuden lisäksi myös todellisiin vaikutusmahdollisuuksiin sekä määräysvaltaan yhtiössä. Myös osakkuusaseman tuomalle taloudelliselle hyödyille annetaan arvioinnissa painoarvoa.

Kokonaisarviointi on luonteeltaan kasuistista – oikeussuhteen työoikeudelliseen luokitteluun vaikuttaa lukematon määrä yksityiskohtia, joita ei jokaista yksittäistapausta kattavasti ole mahdollista luetella. Sama pätee sponsorisopimuksiin, jotka ovat sopimustyyppinä sääntelemättömiä, ellei niihin tutkielman tutkimuskysymyksen mukaisesti sovelleta työlaissäädäntöä. Koska sponsorisopimusten sisällöstä ei lähtökohtaisesti säädetä lailla, voi sponsorisopimukseksi otsikoitu sopimus sisältää lähes mitä tahansa. Tässä pääluvussa on kuitenkin tarkasteltu pääpiirteittäin tekijöitä, jotka ovat läsnä arvioitaessa sitä, tulisiko sponsorisopimuksen nojalla suoritettu työ luokitella työsuhteessa tehdyksi vai yrittäjätyöksi. Lopullisen ratkaisun, silloinkin vain kyseistä yksittäistapausta koskien, voi antaa vain instanssi, joka tulkitsee työsopimuslain soveltamisalaa. Seuraavassa alaluvussa on kuitenkin hahmoteltu apukysymyksiä, joiden avulla on mahdollista arvioida sponsorisuhteen oikeudellista luonnetta ennen pitävää kannanottoa.

5.4 Apukysymyksiä sponsorisuhteen oikeudellisen luonteen selvittämiseksi

Apukysymykset on hahmoteltu hyödyntäen tiekarttana TSL 1:1:n tunnusmerkkijakoa, sillä rajanveto työsuhteisuuden ja yrittäjyyden välillä tapahtuu pitkälti työsuhteen tunnusmerkistön täyttymisen kokonaisarvioinnilla. Aiemmin tutkielmassa todetusti eri tunnusmerkkien tarkastelu saattaa tuottaa keskenään osittain ristiriitaisia tuloksia. Ristiriidat pyritään ratkaisemaan kokonaisarvioinnilla. Kysymysten laadinnassa on hyödynnetty myös yrittäjyyden

tunnusmerkkejä sekä kaikkea sitä, mitä tutkielmassa on sponsorisopimusten ominaispiirteistä mainittu. Koska kysymysten laadinnassa hyödynnetty materiaali on työsuhteen tunnusmerkkejä välittömästi koskettavaa aineistoa laajempaa, ei kysymysten ryhmittely tietyn otsikon alle ole ehdotonta. Työsopimuslaissa mainittujen tunnusmerkkien käyttö otsikkotason pohjana on kaikesta huolimatta perusteltua työlainsäädännön indispositiivisuuden ja tunnusmerkkien kiistattoman painavan merkityksen vuoksi. Apukysymyksistä voi olla hyötyä ennen kuin sponsoroitavan urheilijan työoikeudellisesta asemasta saadaan oikeuskäytäntöä.⁴⁶¹

1. Sponsorisopimus

- a. Miten sopimus on otsikoitu? Vastaako sopimuksen nimike osapuolten käsitystä heidän välisensä oikeussuhteen luonteesta?
- b. Mitä persoonallisuuselementtejä urheilija on luovuttanut sponsorin käyttöön?
- c. Minkälainen sponsoroitavan urheilijan asema on verrattuna muihin sponsoroivan yrityksen työntekijöihin?
- d. Onko osapuolten välisistä sopimusneuvotteluista saatavilla tietoa?
- e. Ovatko sponsorisopimuksen osapuolet toimineet sopimuksessa sovituin tavoin vai onko joidenkin sopimuksen osien osalta toimittu sopimustekstin kielellisestä ilmaisusta poikkeavasti? Onko alkuperäisestä sponsorisopimuksesta poikettu täydentävin sopimuksin?
- f. Kuinka vakiintunut osapuolten käsitys oikeussuhteensa luonteesta on – kuinka kauan sopimusta on noudatettu? Onko osapuolten välille siis syntynyt vakiintunutta sopimuskäytäntöä?
- g. Miten sponsorisopimuksessa sovitut ehdot vertautuvat muiden vertailukelpoisten urheilijoiden sponsorisopimuksissa sovittuihin ehtoihin?
- h. Onko sponsorisopimuksessa ilmaistu peruste sen mahdolliselle määräaikaaisuudelle?

2. Työn tekemisen henkilökohtaisuus ja muut sponsorisuhteet

- a. Onko urheilijan täytettävä sponsorisopimuksessa asetetut velvoitteensa henkilökohtaisesti?
- b. Onko sponsorisopimus tehty kahden yhtiön välillä? Mikäli kyllä, onko järjestelyyn päädytty työlainsäädännön kiertämistarkoituksessa?

⁴⁶¹ Apukysymysten käyttöön ja strukturointiin inspiraationa on toiminut Heidi Knuutilan 2004 kirjoittaman tutkielman toiseksi viimeinen luku, jossa Knuutila esittää omat apukysymyksensä urheiluseurassa tapahtuvan työsuhteisen työn ja tavanomaisen harrastustoiminnan erottamiseksi.

- c. Täyttääkö urheilija yrittäjyyden muodollisia tunnusmerkkejä?
- d. Saako urheilija käyttää työsuorituksensa täyttämiseen apulaisia ja sijaisia sponsorivalta yritykseltä lupaa kysymättä?
- e. Onko urheilijalla vain yksi sponsori vai useampia samanaikaisia sponsoreita? Millaisia eroja tarkasteltavassa sponsorisopimuksessa on urheilijan muihin mahdollisiin sponsorisopimuksiin?
- f. Onko urheilijan mahdollisuuksia solmia uusia sponsorisopimuksia jotenkin rajoitettu?

3. Työn tekeminen sponsorin lukuun ja urheilijan investointivelvollisuus

- a. Omistaako urheilija osuuden sponsorivasta yrityksestä?
- b. Mikäli kysymykseen 3a vastattiin kyllä, mitkä ovat urheilijan todelliset vaikutusmahdollisuudet yhtiön päätöksenteossa? Onko urheilijalla määräysvaltaa yhtiössä? Minkälaista urheilijan tekemä työ on käytännössä ollut? Onko urheilija hyötynyt taloudellisesti osakkuusasemastaan?
- c. Onko urheilijalla pääoman menettämisen riski? Kuinka merkittävä riski on?
- d. Onko urheilijan toiminta sponsorimarkkinoilla yleistä, julkista, laajaa, itsenäistä ja vapaata?
- e. Syntyykö urheilijan toiminnasta yleiskuluja, jotka eivät liity mihinkään tiettyyn sponsorisopimukseen tai kilpailunjärjestäjän kanssa solmittuun sopimukseen?
- f. Hyödyntääkö urheilija harjoittelussaan sponsorin tarjoamia harjoitusolosuhteita tai urheiluvälineitä?

4. Sponsorisopimuksen nojalla maksettava vastike

- a. Onko urheilija saanut vastikkeena työsuorituksestaan korvausta, jolla on taloudellista arvoa?
- b. Onko maksettavan vastikkeen suuruus oikeasuhtainen urheilijalta vaadittuihin työsuorituksiin nähden?
- c. Onko vastike tarpeeksi suuri, jotta urheilijan voidaan katsoa urheilevan ammattimaisesti?
- d. Miten vastikkeen määrä vertautuu muista samankaltaisista suorituksista maksettaviin vastikkeisiin?
- e. Onko kulukorvauksin tai muilla urheilutoiminnalle ominaisilla nimikkeillä yritetty peitellä vastiketta, joka tosiasiallisesti on korvausta urheilijan sponsorin hyväksi tekemistä työsuorituksista?
- f. Sisältyykö maksettavaan vastikkeeseen korvaus urheilijan loman ajalta?

- g. Kuinka sidoksissa maksettava korvaus on urheilijan yksittäisiin työsuorituksiin? Maksetaanko korvausta esimerkiksi laskujen perusteella?
- h. Miten vastikkeen maksu on jaksotettu? Suoritetaanko korvaus kertasummana vai esimerkiksi kuukausittain?
- i. Minkälainen on sovittu korvausrakenne? Onko osa korvauksesta sidottu esimerkiksi urheilijan menestykseen tai hänen markkinoimiensa tuotteiden myyntiin?

5. Sponsorisopimukseen liittyvä direktio

- a. Valvooko sponsori urheilijan työsuoritusta tai onko sponsorilla oikeus valvontaan? Vai tarkastaako sponsori vain urheilijan työsuorituksen lopputuloksen?
- b. Onko sponsorisopimukseen otettu nimenomainen direktiota koskeva ehto?
- c. Saako urheilija itse valita parhaiksi katsomansa keinot sponsorisopimuksessa asetettujen velvoitteiden täyttämiseksi?
- d. Onko sponsori tosiasiallisesti harjoittanut oikeuttaan direktioon?
- e. Onko sponsori asettanut urheilijalle henkilökohtaisia tavoitteita? Onko tavoitteiden saavuttamista valvottu?
- f. Onko urheilijalle asetettu negatiivisia velvoitteita esimerkiksi urheilun ulkopuolisen elämän suhteen?
- g. Kuinka vahvaa urheilijaan kohdistuva direktio on ollut?
- h. Aiheutuuko urheilijalle velvoiteoikeudellisia seuraamuksia urheilun lopettamisesta?

5.5 Sponsorisuhteen oikeudellisen luokittelun vaikutukset osapuolten oikeusasemiin

Mikäli sponsoroitu urheilija olisi työsuhteessa, sovellettaisiin työlainsäädäntöä hänen hyväkseen kokonaisuudessaan. Sen vuoksi onkin syytä hahmotella keskeisimpiä oikeusvaikutuksia, joita sponsoroitavan urheilijan työsuhteisuudella olisi. Sopivana vertailukohtana toimivat pelaajasopimusten nojalla urheilevat joukkueurheilijat, jotka ovat samalla sekä työlainsäädännön piirissä että (käytännössä) alisteisia tietyille urheilun erityispiirteille.⁴⁶² Sponsorin tulisi työnantajana huolehtia esimerkiksi vuosiloma- ja työaikalain noudattamisesta. Mikäli sponsoroitavat urheilijat alkaisivat laajasti vaatia sponsoreiltaan

⁴⁶² 2000-luvun alkupuolella oltiin säätämässä joukkueurheilun työsopimuslakia, mutta hanke kariutui pitkälle edenneen valmistelun jälkeen. Nykytilanne on se, että tietyiltä osin joukkueurheilussa toimitaan vastoin lain pakottavia säädöksiä, mutta työntekijäosapuoli on hyväksynyt tilanteen. Poikkeaminen työlainsäädännöstä johtunee pitkälti urheilun erityispiirteistä eikä esimerkiksi työnantajapuolen kohtuuttoman vahvasta neuvotteluasemasta. Tapaturma- ja eläketurvan osalta on säädetty urheilijoita koskevaa erityislainsäädäntöä. Ks. Halila – Norros 2017, s. 188.

kaikkia työsuhteeseen perustuvia saataviaan, olisi tällä luultavasti vaikutusta sponsorisopimusten nojalla maksettavien palkkioiden yleiseen tasoon. On toki mahdollista, että urheilijat tyytyisivät malliin, jossa erilaisia korvauksia, kuten ylityö- tai sunnuntaikorvauksia, ei erikseen maksettaisi, vaan niiden ajateltaisiin sisältyvän sponsorisopimusten nojalla maksettavien korvausten nykyiseen tasoon. Näin on tehty joukkueurheilun puolella yhteisiin intresseihin nojaten.⁴⁶³

Työsuhde on lähtökohtaisesti voimassa toistaiseksi. Urheilemista koskevat työsopimukset on kuitenkin järjestäen sekä kotimaassa että kansainvälisesti tehty määräaikaisina. Vaikka sponsorisopimuksilla sovitut työsuoritukset eivät välttämättä ole fyysisesti yhtä vaativia kuin itse urheilu, on sponsorin sopimuksesta saama liikearvo silti vahvasti sidoksissa urheilusuoritusten aikana saatavaan näkyvyyteen. Täten on nähdäkseen perusteltua tehdä sponsorisopimukset määräaikaisina ainakin niin kauan kuin määräaikaisuus on vallitseva toimintamalli pelaajasopimusten ja muiden urheilun sopimusten osalta.

Mielenkiintoinen kysymys on, miten työsuhteisuus vaikuttaisi sponsoroidun urheilijan velvoitteisiin. Pääosa velvoitteista, esimerkiksi osapuolten markkinointiyhteistyöhön liittyvät velvoitteet, luultavasti säilyisivät ennallaan. Urheilijan sopimuksissa on kuitenkin usein sovittu normaaleja työsopimuksia laajempialaisista negatiivisista velvoitteista. Dopingin käytöstä pidättäytyminen lienee näistä selkein. Myöskään dopingin osalta työsuhteisuus ei kuitenkaan todennäköisesti toisi muutosta. Dopingrikkomuksen perusteella pelaajasopimustenkin on katsottu olevan yleensä purettavissa, sillä joukkueurheilijan työnantajaa ei voitane edellyttää jatkamaan työsuhdetta dopingrikkomukseen syyllistyneen pelaajan kanssa.⁴⁶⁴ Sponsorisopimusten voidaan katsoa perustuvan pelaajasopimuksia vahvemmin urheilijan imagoon, minkä vuoksi negatiivista julkisuutta aiheuttava dopingtapaus voi olla sponsorisopimuksen tarkoituksen kannalta jopa haitallisempi kuin tapauksissa, jossa sopimuksen tarkoituksena on pääasiassa sopia urheilijan pelaamisesta seuran edustusjoukkueessa. Mikäli urheilija määrätään dopingrikkomuksensa perusteella

⁴⁶³ Ks. joukkueurheilijoiden asemasta työsuhteisina työntekijöinä sekä vastaavasta asetelmasta heidän osaltaan Halila – Norros 2017, s. 187–188. Yhteiset intressit eivät kuitenkaan selvästi enää ole toimineet kaikille urheilijoille pidäkkeinä olla vaatimatta työsuhteen perusteella heille kuuluvia saatavia. Ks. alaviite 260, jossa on käsitelty Sebastian Revon ja Tapparän välistä riita-asiaa.

⁴⁶⁴ Schön 2010, s. 139. Dopingrikkomuksesta seuraa usein pitkä toimintakielto, jonka aikana pelaaja on estynyt osallistumaan kilpailutoimintaan. Lisäksi dopingrikkomus aiheuttaa yleensä mittavaa negatiivista julkisuutta, jolla on haitallisia vaikutuksia seuran sponsorisopimuksiin sekä yleiseen imagoon.

toimintakieltoon, on selvää, ettei kilpailutapahtumien yhteyteen sovittuja sponsoriyhteistyön muotoja voida toteuttaa ollenkaan.

Dopingrikkomusta lievempien laiminlyöntien ja rikkomusten osalta tilanne on pulmallisempi. Sponsorisopimusten ”moraalilausekkeet” ovat perinteisesti muotoilultaan varsin laveita ja ne mahdollistavat sponsorisopimusten irtisanomisen joskus keveinkin perustein.⁴⁶⁵ Mikäli sponsorisopimus luokiteltaisiin työsuhteeksi, tulisi urheilijan käyttäytymistä ohjaavia lausekkeitä laadittaessa sekä sovellettaessa ottaa huomioon TSL 7:2.3:n varoitusta koskeva säännös. Sen mukaan työntekijälle on ennen irtisanomista annettava varoituksella mahdollisuus korjata menettelynsä. Poikkeuksen muodostavat ainoastaan tapaukset, joissa laiminlyönti tai rikkomus on ollut niin vakava, ettei työnantajan kohtuudella voida edellyttää jatkavan työsuhdetta.⁴⁶⁶ Esimerkiksi kilpailijan tuotteen käyttäminen paljon julkisuutta keräävässä yhteydessä osoittaa urheilun ulkopuolisessa työelämässä työntekijän huonoa tilannetajua, muttei luultavasti johda toimenpiteisiin työnantajan puolelta. Sponsorisuhteessa työnantajayritys sen sijaan joutuu arvioimaan, kuinka vakavasti tapaus on vahingoittanut urheilijan edellytyksiä suositella jotain tuotetta yleisölle tai puhua yrityksen brändin puolesta.⁴⁶⁷

Työsuhteen tunnusmerkkien täyttymistä tarkastelemalla sekä työtä koskevien olosuhteiden kokonaisarvioinnilla on perusteita (sopivien tosiseikkojen vallitessa) päätyä näkemykseen, jonka mukaan sponsoroitava urheilija olisi työsuhteessa sponsorioivaan yritykseen. Oikeusvarmuuden kannalta ei ole toivottava tilanne, etteivät sopimussuhteen osapuolet voi olla varmoja keskinäisen oikeussuhteensa luokittelusta. Oikeuskirjallisuudessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on erityisesti työelämän murroksen myötä esitetty erilaisia ratkaisuja työopimuslain soveltamisalan täsmentämiseksi. Osa niistä voisi selkiyttää myös sponsorin ja sponsoroitavan välisen sopimussuhteen oikeudellista luokittelua.

Vaikka 2000-luvun alkupuolella kariutunut joukkueurheilun työopimuslakia koskeva hanke ei olisikaan suoranaisesti tuonut vastausta sponsorin ja urheilijan välisen oikeussuhteen

⁴⁶⁵ Ks. alaluku 2.3.4.

⁴⁶⁶ Tiitinen – Kröger 2012, s. 551.

⁴⁶⁷ Myös dopingrikkomusta lievemmissä tapauksissa on syytä ottaa huomioon sponsorisopimuksen tarkoituksen vahva kiinnittyminen urheilijan positiiviseen imagoon ja sen kautta sponsorille kanavoitavissa olevaan goodwilliin. Mikäli urheilija teoillaan herättää yleisössä laajamittaista paheksuntaa tai esimerkiksi osoittaa näkyvästi käyttävänsä ”oikeasti” jonkun muun valmistajan tuotteita, ei sponsorille ole saatavissa sopimuksen tarkoituksen mukaista hyötyä. Sponsorisopimuksen irtisanomiskynnystä arvioitaessa on siis otettava urheilun erityispiirteet huomioon.

luokitteluun, olisi se varmasti tarjonnut tulkinta-apua myös välittömän soveltamisalansa ulkopuolisiin tapauksiin. Lain säännöksistä ja esitöistä olisi ollut luettavissa lainsäätäjän näkemys siitä, miten urheilun erityispiirteet ja voimassa oleva työlainsäädäntö ovat sovitettavissa yhteen. Erityislainsäädäntöä on käytetty selkeyttämään ja turvaamaan urheilijoiden oikeusasemaa, kuten esimerkiksi laista urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta on pääteltävissä. Eräs mahdollinen ratkaisu sponsorin ja urheilijan välisen sopimussuhteen selkiyttämiseksi olisikin laajemman ”urheilun työsopimuslain” säätäminen.

Täysin uuden lain säätämisen sijaan olisi mahdollista myös päivittää olemassa olevaa työsopimuslakia sekä sen määritelmiä. Työnteon pirstaloitumisen, epätyypillisten työsuhteiden yleistymisen sekä työnteon yleisen murroksen myötä on ehdotettu esimerkiksi työnantajakäsitteen täsmentämistä.⁴⁶⁸ Työnantajisuuden tarkempi määrittely voisi selkiyttää oikeussuhteen luonnetta koskevaa ratkaisuharkintaa tilanteissa, joita työsopimuslakia säädettäessä ei ole osattu ottaa huomioon. On myös esitetty uuden työoikeudellisen kategorian luomista työsuhteisen työn ja yrittäjyyden väliin.⁴⁶⁹ Ehdotus voidaan nähdä siinä mielessä ongelmallisena, että se ei välttämättä helpottaisi yksittäisten rajanvetotilanteiden ratkaisemista. Nykyisen kahden lopputuloksen (työntekijä tai yrittäjä) sijaan mahdollisia lopputulemia olisikin valittavana kolme – samat työsuhteen tunnusmerkkien soveltamiseen liittyvät ongelmat olisivat edelleen läsnä.

Urheilun sponsoritulot ovat kasvaneet tasaisesti vuosi vuodelta viimeisen kymmenen vuoden ajan, eikä kasvun taitekohtaa vielä näy. Samalla on yleistynyt myös urheilun ulkopuolinen tunnettujen henkilöiden kautta tapahtuva markkinointiviestintä.⁴⁷⁰ Urheilun oikeudellistumis- ja kaupallistumiskehitys ovat osoittaneet, että kasvaneet intressit poikivat usein kaupallisia ja oikeudellisia ongelmia. Lainsäätäjän olisi syytä ryhtyä toimiin, jottei toimettomuutta jälkikäteen tarkasteltaisi samassa valossa kuin urheiluseurojen 1990-luvun alkupuolen suhtautumista pelaajien työsuhteisuuteen.⁴⁷¹ Toinen mahdollisuus on kehittää oikeustilaa hakemalla ennakkotapaus tuomioistuimista. Tämä vaatisi sopivan oikeustositseikaston sekä joko rohkean sponsoroitavan urheilijan tai hiihtotermein ristiin menneet sukset.

⁴⁶⁸ Ks. esimerkiksi Kairinen 2004, s. 62; Paanetoja 2019a, s. 4–6; SAK 2019.

⁴⁶⁹ Ks. esimerkiksi Moilanen 2013, s. 94–95.

⁴⁷⁰ Ks. Sponsor Insight 2020, s. 5; ”Vaikuttajamarkkinoinnin suosio kasvaa – mutta samalla kasvavat myös laatuvaatimukset.” Kauppalehti 28.10.2019.

⁴⁷¹ Ks. Tiitinen 1998, s. 212 sekä alaluku [1.1.2](#).